

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra historie

**Kulturně společenský život na jihovýchodní Moravě
od konce 19. století do poloviny 20. století.
Mikrosonda do spolkového života Veselí nad
Moravou - spolek Beseda Svatopluk**

Diplomová práce

Vypracovala: Bc. Vendula Barabášová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Studijní obor: Historie navazující

Ročník: 3

2022

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně. Zdroje, ze kterých jsem při této práci čerpala, jsou uvedeny na konci této práce v příslušném oddílu použité literatury a pramenů.

V Olomouci

.....

Poděkování

Zde bych ráda poděkovala své vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Janě Burešové CSc. za odborné vedení a konzultace, trpělivost a cenné rady. Mé další poděkování patří MUDr. Jiljímu Minaříkovi za nabídnuté téma pro mou diplomovou práci, poskytnutí materiálů k jejímu zhotovení a konzultaci.

Obsah

Úvod.....	8
1. Veselí nad Moravou v dobovém kontextu.....	12
Lidová kultura Slovácka	21
2. Počátky a význam spolkového života od druhé poloviny 19. století	25
3. Čtenářsko-pěvecký spolek Beseda Svatopluk.....	29
Stanovy spolku	34
Symbyly spolku Beseda Svatopluk.....	37
Prostory	39
Politika.....	42
Vztah Besedy Svatopluk k okolním spolkům.....	46
Kasino Verein	50
Knihovna.....	53
Hudební činnost a hosté.....	56
Divadelní činnost.....	60
Přednášky.....	63
Ostatní aktivity spolku Beseda Svatopluk.....	68
Finance spolku a jeho hospodaření	74
Dobročinnost, sbírky, příspěvky	82
Členství a členové Besedy Svatopluk.....	86
Medailony osobností spolku Svatopluk	92
Závěr	100
Použité prameny a literatura	102
Prameny	102
Literatura	103
Internetové zdroje.....	104

Úvod

Téma diplomové práce bylo vybráno na základě nabídky tématu a pramenů ke zpracování soukromou osobou MUDr. Jiljím Minaříkem. Práce se zaměřuje na Čtenářsko-pěvecký spolek Beseda Svatopluk, který byl nejstarším spolkem ve Veselí nad Moravou. Tím má funkci mikrosondy do spolkového života v tomto městě a okrajově také do spolkového života regionu. Kromě kultury se ve sledovaném spolku promítají sociální podmínky a proměny Veselí nad Moravou. Práce má regionální charakter, v čemž tkví její přínos. Snahou autorky v této diplomové práci je zpracovat dějiny spolku, zkráceně nazývaného Beseda Svatopluk. Bude zasazen do kontextu dějin v rozsahu od 60. let 19. století po rok 1950, kdy spolek zanikl.

Pro zhotovení práce byla využita metoda analýzy pramenů, na kterých práce stojí. Úskalí pak spočívalo v tom, že prameny, které jsou k dispozici, jsou povětšinou torzovité a jsou roztroušeny. Máme k dispozici čtyři zápisové knihy ze schůzí a valných hromad, část korespondence, spolkové stanovy, poznámky či zprávy funkcionářů, novinové zprávy a inzerce aj. Scházejí však zápisové knihy z let 1863–1866, z let 1894–1903 a pro období 1930–1950. Tedy především první a poslední zmiňovaná období byla klíčová. Šlo o období počátku a zániku spolku, pro které byly užito spíše informací získaných z literatury či kusých pramenů. S tímto problémem souvisí neucelený seznam funkcionářů spolku, jeho činnosti a celkově přehled událostí pro něj zásadních. Celkem se dochovaly pouze čtyři zápisové knihy. Jsou to knihy z let 1875–1893, tedy kniha první znovu obnoveného spolku, dále kniha z let 1903–1909, z období let 1909–1913 a z období 1913–1929. V nich je zachyceno aktuální dění očima samotných aktérů. Kromě činnosti jsou v těchto knihách zaznamenány údaje k hospodářské situaci spolku, vztahy s jinými spolky či institucemi a okrajově také politické postoje. Byť politickým tématům, jak bude pojednáno v příslušné kapitole, se besedníci snažili vyhýbat. V těchto dochovaných zápisových knihách jsou mimo spolkové záležitosti zaznamenány reakce členstva a okolí na soudobé dění. Nacházíme zde konec mocnářství Habsburské dynastie na našem

území, včetně dopadu první světové války na Veselí a budování samostatné Československé republiky. Události pozdější, tedy rozdělení Československé republiky nacistickým Německem a jeho nadvládu nad vzniklým protektorátem, jeho zánik a nastolení komunistického režimu, bylo v rámci spolku možné částečně zrekonstruovat na základě kusých pramenů a literatury. K zápisovým knihám je nutné doplnit, že nebyly spolkem stránkovány. Proto jsou namísto čísel stránek k citacím použita data citovaných zápisů. Kniha z let 1875–1893 byla zapůjčena k prostudování z okresního archivu v Hodoníně. Zbylé zmiňované zápisové knihy byly zapůjčeny z osobní sbírky MUDr. Jiljího Minaříka, který zapůjčil k výzkumu rovněž sbírku dokumentů a korespondence Besedy Svatopluk, které byly součástí spolkového archivu, a osobně doplnil potřebné informace, kterými disponuje. K tomuto souboru dokumentů je nutné doplnit, že byly pro účely práce, pro jejich nezpracování archivem, nazvány v citacích podle potřeby, aby bylo poznatelné, o který konkrétní dokument se jedná. V tomto souboru spisových materiálů se nacházejí spolkové stanovy a korespondence s Okresním úřadem v Uherském Hradišti, několik zpráv funkcionářů, které si předepsali pro konání valných hromad, a koncepty těchto zpráv. Pro částečnou rekonstrukci spolkových financí posloužily také záznamy příjmů a vydání za několik let, za které se dochovaly, pro zbylé roky posloužily opět výpisy ze zápisových knih. Nachází se zde několik neucelených soupisů knih, spolkem vlastněných. Mimo vnitřní spolkové záležitosti se zde nachází komunikace s jinými spolky, s fyzickými i advokátními osobami, pohlednice a pozvánky. Spolek o založení svého archivu rozhodl až v roce 1905. Nedochoval se však celý. Dá se usuzovat, že spolkový archiv byl bohatší, jak vyplývá ze zápisových knih, které namátkově odkazují na založení písemností do spolkového archivu, jež se však v dostupném souboru v současnosti nenacházejí.

Dochovalo se několik notových záznamů a knih, které prokazatelně spolek vlastnil a využíval. Ty se dnes nacházejí ve vlastnictví muzea ve Veselí nad Moravou. Tyto materiály

nesou razítko spolku a noty mají přípisy od sbormistra. Tyto prameny dopomohly k rekonstrukci hudebního repertoáru spolku a inventáře jeho knihovny.

Nezanedbatelným zdrojem informací byl také dobový tisk, kde byly uveřejňovány oznámení o kulturních akcích, které spolek pořádal, občas se rovněž vyskytla recenze na některý ze spolkových podniků. Dozvídáme se tak o náplni programu a cenách za vstupné. Jsou zde užity však pouze některé informace z tisku, protože se velmi často shodovaly s informacemi již získanými ze spolkového archivu nebo zápisových knih, případně jejich informační hodnota byla nízká.

Poznatky získané z pramenů byly porovnány s dostupnou literaturou. Z literatury je důležitá především literatura regionální, vztahující se k oblasti Slovácka a k městu Veselí nad Moravou. Stěžejními historiemi města popisujícími monografiemi byly knihy od Rudolfa Hurta a Bohumila Němečka *Veselí nad Moravou: dějiny města*, od Vladimíra Nekudy *Veselsko: město Veselí nad Moravou; Veselí nad Moravou-Město na řece času*. K první zmiňované je nutné přistupovat shovívavě, vzhledem k době, ve které vznikala. Oblastí Slovácka, jeho minulostí a specifiky se zabývají Metoděj Zemek a Miloš Hynek v knize *Kapitoly z dějin Slovácka* a v samostatných tematických studiích. Tato kniha sleduje celou oblast a tím námi sledované město Veselí nad Moravou propojuje s historií jihovýchodní Moravy. Pro zvolenou tematiku byla použita rovněž literatura týkající se spolků a spolčování, folklóru Slovácka a historiografie týkající se obecných a českých dějin. K doplnění informací dopomohly také studie a články v regionálních sbornících, např. ve sborníku *Slovácko; Malovaný kraj; Vlastivědný sborník: Jižní Morava*.

K dílčím informacím nebo upřesněním pojmů nebo identifikaci osob dopomohly internetové zdroje. Z nich nejnápomocnějším zdrojem byly stránky *Veselí historické*, zaštitěny městem Veselí nad Moravou a vedeny pracovníky Městského muzea Veselí nad Moravou. K internetovým zdrojům bylo přistupováno s ostražitostí a informace v nich obsažené sloužily

spíše k doplnění drobností nebo k porovnání s prameny a literaturou. Případně byla dohledávána jména autorů děl a osob, o kterých se práce zmiňuje. V některých zdrojích byly objeveny chyby, po srovnání s prameny, a proto byly užity pouze ověřitelné informace. U delších odkazů bylo užito zkrácení URL adresy.

Nabízí se několik otázek, které se práce pokusí zodpovědět. Například jaký postoj zaujímala Beseda Svatopluk k lidové kultuře Slovácka, do něž Veselí nad Moravou náleží? Jakým způsobem a jak významně spolek ovlivňoval své blízké i vzdálené okolí? Tato otázka se týká především samotného města a jiných regionálních spolků, kde docházelo ke spolupráci či jiné formě komunikace. Dále se nabízí otázka, jak reagovala Beseda Svatopluk na celospolečenské proměny a dějinné události, jichž byla součástí?

Téma Besedy Svatopluk již regionální historici zahrnuli okrajově do svých prací, nicméně prozatím neexistuje práce, která by se věnovala spolku samotnému a ucelovala jej. O to se tato práce pokusí.

Tato práce má strukturu několika kapitol obecných, které se týkají města Veselí nad Moravou a dobového kontextu a významu existence spolků pro členy a společnost. Kapitoly zaměřené na spolek se zaměřují na jednotlivé jeho sféry tematicky.

1. Veselí nad Moravou v dobovém kontextu

Veselí nad Moravou je součástí Slovácka, oblasti ležící na hranici jižní Moravy a Slovenska. Od dnešní Slovenské republiky jej odděluje pohoří Bílých Karpat a Slovácko rozděluje tok řeky Moravy, které tvořily pomyslnou hranici také v raném středověku. Tato oblast se zejména v 19. století odkazovala na slavnou minulost Velké Moravy a na Cyrilometodějské působení v ní. Název Slovácko má odkazovat na slovanský původ právě Velkomoravské říše.

Veselí nad Moravou, které je rozděleno řekou Moravou na část města Veselí nad Moravou a Předměstí, mělo bohatou historii. Nachází se v úrodné oblasti, zemědělsky využívané již od pradávna a osídlení zde bylo takřka nepřetržité pro výhodné položení v krajině. Přítomnost osídlení z dob Velké Moravy je archeologicky prokázána a zejména v 19. století se vlastenci z oblasti snažili s Veselím spojit bájný Velehrad.

Řeka Morava sloužila jako vodní cesta, neboť se vodní toky používaly k přepravě více, než suchozemské stezky a Veselí bylo blízké přechodu přes pohoří, kudy se dalo přejít z Uher do nitra moravské země. Svou suchozemskou cestu přes hory mělo rovněž, tzv. „Svobodnou cestu královskou“.¹ Toto místo bylo frekventovanou trasou a byl zde přítomen vodní hrad, známý již z 11. století, avšak o městě se mluví až ke konci 14. století. Ví se, že osada byla opevněna a sloužila jako obrana před Uhry.² Zbytky pozdějších bran opevnění se nacházejí v nedaleké Strážnici. Právě blízkost Uherska ovlivňovala vývoj Slovácka a jeho kulturu. S vnější kolonizací ve 13. století se také na jižní Moravu dostává nové obyvatelstvo přicházející z německých zemí.

Ve Veselí tak byli zastoupeni Moravané, čeští Němci, obyvatelé původem z Horních Uher a rovněž Židé. Židé se na jižní Moravě usazují zejména po vyhnání Židů z královských měst za vlády krále Ladislava Pohrobka a dokončeném Vladislavem Jagellonským v 16. století.

¹ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno 1973, s. 10.

² Tamtéž.

Zejména v 19. století se Židé emancipují a získávají na síle a významu. Byť ve Veselí nad Moravou nebylo mnoho příslušníků této národnosti a víry, i zde měli velký vliv a ovlivňovali vnitřní poměry a dění. K emancipaci židovského obyvatelstva dal možnost císař Josef II. svým tolerančním patentem a rokem 1867 se stávají Židé rovni ostatním obyvatelům. Ještě roku 1848, který byl rokem revolucí, ve Veselí došlo k nepokojům namířeným vůči Židům.³ Roku 1850 vznikla samostatná Židovská obec se svou samosprávou, kvůli nárůstu počtu židovských rodin.⁴

Vyskytovaly se zde rovněž menšiny jiných národů, zmíněné však byly nejmarkantnější. Na vnitřní život ve městě a v Předměstí tedy mělo vliv více kultur. Německé obyvatelstvo zde nebylo v takové převaze, jako tomu bylo v jiných pohraničních oblastech na území Čech, Moravy nebo Slezska. K roku 1880 se zde k německému jazyku přihlásilo 311 osob, k jazyku českému 2 914 osob.⁵ Stav německy hovořících postupně klesal a po roce 1900 nedosahoval ani sta příslušníků tohoto jazyka. S rokem 1950 z Veselí vlivem poválečného odsunu Němců z území Československé republiky, vymizela celá německá menšina. Byla zde německá škola, protože Němci byli především v řadách měšťanů, rodinách železničářů a Židů. Židé opustili Veselí nuceně po čas druhé světové války, nesoucí sebou protižidovské zákony a zásahy. Po druhé světové válce došlo k opětovnému dosídlení pohraničních oblastí republiky, a to zejména Slovany z jiných zemí nebo z nitra státu. Pro práci je důležité zmínit národnostní poměry ve městě ve vztahu ke spolku, který práce sleduje. Židé a Němci hráli ve vztahu k proslovansky laděné Besedě Svatopluk svou roli tím, že zakládali své spolky opačného charakteru, tedy zaměřených na budování německé či germanofonní kultury.

³ NEKUDA Vladimír, *Veselsko: město Veselí nad Moravou*, Brno, 1999, s. 76.

⁴ Tamtéž, s. 77.

⁵ TRAPL Miloš a kol., *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, sv.8. Okresy: Uherské Hradiště, Uherský Brod, Hodonín, Kyjov, Ostrava* 1982, s. 106.

Vliv na sebe měly i sousedící vsi a města, skrze komunikaci, vzájemné správní působení, společné aktivity a předávání si informací i módy. To lze sledovat například i při vzájemném ovlivňování prvků v podobě kroje, hudby apod.

Samotné město Veselí nad Moravou je umístěno na ostrůvku na řece Moravě a bylo tedy omezeno plošně a ve svých možnostech svou malou plochou. Většího vlivu dosahovalo Předměstí,⁶ rozkládající se okolo ostrovu s městem, které bylo povýšené v roce 1913 na městys. To mělo možnost budovat a rozšiřovat svou plochu. Devatenácté století se neslo v duchu přestaveb a budování. Přispělo tomu zřízení železnice v roce 1879. Znamenalo to příliv pracovníků železnice, zlepšení hotelových a restauračních služeb a přizpůsobení se většímu pohybu osob. Veselí bylo zaměřené na obchod a řemeslo, Předměstí mělo možnost věnovat se mimo to také zemědělství.

Roku 1869 se od Předměstí oddělily Zarazice a staly se samostatnou obcí.⁷ V současnosti jsou Zarazice opět součástí Veselí nad Moravou. K Veselí nad Moravou náleží také městská část, vzniklá z původní, stejnojmenné vsi, Milokoš'. Předměstí Veselí bylo povýšeno na městys roku 1913. K této příležitosti byla vydána pamětní kniha, na které se podíleli členové Besedy Svatopluk a sestavena byla Janem Langáškem, jednatelem spolku.

Město je známé také svým meandrem řeky Moravy, která dala místním obyvatelům práci. Tok řeky bylo nutné regulovat a ze zavlažovacích kanálů v době před druhou světovou válkou, vznikly kanály sloužící k plavbě, zejména k přepravě nákladu mezi Hodonínem a Otrokovicemi.⁸ Veselský kanál se stal součástí Bařova kanálu (budovaného v letech 1934-1938).

Veselí nad Moravou dostalo svůj název postupně. Město samotné se nazývalo Veselí, předměstí se nazývalo Předměstím Veselí a ve druhé polovině 19. století vznikla samostatná

⁶ Jde o oficiální název.

⁷ Tamtéž, s. 77.

⁸ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 261.

část Židovská obec. Městské části se spojily v jedno město, s názvem Veselí nad Moravou, jak jej známe dnes, roku 1919. Název původně sloužil pouze pro město, ze tří zmiňovaných částí. Údajně až roku 1883 jej nazval Veselím nad Moravou poprvé ředitel školy Julius Jeroným Christin,⁹ který byl rovněž členem Besedy Svatopluk. Jiný z členů, Christinův současník Josef Homola, Veselí nazýval Starým Ves-selem.¹⁰ Německý název pro město zněl Wesseley an der March, odvozený tedy od českého názvu.

Město Veselí bylo městem poddanským. Držitelů Veselí nad Moravou se vystříдалo hned několik, například Vartenberkové a Šternberkové ve 14. století. V této práci se promítá pouze poslední z rodů a tím jsou Chorinští z Ledské, pro které získal Veselí nad Moravou roku 1731 František Karel Chorinský z Ledské po smrti předchozího pána Maxmiliána Želeckého z Počenic a jeho dědiců.¹¹ Rod Chorinských podporoval rozvoj ve všech oblastech života na svém panství a byl dobrodincem veselských spolků. V 18. století získal tento rod hraběcí titulaturu a dostal se ke dvoru a do zemských úřadů. Chorinští se na svých panstvích věnovali podnikání a ve Veselí měl rod například cukrovar, nechal zbudovat železnici a elektrárnu.¹²

Nemá pro tuto práci smysl, aby se zde popisovaly starší dějiny, protože tématu práce se dotýkají pouze dějiny od 18. do 20. století a starší události nikterak sledovaný spolek neovlivňovaly. Proto si dovoluji uvést pouze takový dobový kontext, který se tématu týká. Za zmínku však stojí, že Veselí nad Moravou bylo již od pozdního středověku oblastí rybníkářskou, řemesla zde byla velmi spjata s vodou a z nich byla nejvýznačnější ta, která zpracovávala textil a kůže. To se udrželo až do sledovaného devatenáctého a začátku dvacátého století.

Osmnácté století se neslo v duchu úprav robotních povinností. Veselí nad Moravou bylo založeno na rostlinné a živočišné výrobě. Prim hrálo pěstování obilí, vinné révy, ovocných

⁹ Veselí historické, Kdo byl kdo, in: <https://www.veselihistoricke.cz/kdo-byl-kdo>, [29. 9. 2021].

¹⁰ Veselí historické, Josef Homola, in: <https://www.veselihistoricke.cz/josef-homola>, [29. 9. 2021].

¹¹ NEKUDA Vladimír, *Veselsko: město Veselí nad Moravou*, Brno, 1999, s. 73.

¹² Tamtéž, s. 78.

stromů, chov skotu, výroba pálenky a lesnictví pro těžbu dříví. Již zmiňované rybníkářství pak znamenalo chov ryb.¹³ Blízkost vodního toku a chov dobytka znamenal dobrý základ pro zpracování kůží a kožešin. Z Besedy Svatopluk můžeme uvést rody věnující se kožešnictví, například rod Rajeckých. Jednotliví členové z rodu Kozumplík, Janík, Kratochvíla nebo Blažek. Zejména v devatenáctém století svou popularitu měl také chov včel a výroba medu, přičemž ve Veselí vzniká oblíbený a členstvem poměrně silně zastoupený Včelařský spolek.

Sledovaný spolek Beseda Svatopluk existoval v rozmezí let 1863 a skončil rokem 1950. V roce 1863 platila v habsburské monarchii Schmerlingova centralistická ústava, vydaná roku 1861. Pád tzv. Bachova absolutismu roku 1859 přinesl jistá uvolnění. Samotná ústava sice neobsahovala občanská práva, ale existovalo několik zákonů z roku 1859 mimo tuto ústavu, které občanům uvolnění přinášely, například příslib větší míry demokracie a větší svobody v hospodaření. Schmerlingovu ústavu v roce 1867 vystřídala prosincová ústava, která kromě ukotvení rakousko-uherského vyrovnání, kterým vznikl dualismus, znamenala také zabezpečení občanských práv. V české společnosti se však setkala s nelibostí, neboť zde bylo úsilí o dosažení dualismu, postavení českých zemí na stejnou úroveň, které dosáhlo Uhersko. Dalším problémem této ústavy byl fakt, že sice obsahovala příslib rovnosti národností a ochranu jazyka, ale neplatilo to v plném významu. Pro české země platilo, že dominoval jazyk německý a český jazyk byl menšinový. Čeští vlastenci tedy usilovali, skrze prosazení českého jazyka, o uznání hodnoty českého postavení a kultury. Požadovali být uznáni za hodnotný, rovnocenný národ a chtěli uznání historických práv zemí Koruny české. Češi již od roku 1863 přistoupili k pasivní rezistenci s cílem svou neúčastí na říšské radě dosáhnout zrovnoprávnění českého jazyka a ustanovení české samosprávy. Císař František Josef I. přislíbil řešit české požadavky (mimo jiné přislíbil, že se nechá korunovat českým králem), aby přiměl české poslance vrátit

¹³ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno 1973, s.

se k účasti na říšské radě, avšak nenaplnil, co slíbil. Bránil tomu odpor Němců proti českým snahám a na jejich nátlak začalo naopak mocnářství dělat kroky proti českým vlastencům. Češi se do říšské rady vracejí roku 1879 poté, co se od české Národní strany oddělila Národní strana svobodomyšlná.

Přeci jen roku 1890 došlo k ústupku a čeština se směla, díky Stremayerovým jazykovým nařízením, navrátit alespoň do komunikace státních úřadů. Do té doby byla povinným jednacím jazykem němčina. To bylo komplikací pro úředníky, kteří se museli naučit oba jazyky, protože jejich povinností bylo komunikovat v jazyce, v jakém bylo předloženo podání. Opět byla proti německá strana, která tím byla znevýhodněna, protože český jazyk většinou němečtí úředníci neovládali a v českých zemích byli Němci nezanedbatelnou menšinou. O to více české Němce popudila Badeniho jazyková nařízení z roku 1897, která zaváděla v českých zemích povinnost pro úředníky ovládat oba jazyky v oblastech, kde byly obě národnosti zastoupeny ve velkém počtu, a to ve všech formách úřadů, tedy jak na vnější, tak na vnitřní úrovni.

Moravané se vrátili roku 1873 do říšské rady, tedy dříve než Češi, neboť cítili, že pasivním protestem Staročeská strana svých požadavků nedosáhne.¹⁴ Jak tomu bylo také v jiných částech českých zemí, i na Slovácku docházelo k zmanipulování voleb. Stávalo se tak často v zaměstnaneckém poměru nebo ve vztahu pronajímatele a podnájemníka, že nadřazený nutil toho v podřízeném postavení volit vybraného politika nebo stranu. Roku 1907 bylo zavedeno všeobecné rovné hlasovací volební právo. Mělo zmírnit spory ohledně národnostních práv, ale nestalo se tak. Především první světová válka znamenala vyostření vztahů již nejen mezi národy, ale také občanů proti státu, ve kterém viděl útisk a nespravedlivost.

Beseda Svatopluk, vznikla v době, kdy obdobné spolky, a sice čtenářsko-pěvecké s nacionálním zaměřením, vznikaly po celém území Čech, Moravy a Slezska. Právě šedesátá léta 19. století, nesoucí se v duchu jisté uvolněnosti, byla dobou pro spolky příhodnou.

¹⁴ PEKAŘ Josef, *Dějiny československé*, Praha, 1991, s. 192.

V Hodoníně roku 1862 vznikl téměř stejnojmenný Čtenářský spolek Svatopluk, Čtenářský spolek „Pokrok“ v Kobyli, Čtenářská Beseda ve Strážnici, pěvecký spolek Svatopluk v Uherském Hradišti apod.¹⁵ Tyto spolky měly mnohdy stejný program a cíl. Beseda Svatopluk z Veselí nad Moravou v tomto směru zapadala do určité typologie spolků. Volili si za název jméno některého z českých, moravských nebo slezských velikánů, případně název tvořilo heslo s poselstvím, např. „Svornost“. Jejich programem byla osvěta a pěstování národního ducha.

Kromě národnostních snah bylo ale devatenácté století rovněž dobou rozvoje technologií a pokroku. Doba přála vědám a vynálezům. Velkým tématem se stala železnice. Od koněspřežných drah skok k parním lokomotivám byl známkou modernizace. Nejen, že železnice usnadňovala podnikání, ale rovněž pro běžné občany byla přínosem v možnosti za krátký čas se přepravit na vzdálené místa. Začíná se tedy snáze cestovat. Město Veselí nad Moravou se stalo spojnicí se Slovenskem skrze železnici. Železnice hrála v životě Veselí nad Moravou značnou úlohu. Zejména v období světových válek se stala klíčovým bodem. Přes železnici přicházelo ohrožení v podobě nepřátelských armád, ale sloužila také jako prostředek vyjádření odporu (odbojová činnost skrze přepravu utečenců za hranici, anebo formou agitace na nádražích na cestující, jak bude v práci vysvětleno v příslušné části). Sloužila k zásobování a přenosu informací. Mimo to, nové objevy v oblasti techniky dráždily fantazii také veselských vynálezců. Vědě, technice a vynálezům se věnovaly i některé význačné osobnosti v řadách spolku Beseda Svatopluk.

Začátek 20. století přinesl největší válečný konflikt, který do dané doby proběhl. První světová válka kromě nových způsobů, jak vést válku, sebou přinesla fenomén zahraničních legií. Ty sice existovaly již dříve, kupříkladu francouzská cizinecká legie, ale v otázce českých a slovenských dějin hráli legionáři jednu z rozhodujících úloh. Československé legie přesvědčily svět o svém upřímném úsilí získat uznání Čechů a Slováků za suverénní národy.

¹⁵ ZEMEK Metoděj, HYNEK Miloš, *Kapitoly z dějin Slováků*, Brno, 1978, s. 219.

Čechové v monarchistické armádě často odmítali bojovat proti jiným Slovanům. Ve společnosti také docházelo k protestům proti válce, proti monarchii a myšlenka austroslavismu je opouštěla.

Nově vzniklá samostatná Československá republika znamenala vítězství Českých snah. První republika sebou nesla i nadále konflikty mezi Čechy a Němci. Probíhaly válečné střety s Maďarskem a Polskem o území, stát měl finanční obtíže a řešil nerovnost vyspělosti jednotlivých částí republiky, ke které náležela nově také zaostalá Podkarpatská Rus. Konec první světové války přinesl samostatný stát pro Čechy a Slováky a obyvatele Podkarpatské Rusi. Německá menšina však s novými poměry nesouhlasila a tím, že na počátku nová republika ponechala zákony převzaté z monarchie, se Němci dožadovali účasti na národních výborech, případně se snažili ovládnout celou místní samosprávu a docházelo často ke konfliktům. V Uherském Hradišti, pod které správně spadalo Veselí nad Moravou, takový problém nemělo, protože již dlouhá léta bylo pod samosprávou Čechů.¹⁶ Jiné části Slovácka, kupříkladu Hodonínsko, musely však řešit množství konfliktů. Na některých místech museli zasahovat členové armády a kvůli stálým bojům mezi Slováky a Maďary, byly i na jihomoravském pohraničí umístěny vojenské posádky, připravené k boji. Dalším výrazným problémem bylo nekvalitní a slabé zásobování těchto oblastí. Občané doufali, že se po válce situace zlepší, ale místo obratu k lepšímu, stále více upadali do chudoby. Docházelo k protestům, stávkám a bouřím nespokojenosti.

Co se města týká, byla po vzniku republiky Československé ve Veselí nad Moravou zrušena německá škola, stejně jako v jiných částech republiky, vyjma těch, kde němčina stále dominovala. Prostranství města Veselí nad Moravou bylo zkrášlováno alejemi lip, stromu symbolizujícího český národ.

¹⁶ ZEMEK Metoděj, HYNEK Miloš, *Kapitoly z dějin Slovácka*, Brno, 1978, s. 232.

Ústava z února roku 1920 běžnému občanu zajistila práva a svobody, kterých za monarchie nemohlo být dosaženo. Společnost se výrazně liberalizovala a orientovala svou pozornost k západním mocnostem.

Společnost se stala více aktivní, vznikaly nové spolky, nesvázaný již tolik státem a obavami z postihu. Dbalo se více o zvýšení gramotnosti, a tak byly žádány spolky osvětové a vznikaly veřejné obecní knihovny přístupny všem, kdo si zaplatili poplatek za zapůjčení. Asi největší popularitě se těšil spolek Sokol, který kromě vzdělání dbal také na zdraví a pěstování sportu, a dalo by se říct, že Sokol byl jakýmsi ideálem správného Čecha. Volnočasové spolky získávaly na popularitě a zvýšil se jejich počet. Oproti spolkům z doby monarchie se do popředí dostaly spolky sportovní, ze kterých vznikly sportovní kluby. Oblibě se těšil fotbal, hokej, tenis, skautské oddíly apod.

O dvacet let později po konci první světové války stála Československá republika na prahu dalšího celosvětového konfliktu. Nacistické Německo roku 1938 ukořistilo vynucenou Mnichovskou dohodou pohraniční oblasti Českých zemí a Slovensko se oddělilo od Československé republiky. Oddělena byla také Podkarpatská Rus. Veselí nad Moravou zůstalo součástí pozdějšího Protektorátu Čechy a Morava. Poslední volby se konaly v květnu roku 1938 a vítěznou stranou ve Veselí se stala Československá strana lidová, následovaná opět socialisty a komunisty. I zde se objevily krajně pravicové strany, jako byla strana Národního sjednocení a Národní obec fašistická, obě dohromady však získaly pouze jeden mandát.¹⁷

S příchodem roku 1938 se opět nad územím republiky stáhla mračna předzvěsti nového válečného světového konfliktu, mnohem zřůdnějšího, než byl ten předchozí. Stát a jeho občany velice poznamenal. Jednak vzbudil v lidech strach, a to nejen nebezpečí ze strany nepřátel, ale

¹⁷ NEDBAL Lubor, politické strany ve Veselí nad Moravou v letech 1918-1938, in: Veselí nad Moravou, online: <https://1url.cz/QRKr4>, citováno 10. 5. 2022.

lidé nemohli věřit ani svému blízkému okolí. Došlo k naprosto absurdní změně společnosti, chování, smýšlení a stylu života. Také Veselí nad Moravou mělo své hrdiny a kolaboranty.

Roku 1948 se moci ve státě ujala komunistická strana. Znamenala příchod nového diktatorního režimu, který opět zasáhl do veřejného života. Beseda Svatopluk, stejně jako jiné spolky, které nebyly včleněny do státem hlídaných unifikovaných spolků, byla zrušena roku 1950.

Lidová kultura Slovácka

Tím, že Veselí nad Moravou spadá pod oblast s vlastní typickou lidovou kulturou, je nutné se o tomto tématu v rámci místního a dobového kontextu zmínit.

Zvláště výrazným a odlišujícím prvkem je pro Slovácko nářeční jazyk. Veselí nad Moravou se svým okolím se nachází na hranici dvou částí, na které se Slovácko rozděluje, a sice na tzv. Hornácko a Dolňácko. Obě oblasti se od sebe v určité míře odlišují. Slovácké nářečí spadá pod východomoravskou nářeční skupinu a je její tzv. jižní podskupinou. Vyznačuje se zachováním *ú* na místě, kde jinde došlo k přeměně na *ou* (*chcú, nesú*), na konci slov zakončených měkkou souhláskou je vkládáno *a* (*duša*), zachovalo se tvrdé *l*, koncovka *ej* v ženském rodě. V některých slovech se *i/í* změnilo na *u/ú* (*břuch, klúč*). Některá slova, většinou jedno nebo dvouslabičná, mají pouze krátké samohlásky. U některých slov je před písmenem *J* nebo *N* je umístěováno *ó*. Ve výslovnosti absentuje *Y*. Na Veselsku bylo nahrazeno tvrdé *l* vyslovováním *u* (např. *byua* namísto *byla*, většinou užíváno v minulém čase). V jazyce se vyskytuje mnoho místních výrazů typických pro tuto oblast. Nářečí se formulovala v oddělených částech zemí, u nás okolo 12. století a bylo to dáno zejména izolovaností od zbytku země stejného jazyka, ze kterého nářečí vycházela, a také vlivem styků s cizími jazyky. Slovenská nářečí a nářečí Slovácka si jsou podobná právě díky mnohasetletému sousedství.

Nepřehlédnutelná na Slovácku byla populární bílo modrá výmalba domů, tzv. podunajského typu, doplněná o pestrobarevné motivy, zejména rostlin a ptactva. Modrá barva na jinak bílé omítce se často nachází kolem okenních a dveřních ráků, nebo dělí dům na dvě části modrým vodorovným pruhem. Jsou tak malovány nejen obytné domy, ale jsou k vidění také takto zdobené kapličky.

V odívání vesnického obyvatelstva převládal tradiční veselský kroj.¹⁸ Ženské i mužské kroje se dělily podle stavu, tedy byla-li daná osoba ve svazku manželském či nikoliv. Oboje pohlaví nosila vysoké holínky. Muži nosili košile pestře malované, s širokými rukávy zakončenými krajkou. Na hrudi měla košile vyšitou barevnou náprsenku. Na košili nosili krátkou vestu kordulku, rovněž zdobně vyšivanou. Na hlavě muž měl většinou posazený klobouk s širokou krempou, s kohoutím peřím a vonicí (ozdoba složená z květin a případně i stužek). Ženský kroj byl složen z košile s baňatými krátkými rukávy zakončenými širokou krajkou. I ženy nosily kordulky nebo živůtky. Vespod nosily spodní košili. Sukně se skládala ze spodniček, zadní sukně a v přední části přední sukně. Přepásány byly širokou stuhou. Za pokrývku hlavy sloužil barevný šátek u vdaných žen, dívky měly být prostovlasé. Kolem krku nosily krajkový krejzlík (krajkový límeček širokého průměru). Na zimu se nosily kožichy anebo dlouhé kabátce podšíváné kožešinou, tzv. mentíky. Kroje procházely obměnami a s postupem času se zjednodušovaly. Existovaly rovněž kroje pro zvláštní příležitosti. Kroje měly svou proměnlivou módu a docházelo k mísení prvků tím, jak vsi přebíraly módu od svých sousedů. A tak některé prvky, typické původně pro jednu oblast, nacházíme v různých částech Slovácka. Lidový kroj se na Veselsku udržel až do padesátých let minulého století.¹⁹

¹⁸ Pro seznámení se s veselským krojem byla užita příslušná kapitola v knize NOVÁKOVÁ Lenka, *Tradiční oděv*, in: NEKUDA Vladimír a kol., *Veselsko*, Brno 1999, s. 201-212.

¹⁹ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno 1973, s. 187.

Hudba a slavnosti jsou další nedílnou součástí folklóru. Na Slovácku převládají v hudbě motivy lásky, přírody a krajiny. Hudební stránka zahrnovala nástroje jako je cimbál, basa, dudy zvané gajdy, housle, klarinety.

Beseda Svatopluk zahrnovala členy převážně z městského prostředí, nebo z prostředí, kde se kroje nenosily. Spolek se tzv. krojového lidu stranil. Byla to jakási „móda“ mezi měšťany devatenáctého století. Lid ze vsí, držící se tradic a své lidové kultury, považovali za zaostalý, zahanbující a hloupý. Na stranu druhou ale byly vítány národní písně vycházející právě z lidového prostředí, stejně tak známe sběr lidové slovesnosti národními obrozenci a nemalé oblibě se mezi měšťany těšily také výstavy, které měly za úkol přiblížit takový tradiční život na vsi formou skanzenu. Popud k budování skanzenů daly zejména výstavy z let 1891 „Staročeská chalupa“ a Národopisná výstava roku 1893, která se již zaměřuje na folklórní život v jednotlivých částech českých zemí (tedy pouze slovanské kultury). Jisté prvky takového odmítavého i smířlivého chování vůči krojovému lidu můžeme spatřovat i u Besedy Svatopluk, jak bude v práci popsáno dále. Můžeme zaznamenat také její pozitivní vztah ke ctění tradičních zábav, které byly převážně spojovány s vesnickým životem a vztahem k lidové hudbě. Spolek se v tomto duchu však nechoval loajálně ke svému prostředí, ale jistým způsobem zobecňoval. Nehrál pouze lidové písně z oblasti Slovácka, ale také ze sbírek sběratelů lidových písní z Čech i jiných zemí, např. z Polska. Také instrumentálně dávali přednost klavíru nebo pianu, houslím a harmoniu. Lidové písně měl spolek v repertoáru také z toho důvodu, že byly skládány v českém jazyce a tím splňovaly záměry spolku pěstovat českou řeč a také si spolu s hudebníky mohlo zpívat publikum, protože šlo o oblíbenou zábavu a písně byly vesměs všem známé.

Na Slovácku byla oblíbenou zábavou Jízda králů slavená v období letnic (slavené padesát dní po Velikonocích). Tato slavnost byla spojena s mládím, setbou a oslavou úrody. Spojeno to bylo se zpěvem náboženských písní a modlitbami. Lze v tom spatřovat návaznost

na pohanské svátky oslavující jaro a snahou podpořit tak dobrou úrodu. Další oblíbenou slavností bývaly hody a tzv. končiny. Ty slavila Beseda rovněž. Šlo o zábavu v době masopustu.

Beseda pořádala populární Zástěrkovou zábavu, rovněž v období masopustu. V některých částech českých zemí se zástěrková zábava spojovala s kateřinskou zábavou, připadající na svátek svaté Kateřiny 25. listopadu. Kateřinskou zábavu spolek slavil rovněž, proto můžeme usuzovat, že zde nešlo o stejnou slavnost. Oboje zábavy byly podle tradice zaměřeny ženy, které si vybíraly pány pro tanec a pro daný den měly dominantnější roli.

Spousta slováckých tanců byla čistě mužská, jako například cifrování a verbuňk. Velká část lidových tanců se nesla v duchu víření a točení, muziku, zpěv a tanec doprovázelo tleskání tanečníků a publika. Při tanci se řídilo slokou, píseň tedy při tanci měla úlohu nejen doprovodnou, ale určovala například taneční figury. U sledovaného spolku však nevíme, jestli lidové tance provozoval. Máme dochovaný taneční program jedné zábavy, o kterém bude psáno v příslušné kapitole. Z programu vyplývá, že spíše se věnovali klasickým tancům anebo sledovali taneční novinky ze zahraničí.

Jak bylo již uvedeno, Beseda Svatopluk se ve vztahu k lidové kultuře chovala jednak z přístupu národních obrozenců, ve snaze pozvednout českou kulturu, odkázat na prastarost národa a bohatost jeho jazyka, ale z postoje měšťanského se k folklórnímu stylu života stavěla spíše pohrdavě. Proto je zde folklór Slovácka pouze nastíněn, abychom poznali, z jakého prostředí Beseda pocházela. Z prostředí města, které se začíná vymezovat proti svému tradičnímu životu a obrací svou pozornost k budoucnosti a modernizaci, vzdělanosti. Tradice svého lidu opouštějí, snaží se splynout s okolním moderním světem. V besedních místnostech zaznívala obecná čeština a rolníky, tedy nositele lidové kultury, mezi sebe dlouho nepouštěli. Občas se přítomnost někoho v kroji na zábavě neobešla rovněž bez přítomnosti místního policisty. Tento spor vycházel z kastování společnosti a postupně rovněž vymizel, ale svého času se jednalo skutečně o problém.

2. Počátky a význam spolkového života od druhé poloviny 19. století

Lidé byli už od svého počátku založeni na životě ve společenství. Týkalo se to organizace života, práce, náboženství, politiky a takřka všech životních sfér. Společně lidé trávili lidé i svůj volný čas. Právě ve chvílích, kdy člověk mohl odložit práci a věnovat se sobě a svému okolí a něco po sobě zanechá, se stává pro budoucí badatele poznatelným. S povinnou školní docházkou narůstala míra gramotnosti a zejména mezi měšťany i možnost volnočasového vzdělávání se. Pro člověka znalého písma nebyl problém učit se četbou literatury, získávat rozhled skrze noviny a rozšiřovat si obzory zájmů a dovedností i jinak, než jakou měl možnost během své práce. Populárním se stává také dříve odsuzované divadlo, majetní navštěvují opery a dostupnější jsou také koncerty vážné hudby. Možnost vytržení kulturního citění se naskytla širšímu publiku.

V 19. století nabíraly na atraktivitě salóny, převzaté z francouzské kultury vyšších vrstev společnosti. Jejich funkcí byla reprezentace, a to nejen hostitele, ale také zúčastněných. Návštěvníky salónů byly osobnosti pozvané hostitelem na základě svého společenského postavení, majetku a kvalit. Hostitelem byla velmi často žena a místo konání bylo bydliště hostitele. Salón neměl organizaci. Sloužil k vedení diskusí na zajímavá témata, k recitaci a hudebnímu přednesu umělců, k získávání důležitých kontaktů, prezentaci filozofických myšlenek, pilování politických postojů, uzavírání pracovních a obchodních vztahů apod. Salóny vítaly myslitele, umělce, cestovatele a každou osobu, která něčím vynikala a byla dostatečně pro hosty zajímavá. Šlo o společnost, do které bylo mnohdy obtížné se dostat, protože člověk musel zaujmout někoho, kdo jej do salónu mohl přizvat. Byla to tedy otázka prestiže. Salóny byly doménou bohatých. U nás jmenujme salóny šlechtických rodů Nosticů nebo Šternebrků, z měšťanských salónů například salóny u Palackých, Náprstků, Riegerů aj.

Více než salóny byly pro běžné obyvatelstvo dostupnější spolky. Ty si zakládali spolu lidé stejných zájmů a potřeb. Na rozdíl od salónů, spolky měly organizaci, byly postaveny na volebním systému. Vznikaly již v 18. století, ale mnohem větší volnosti a popularitě se těšily po zrušení poddanství roku 1848. Legislativa spolků a spolčování byla vládou znormována roku 1840 a roku 1849 byl vydán spolkový zákon.²⁰ Od roku 1848 se mluví o konstituci v monarchii a je vdána ústava. Společnost se více liberalizovala a formou spolků se snažila jednak využít volného času pro rozvíjení svých zájmů anebo vznikaly spolky pro naplnění potřeb, užitečné pro širší veřejnost. V dalších letech se práva spolková a spolčovací upravovala a obměňovala. S rokem 1851 nastal Bachovský neoabsolutistický režim, který zrušil ústavu, opět narušil občanské svobody a práva, včetně toho na spolčování. Spolky té doby byly převážně národnostních povah, ať už se věnovaly umění, politice, vědám a byly považovány za nebezpečné pro režim. Bachova vláda padla roku 1859 a roku 1861 byla přijata nová ústava, opět obnovující společenský život. V šedesátých letech tak nastala éra spolků regionálních i spolků s širší působností, jako tomu bylo například u matic.

V roce 1867 byl vydán zákon č. 134/1867 ř. z., *O právě spolčovacím*, který upravil legislativu týkající se spolčování a spolků. Byla upravena práva a povinnosti zvlášť pro spolky politického a finančního charakteru a zvlášť pro ty ostatní. Před rokem 1840 existenci spolků schvaloval panovník. Po roce 1840 existenci povolovaly příslušné státní úřady. Nutností pro založení spolku bylo předložení stanov danému úřadu. V případě Besedy Svatopluk byly stanovy předloženy Zemskému místodržitelství v Brně (mělo být doručeno celkem pět exemplářů těchto stanov ke schválení, ty se však nedochovaly). Zákon z roku 1867 určoval, za jakých podmínek může být spolek rozpuštěn z vůle státu nebo zemských úřadů či okresních úřadů. Tento zákon platil i v nově vzniklé první Československé republice s úpravami. Okresní

²⁰ LAŠŤOVKA Marek, *Pražské spolky, soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*, Praha 1998, s. 11.

úřady byly místem, které řešily komunikaci se spolky a rozhodovaly v běžných záležitostech, u kterých nebylo potřeba vyjádření příslušného ministerstva. Pro veselské spolky byl nadřazený Okresní řad v Uherském Hradišti.

Jen na sledovaném spolku čtenářsko-pěvecký spolek Beseda Svatopluk si můžeme ukázat, jaký význam měl pro své členy i veřejnost. Mezi jeho členy byly osoby z rozdílných vrstev obyvatelstva, od duchovních po dělnictvo. Také obojí pohlaví zde bylo zastoupeno, byť ženy byly přijímány až ke konci století od roku 1883²¹ a v původních stanovách spolku stálo, že ženám a mladistvým je spolek uzavřen. Tento spolek měl z velké části umělecké zaměření, přičemž umělci se skrze činnost utvářeli ze členů spolku, tedy prostých osob různých profesí, ale s nějakým hudebním vzděláním nebo alespoň jeho základy. Ti působili v pěveckém sboru a divadelním výboru, kde byli řízeni pod taktovkou sbormistra a režiséra, kteří byli pravidelně voleni, ale u osvědčených osob volby časem nebylo třeba a ve svých funkcích zůstávali.

Spolek vlastnil knihovnu, tedy členové měli přístup k literatuře a za poplatek také ostatní, nečlenové, si mohli knihy zapůjčovat a skrze četbu se rozvíjet. Konkrétně tento spolek je také ukazatelem, že v takovémto útvaru mohl člověk nacházet útěchu v těžkých chvílích. Jednak během první světové války sice upadla spolková veřejná činnost, ale vzrostl zájem o spolkovou knihovnu, a to i z řad nečlenů. Lidé se obraceli k četbě ve snaze rozptýlit se od chmurných myšlenek. Spolková místnost byla také podle zápisů hojně navštěvována po čas války i mimo oficiální schůze, tedy opět, lidé se v takové době setkávali pro nalezení psychické opory v kruhu přátel ke hrám a diskusím.

Spolky reagovaly na aktuální situace v ekonomice, společnosti, politice i v jiných sférách života, které se ovlivňovaly, ale ne vždy na sobě závisely. Spadají mezi ně i hospodářské, charitativní, politické, vědní apod. spolky. Ty se postupně také mění právě

²¹ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875–1895, 9. 3. 1883.

v instituce, které danou oblast a její problematiku mají na starost. Kupříkladu ze Záložen vznikaly spořitelny, banky a pojišťovny. Z muzejních spolků vznikaly historické instituce s odbornou základnou. Z politických spolků vznikly politické strany apod. Ze spolků se formují odbory. Spolky rovněž svou aktivitou měnily podobu místa svého působení. Kupříkladu Sokolové stavěli tělocvičny a sportovní hřiště, divadelní spolky zakládaly divadelní budovy, budovaly se galerie, muzea atd. nebo skrze spolky okrašlovací byla upravována nejen estetická stránka obcí, ale i jejich funkční prvky (např. ve Veselí se okrašlovací spolek zasloužil o výstavbu kanalizace, oprav chodníků apod.).

Spolky byly iniciátory dobročinných sbírek a tvůrci petic. Stávaly se tak hybateli dění. Skrze petiční činnost měly možnost ovlivnit rozhodnutí politiků a úřadů v požadované záležitosti. Sbírkami pak podporovaly potřebné nebo vznik a údržbu konkrétních projektů, institucí či umění. Některé spolky pomáhaly menšinám a skupinám společnosti se emancipovat a dosahovat svých práv (mezi ty náleží spolky národních menšin, zde spadala také Beseda Svatopluk nebo spolky Židovské, kde šlo více než o národnost). Kupříkladu spolky dělnické dávají podnět ke vzniku sociálně a dělnicky orientovaných stran, vznikají z nich odbory atp. nebo např. Americký klub dam byl prostorem pro ženy, kde se mohly vzdělávat a seznamovat se se stylem života a vedením domácnosti žen ve Spojených státech amerických a získávat odvahu požadovat zrovnoprávnění žen s muži.

Beseda Svatopluk byla spolkem, který by byl charakterizován jako spolek čtenářsko-pěvecký maloměstského typu. Klíčové charakteristiky pro ni byly nacionální zaměření, umělecká a osvětová činnost, dobročinnost, veřejná prezentace a k tomu naopak jakási uzavřenost ve smyslu nutnosti odsouhlasit u každého žadatele o členství jeho přijetí. Členství mělo svá pravidla a podmínky a mimo formality již z názvu vyplývá, že spolek byl také besedním spolkem, tedy prostorem určeným k setkávání a debatování či přátelským rozpravám.

3.Čtenářsko-pěvecký spolek Beseda Svatopluk

Historie Besedy Svatopluk

V této krátké kapitole budou nastíněny dějiny spolku, jeho výrazné okamžiky. Více z průběhu jeho trvání bude začleněno do kapitol příslušných témat.

Roku 1863, dne 11. srpna,²² byl založen čtenářsko-pěvecký spolek Beseda Svatopluk ve Veselí nad Moravou. Pro období prvních třech let fungování nově založeného spolku nemáme dochované přímé prameny a vycházíme z pramenů pozdějších, které na danou dobu odkazují. Vychází se zde ze zápisové knihy z let 1875-1893 a regionální literatury. Od roku 1893 do roku 1903 se nedochovala kniha protokolů ze schůzí a valných hromad, a proto o tomto období příliš nevíme, jak se spolku vedlo a jak byl činný, případně jaké řešil problémy. Druhá dochovaná kniha tedy zaznamenává až období let 1903-1909.

Na počátku Besedy Svatopluk stáli uvědomělí lidé s národním cítěním, inspektor Jan Vondráček, ředitel velkostatku František Lukšík, děkan František Beran a kaplan František Teplíček, farář z Hroznové Lhoty Josef Pospíšil a mezi členy byli starostové Josef Šantrůček a Jan Procházka, spolu s radními Antonínem Gellnerem a Ignácem Šimšíkem.²³ To jsou první známá jména původních členů spolku, který měl trvání téměř devadesáti let. Dále zápisové knihy zaznamenávají jména Kratochvíl (uvedené bez křestního jména, ale patrně jde o Jana Kratochvíla, který na počátku obnoveného spolku zastával funkci pokladníka) a Martin Sobek.²⁴ V dané době ale neměla Beseda Svatopluk úspěch a zanikla tři roky po svém založení,

²² Autor Rudolf Hurt udává rok 1864, spolek v zápisových knihách udává rok 1863.

²³ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 193.

²⁴ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929, 6. 1. 1914.

v roce 1866. Vliv na rozpad měla především prusko-rakouská válka²⁵, která daného roku od 14. června do 23. srpna probíhala a jejímu vlivu pád spolku připisovali i členové nově obnoveného spolku o devět let později.

Ke znovuzaložení spolku došlo roku 1875 dne 10. října. Dle Jana Langáška, člena a funkcionáře Svatopluku, se spolek znovu sešel vlivem války v Bosně a Hercegovině, jak uvádí: „*Jisto, že uvědomějí občané hovořili o událostech balkánských a záhy cítili potřebu sdružení se ve spolek, v němž by se o událostech válečných z novin dověděli a o nich si pohovořili.*“²⁶ U obnovy stálo pár členů, kteří ctíli původní spolek a jeho záměr, ale velice rychle počet členů narůstal.

Z let 1893-1902, víme pouze to, co se dochovalo v záznamech z roku 1903. Roku 1902 bylo členů 70, tedy v době, pro kterou nám zápisy chybí, se spolek rozrůstal a dařilo se mu také po stránce finanční.²⁷ Během roku 1902 spolek dle jednatelské zprávy odehrál dvě divadla, jeden koncert a uspořádal čtyři zábavy. Stejně tak byl aktivní i v letech následujících a podle zápisů se v daném rozmezí let 1903-1909 byl spolek na vzestupu. Zápisová kniha pro období let 1909-1913 navazuje na zápisovou knihu z let 1903-1909. Můžeme tedy sledovat nerušeně bez absencí zápisů celé desetiletí od roku 1903 do roku 1913. Pro období mezi první a druhou světovou válkou máme dochovanou pouze jednu zápisovou knihu ze spolkových schůzí, a to *Zápisy z výborových schůzí Besedy Svatopluka* z let 1913-1929. Roku 1905 se rozhodli založit spolkový archiv, kam se ukládaly všechny listiny a dokumenty.

První světová válka, která otřásla světem svou do té doby nevídanou krutostí, rozsahem a ničivostí, se citelně dotkla také námi sledovaného spolku. Válka z Besedy Svatopluk odnesla nadšení a přinesla úzkost. Ubylo schůzí, aktivita spolku byla utlumena a Spolek sloužil

²⁵ Jan Langášek, *Městys Předměstí Veselí*, Předměstí Veselí, 1913, s. 48.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903-1909, 6. 1. 1903.

převážně pro setkávání pro přátelské rozpravy. Přibylo čtenářů z řady nečlenů, tedy spolek plnil především svou funkci knihovny. Z Veselí putovali branci nejen do monarchistické armády, ale hojně vstupovali i do italských a ruských legií. Beseda Svatopluk se aktivně zapojila do sbírky pro pozůstalé po legionářích. V roce 1919 byla v besední místnosti umístěna vojenská sanita.

V době před uzavřením Mnichovské dohody se zdá, že Beseda Svatopluk jako spolek nebyla příliš činná. Větší aktivitu spatřujeme u tělocvičných spolků Sokol a Orel, které se dostaly do popředí spolkového života předválečného Veselí. Činnost členů Svatopluku spatřujeme více jako individuální a nikoliv spolkové. Je to zřejmě jeden z důvodů, proč u Svatopluku došlo k tomu, že byl těmito aktivními spolky zastíněn a považován téměř za mrtvý.

Zápisy ze schůzí pro období let 1930-1950 nejsou k dispozici, ale můžeme alespoň z části dochovaného spolkového archivu z korespondencí a drobných dokumentů a poznámek o projevu období Protektorátu na Besedu Svatopluk říct pár tvrzení. V květnu roku 1939 žádají Okresní úřad v Uherském Hradišti, aby bylo trvání spolku zachováno i po 31. květnu daného roku. Jednalo se ještě o období tzv. druhé republiky a režim už se utužoval. Již nešlo o demokratický stát. Spolek se tímto bránil svému ukončení a byl tedy zájem ze strany členů jej zachovat.

Zdá se, že byli besedníci během trvání protektorátu aktivní. Udržovali kontakt a vzájemnou podporu s jinými spolky. Beseda měla štěstí v neštěstí, protože se jí válku podařilo přečkat, na rozdíl od spousty jiných spolků, které byly buďto rozpuštěny, pozastaveny a rušeny, ať dobrovolně nebo z donucení. Bohužel, dle historie města Veselí Rudolfa Hurta „... v předmnichovské republice upadl spolek na karetní klub veselských starousedlíků“.²⁸ Tedy se dá usuzovat, že význam spolku již během druhé světové války spolek ponižil svou úroveň, než jakou měl během první světové války. Jistě plnil dále úlohu útočiště, ale již to nebylo místo,

²⁸ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 257.

keré by vyhledávala i nečlenská veřejnost, neboť již existovala veřejná městská knihovna a veřejné aktivity nejspíše také naprosto přerušili, stejně jako za předchozí války.

Dochoval se stručný výpis z valné hromady, konané 6. ledna 1940, který spolek zaslal okresnímu úřadu v Uherském Hradišti.²⁹ Dle něj během přechozího roku spolek čítal na konci roku sedmdesát členů, scházeli se pouze ve večerních hodinách v neděli a zpěvácký kroužek se scházel mnohem méně v některé čtvrtky (přičemž netušíme, jestli spolek vystupoval, nebo pouze nacvičoval). Valná hromada se pro mimořádné účely nekonala ve spolkové místnosti a místo jejího konání zde není uvedeno.

Další valná hromada se konala ve stejný den o rok později³⁰ a dle ní členů bylo na konci roku šedesát šest a nekonaly se po celý rok žádné výborové schůze. Nekonaly se žádné akce a spolek během roku 1940 vybral dvě sbírky, a to pro Německý červený kříž a pro národní pomoc, přičemž obě sbírky byly spolku nařizeny k vybrání úředně. Ze zprávy také vyplývá, že o spolek již není zájem. Noví členové nepřicházejí a stávající členy vybízí k větší aktivitě a snaze přivést členy nové. Apelují na nutnost znovu povzbudit národ, ale zdá se, že Beseda již ve svém poslání neměla šanci uspět. Ať již pro celospolečenské poměry, tak pro to, že již před válkou byla považována mnohými za spolek zastaralý.

S příchodem nacistů do okupovaného státu přišlo také gestapo, stíhající v oblasti Slovácka odbojáře, Židy i běžné obyvatele, kteří se zdáli být podezřelí nebo novému režimu nevyhovovali. Druhá světová válka přišla do města Veselí nad Moravou dne 15. března roku 1939 ve večerních hodinách. Německá propaganda tvrdila, že ve Veselí byli českou stranou vražděni Němci, což se neudálo, přičemž na místní obyvatele byl vyvíjen nátlak, aby označili

²⁹ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká korespondence a dokumentů, Valná hromada 6. 1. 1940.

³⁰ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká korespondence a dokumentů, Valná hromada 6. 1. 1941.

masový hrob, kde měly být zabití Němci pohřbeni.³¹ Okupační vojska se usídlila ve veselských školách a s přísným nacistickým režimem přišel zásah do kultury. Mnoho osob, na tak malé město, se zapojilo do odboje Obrana národa v jejíž režii zde docházelo k ilegálním převodům osob přes hranice se Slovenskou republikou. Nebo se stávali členy jiných ilegálních uskupení, ať již plošného nebo lokálního charakteru. Dle pamětní knihy Veselí opustilo okolo sedmdesáti příslušníků Židovské národnosti.³² V roce 1943 jich bylo deportováno 38 jen z Veselí. K porovnání z města Hodonín bylo odvečeno 697 Židů v daném roce.³³ Město bylo osvobozeno dne 24. dubna 1945 po 6 dnech bojů. Veselí nad Moravou osvobodila rumunská armáda. Město bylo značně poškozeno, včetně domů, zámku, mostů a železnice.³⁴ Poničen byl také Zámek Chorinských. V pamětní knize jsou zaznamenány osoby, které známe z Besedy Svatopluk, jako ty, které se účastnily odboje, byly mezi oběťmi, ale o samotné činnosti spolku se nedozvídáme. Vítězství Spojenců nad státy tzv. Osy sebou přineslo kromě míru další aspekt, a sice vyloučení Německé menšiny z prostor okupovaných států, tedy také Československa. Zatímco jiné pohraniční oblasti Českých zemí byly v době před válkou z převahy germanofonní, oblast Slovácka byla tvořená z větší části Slovany. Proto zde nebyl tzv. divoký odsun tolik „divoký“, jako v převážně Německých oblastech a větších městech.

³¹ Státní okresní archiv Hodonín, *Pamětní kniha města Veselí nad Moravou 1931-1955*, Archiv města Veselí nad Moravou, inv. Č. 19, s. 111, online: <https://1url.cz/7Kyjg>, citováno 26. 8. 2021.

³² Tamtéž, s. 113.

³³ ZEMEK Metoděj, HYNEK Miloš, *Kapitoly z dějin Slovácka*, Brno, 1978, s. 268.

³⁴ Tamtéž, s. 121-122.

Stanovy spolku

Původní spolkové stanovy se nedochovaly. K dispozici k prozkoumání byly pouze stanovy z roku 1895. Víme, že roku 1893 Jan Jančík navrhl nové stanovy, které byly s menšími změnami přijaty.³⁵ Dochované stanovy, které máme k dispozici, tedy ty, které prošly úpravou, schválilo místodržitelství 3. ledna roku 1895.³⁶ Podle zmínek v zápisových knihách se o různých úpravách stanov jednalo průběžně během existence spolku. Dochovala se úřední zpráva ze dne 4. dubna roku 1940, zasláná Okresním úřadem v Uherském Hradišti, která potvrzuje stanovy Besedy Svatopluk.³⁷ Podle této zprávy mělo dojít k úpravě. Patrně takovým způsobem, aby bylo možné spolek nadále udržovat v nových politických podmínkách.

Spolek Beseda Svatopluk vytyčil ve svých stanovách z roku 1895 za cíl svého fungování podporu českého národa, jeho kultury (tj. zpěv, divadelní činnost a zábavy), jazyka a vzdělanosti. Jako jednacím řeč je ve stanovách přímo stanoven jazyk český.

Členové byli rozděleni na členy řádné a čestné. Čestní členové dostávali tuto poctu za nějaký významný čin nebo dlouhé působení a aktivitu ve spolku. Všichni členové si byli, kromě tohoto dělení, rovni a mohli volit svůj výbor a být do něj voleni. Povinností každého bylo dodržovat stanovy, smluvená pravidla a platit pravidelně měsíční příspěvky. Členové byli přijímáni na vlastní žádost a vyloučení ze spolku byli tehdy, když neplatili členské příspěvky

³⁵ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápis ze schůzi 1875–1895, 27. 10. 1893.

³⁶ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírnka korespondence a dokumentů, Stanovy schválené 1.1. 1895.

³⁷ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírnka korespondence a dokumentů, Zpráva schvalující stanovy 4. 4. 1940.

po dobu tří měsíců a jeden měsíc po upomenutí. Nebo pokud porušovali řád a spolek poškozovali. V takovém případě ohledně vyloučení ze spolku byl vytvořen smírčí soud, který měl rozhodnout o vypovězení nebo setrvání člena ve spolku a nebylo možné se proti rozhodnutí odvolat. Za jednotného člena mohl být přijat i jiný spolek.

Každý rok v měsíci lednu byla konána valná hromada, kde se rekapituloval předchozí rok, četly se zprávy jednatele, pokladníka, knihovníka a případně i hospodáře. O výsledcích valných hromad informovali také skrze periodika, jak bylo zvykem a povinností.

Na valné hromadě kontrolovali rozpočet spolku, stav a hodnotu inventáře a stav knihovny. Vytvářel se rozpočet pro další rok (ale ne vždy byl zmíněn v zápisu schůze). Na valných hromadách byli voleni funkcionáři na další rok a jejich náhradníci. Funkcionáři s náhradníky tvořili osmičlenný výbor, který spolek organizoval, měl rozhodující funkci v projednávaných záležitostech a nakládal se spolkovým majetkem. V případě, že se schůze některý z členů výboru nemohl zúčastnit, byl zastoupen. Voleni byli předseda, místopředseda, pokladník, knihovník, hospodář (ne vždy), dva revizoři účtů, kteří měli překontrolovat pokladniční záznamy a udělit absolutorium pokladníkovi a náhradníci. Sbormistr a režisér se příliš neobměňovali a byli voleni většinou poté, co se funkce vzdali nebo opustili spolek. Předseda spolek vedl a zastupoval jej vůči třetím osobám, spolu s jednatelem připojoval k dokumentům svůj podpis, měl rozhodující slovo při hlasování a vedl schůze. Místopředseda předsedu zastupoval v době jeho nepřítomnosti. Jednatel měl na starost dokumentaci a jak z názvu funkce vyplývá, jednal spolu s předsedou s úřady a s veřejností, případně se spolky a účinkujícími hosty. Zaznamenával jednání schůzí výboru a valných hromad. Pokladník spravoval spolkové finance, hospodář pak spolkový inventář. Knihovník spravoval knihovnu a částečně její finance (náklady musel projednávat s výborem, stejně tak výši poplatků za zapůjčování, ale knihovní finance byly částečně odděleny od celkové spolkové pokladny,

vynakládány na opravy knih, vázání a jejich zakupování). Knihovník měl na starost katalogizaci knih.

Funkcionáři za svou činnost nebyli většinou placeni, ale místy se vyskytl případ, kdy se odhlasovalo udělit funkcionáři odměnu. Je to dobré zmínit, protože tyto funkce znamenaly zodpovědnost nejenom v rámci spolku, ale i vůči veřejnosti a úřadům. Zejména funkce předsedy, jednatele a pokladníka byly mnohdy náročné ve vztahu k třetím stranám.

Konání valné hromady bylo nahlašováno na okresním úřadě, stejně jako i jiné spolkové schůze. Samotné stanovy schvalovalo hejtmanství v době Rakousko-Uherska, nebo příslušný okresní úřad.

Valné hromady i běžné řádné schůze měly program o stejné osnově, předepsané zákonem. Některý z bodů bylo možné vypustit, pokud nebylo k němu nic k vyjádření. Vždy se sečetl počet přítomných, z nich funkcionářů a poté předsedající vítal členy. Pokud měl co říct, ponechal si slovo na začátek a vedl ke shromážděným proslov, a poté předal slovo jednotlivým funkcionářům, kteří přednesli zprávu o své sféře činnosti za období mezi schůzemi.

Dále se řešilo přijímání a vystupování členů, volné návrhy a případně řešení zápisů v knize přání.

Vést knihy zápisů ze schůzí bylo povinné. Sloužily jako doklad o tom, co se na schůzích projednávalo a jakou aktivitu spolek vyvíjel. Zápisy byly kontrolovány a stvrzovány podpisem funkcionářů, čímž se stvrzovala pravost tvrzení v zápisech uvedených.

Symbyly spolku Beseda Svatopluk

Jelikož spolek byl charakterizován jako čtenářsko-pěvecký, svádí nás to název "Beseda Svatopluk odvozovat od spisovatele a básníka Svatopluka Čecha. Toho si členové sice velmi vážili, rovněž na jeho počest pořádali přednášky spojené se čtením jeho děl a k jeho úmrtí zaslali vdově kondolenci, ale název přijali od jiné historické postavy. Byl jím velkomoravský kníže Svatopluk.³⁸ Kníže Svatopluk byl tím, kdo se zasloužil o uznání Velkomoravské říše jakožto státu, který uznal i papežský stolec. V některých kronikách byl označován za krále tohoto státu a je možné, že rovněž v tuto teorii besedníci věřili. Byť se dnes ví s jistotou, že o královský titul nešlo (králem bývali nazýváni v ranných státech i velmi silní panovníci, silní vůdcové kmenů a zde pojem král nebyl stejného významu, jako král v definici vrcholného středověku. V ranném středověku se stále některé funkce dotvářely v jejich pozdějších definicích). Kníže Svatopluk byl pro Besedu Svatopluk symbolem odkazu staré moravské historie (ve sledované době byla mezi českými vlastenci snaha dokázat, že také české země měly bohatou a prastarou, slavnou minulost), odkazem na počátky legitimacy tohoto státu a mimo to zde byla zakořeněná představa, že právě v oblasti Veselí nad Moravou mohl ležet bájný Velehrad, centrum Velkomoravské říše.

Spolek měl svůj spolkový prapor, který používal převážně na vycházkách a na slavnostních pochodech. Vyjímala se na něm moravská orlice, čímž spolek dával najevo svou

³⁸ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875–1895, 21. 11. 1884.

příslušnost k moravské zemi a oddanost slovanské věci. Zakoupen byl roku 1883.³⁹ Tento prapor byl ztracen. Je zachycen na fotografii členů spolku z roku 1878.⁴⁰

Na dokumentech, knihách, korespondenci a některých hudebninách bylo užíváno spolkové razítko. Obraz razítka nesl vyobrazení divadelní masky, lyry, slunce, rostlinných motivů a rozevřené knihy. Byly to atributy toho, čemu se spolek zavázal a sice pěstovat hudbu, osvětu, četbu, divadlo. V opisu razítka stojí Beseda „Svatopluk“ Ve Veselí nad Moravou. Používali i razítko bez obrazu s pouhým opisem Čtenářsko-pěvecký spolek „Svatopluk“ ve Veselí na Moravě.

³⁹ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875-1895, 10. 2. 1883.

⁴⁰ Veselí historické, *Beseda Svatopluk*, in: <https://www.veselihistoricke.cz/beseda-svatopluk-1632298963>.

Prostory

Původně čtenářsko-pěvecký spolek Svatopluk sídlil po svém znovuzaložení v roce 1875 v domě pana Šimšíka v domě u městské brány.⁴¹ Šlo o provizorní umístění, do doby, než se podařilo vyjednat pronájem místnosti v hotelu „U zlatého Jelena“, později přejmenovaném na „Hotel Přikryl“.⁴² Ten měl v celém trojměstí největší sál a pro spolek byl jeho pronájem značnou výhodou oproti jiným spolkům. Od roku 1899 pak dostali k pronájmu sál s jevištěm v hotelu Záložna, kde získali spolkovou místnost již roku 1879. Původně obdržela Beseda tento prostor bezplatně, později byl vyjednáán poplatek. Roku 1881 se diskutovalo o změně prostoru a zvažovalo se přesídlit spolek do hostince, avšak bylo tak zamítnuto kvůli přílišnému mládí některých členů, pro které by návštěva hostince měla špatný vliv. Roku 1905 dostali k dispozici druhou místnost v Záložně.

Záložna svého podnájemníka podporovala a Besedě umožnila užívat spolkovou zahradu, pronajala jí hned dvě místnosti a svolila, aby si Beseda v zahradě postavila pavilon,⁴³ pavilon pro konání venkovních zábav. V Záložně Beseda založila spolkovou čítárnu, první veselskou knihovnu. Spolu s tím Besedě Záložna povolila stavební úpravy prostor, které

⁴¹ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875–1895, 26. 9. 1875.

⁴² NEKUDA Vladimír, *Veselsko*, Brno, 1999, s. 287.

⁴³ Tamtéž, 6. 3. 1903.

využívala (např. roku 1908 přistavěli přístěnek pro nově zakoupený spolkový klavír a starý klavír prodali.⁴⁴).

Na vybavení spolkových místností lze sledovat modernizaci, která spočívala v rozšíření využitelnosti elektřiny. Například když byly nově do spolkových místností pořizovány elektrické lampy a elektrická ventilace.⁴⁵ Veřejné osvětlení ve Městě Veselí nad Moravou bylo zavedeno v roce 1901.⁴⁶ Je znát stálá nedůvěra vůči elektřině, protože při divadelních představeních upřednostňují svítit lampami petrolejovými a elektrické osvětlení nechat zhaslé, aby nedošlo k nehodě. V roce 1920 v prostoru Záložny vznikl také biograf. Biograf ohrožoval veselské spolky, které se věnovaly divadlu, protože tím ztráceli diváky.

Spolek si zhotovil vlastní pódium, které vždy po ukončení vystoupení uschovali v rozloženém stavu do hasičské zbrojnice. Předtím si zapůjčovali jeviště od pana Václavka (patrně je myšlen Ladislav Václavek, vlastník Hotelu Záložna, syn pokladníka spolku Josefa Václavka). Spolek své jeviště propůjčoval také jiným společnostem, ale podmínkou bylo zaplatit poplatek, o zapůjčení požádat výbor Besedy a převzít a odevzdat místnost nebo spolkový klavír v přítomnosti hospodáře Besedy Svatopluk. Zároveň jakékoliv poškození musel ten, kdo si cokoliv od Besedy půjčoval, uhradit. Například roku 1922 spolek odmítl zapůjčit spolkový klavír Feriálnímu sdružení studentů, protože v minulosti klavír poškodili a bez povolení si jej zapůjčovali.⁴⁷ Také místní Tělovýchovná jednota Sokol byla upomínána, že si klavír i jeviště zapůjčovala bez přítomnosti hospodáře Besedy. Spolek, tím, jak jeho divadelní činnost opadala a jeviště více propůjčoval, než sám využíval, v rámci dalších oprav požádal spolky, které jeviště užívali, aby věnovali výtěžek z některého svého vystoupení na

⁴⁴ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903-1909, 14. 4. 1908.

⁴⁵ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903-1909, 1. 10. 1907.

⁴⁶ NEKUDA Vladimír, *Veselsko: město Veselí nad Moravou*, Brno, 1999, s. 291.

⁴⁷ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka korespondence, Odpověď F.S.S. ze 17. 11. 1922.

opravu jeviště. Pokud o užívání požádal někdo ze členů, mohlo mu být vyhověno. Tedy především členům, kteří měli ve spolku váženost a důvěru, jako farář Karel Bařina, nebo pokladník a lektor tanečních hodin Josef Václavek. Nebylo ale možné zapůjčovat klavír pro volnočasové hraní. Pokud zákaz volného zapůjčování byl porušen, žádala Beseda peněžní náhradu.

O jednu svou spolkovou místnost se od roku 1923 dělili s jednotou československé obce legionářské ve Veselí nad Moravou. Ve volebních obdobích si také město spolkovou místnost pronajímalo. Pro schůze byla zapůjčována i Feriálnímu studentskému sdružení a příležitostně i jiným spolkům.

Ve sbírce Besedy Svatopluk se nacházela umělecká díla, která zdobila místnosti, jako byly busty českých velikánů (Jana Žižky z Trocnova, Jana Husa, Karla Havlíčka Borovského) a obrazy. Zmiňované busty předseda, farář a děkan Jan Jančík, zakoupil, ale uschoval je do skříně a až po posměchu je opět vystavil.⁴⁸ Stěnu zdobily také společné fotografie členů spolku zhotovované k událostem výročí spolku a seznamy členů. Víme, že stěna spolkové místnosti byla opakovaně vymalovávána červenou barvou a byla v ní umístěna kamna.⁴⁹ Vytápěním byl pověřen spolkový sluha. Dále ve spolkové místnosti byly rozvěšeny mapy, které členové užívali například při čtení novin (pro propojení informací získaných z tisku s danými místy a lepší orientaci). Ví se, že zde byl také kulečník. Mimo to nesměl chybět spolkový klavír, který byl nejcennější položkou inventáře. Musel zde být rovněž umístěn spolkový prapor. Ten byl pak uložen na Veselském zámku, odkud se ztratil neznámo kam.⁵⁰

⁴⁸ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 233. Dokládá to rovněž zápisová kniha z let 1875-1895.

⁴⁹ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929, 12. 7. 1922.

⁵⁰ Jan Langášek, *Městys Předměstí Veselí*, Předměstí Veselí, 1913, s. 48.

Jako příklad toho, co se ve spolkovém inventáři nacházelo, zde uvádím výpis inventáře z roku 1922.⁵¹ Spolek vlastnil klavír s pokrývkou, zrcadlo a hodiny, místnost zdobily palmy, tři výše zmiňované busty, obraz prezidenta, obraz Z Kostnice, obraz Jiřího z Poděbrad a osm nespecifikovaných obrazů, osm zarámovaných diplomů, zarámovaná fotografie členů Besedy a dále se zde nachází spolková pokladnička, police a skříň na spolkové knihy a záclony do oken. V místnosti se pak samozřejmě nacházely stoly a místa na sezení, která nejsou zmiňována a patrně tedy asi patřila pronajímateli, tedy Záložně.

Politika

Beseda reagovala na celospolečenské dění a aktuální potřeby svého okolí. V počáteční době šlo především o potřebu prosazení svého národa, potřebu ukázat hodnotu svého jazyka, své historie a kultury. Dokázat rovnost české kultury vůči kultuře germánské.

Spolek Beseda Svatopluk se navrátil po svém rozpuštění roku 1863 do veselské společnosti ve chvíli, kdy se v české politice rozdělila Národní strana na dvě části, tedy na smířlivější Staročeskou a radikálnější, Národní stranu svobodomyslnou. Tato tzv. Mladočeská strana působila na veřejnost svou aktivitou a ochotou bojovat za své cíle, kdežto Staročeši byli mírní a vyčkávali. U Besedy Svatopluk se objevují sympatie s oběma stranami. Osobní styky měli například s poslancem za Staročeskou stranu Josefem Pavlicou, který byl členem spolku, s poslancem Otakarem baronem Pražákem za stranu Mladočeskou, Antonínem Cyrilem Stojanem, který prošel několika katolickými stranami atp. Spolek se sice politicky neklonil ke konkrétní straně, nicméně skrze svou činnost a výběr tisku dával najevo, jaké hodnoty zastává.

⁵¹ Soukromý archiv MUDr J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbíрка korespondence a dokumentů, inventář spolku z roku 1922.

V roce 1900 se podařilo dosáhnout toho, že pro Veselí nad Moravou byl uznán jako hlavní úřední jazyk čeština.⁵² Spolek se nevzdal snahy pěstovat český jazyk a kulturu. Stále šlo o stěžejní body stanov spolku. Zaměřili se však od této chvíle více na vzdělávání a rozvoj.

Roku 1913 dochází k rozhodnutí, že se politické debaty do spolku zaplétat nebudou, neboť dochází k rozepřím.⁵³ Tímto se Beseda Svatopluk stává apolitickým společenstvím.

Účinkující, kteří měli v rámci spolku vystupovat byli poučeni o této skutečnosti a museli se tomuto pravidlu přizpůsobit. Rozvádění politických diskusí bylo v rámci spolku sankcionováno.

V rámci Besedy nebyl ani tolik přítomný spor mezi jazykovými skupinami česky mluvících a těch, kteří hovořili německy. Ve spolku byli zastoupeni také ti, které bychom označili za Němce, ale podporovali národnostní myšlenku a cítění Besedy. Takoví členové pocházeli vesměs z národnostně smíšených manželských svazků. Naopak Spolek roku 1908 odmítl přijmout německy psanou pozvánku na slavnostní udělení záslužného kříže strážmistru J. Foltovi s tím, že požadují pozvánku psanou česky a zasláná německá pozvánka je asi dílem omylu.⁵⁴ Zde šlo patrně o provokaci ze strany Němců, a proto spolek odpověděl poněkud sarkasticky a pozvánku odmítl.

Co se týká projevů politických sympatií, uznání například vyjadřovali Františku Ladislavu Riegrovi, spoluzakladateli Národní strany, po jehož úmrtí zaslali pozůstalým kondolenci a zakoupili jeho podobiznu. Co se týká událostí okolo císařské rodiny, například smrti arcivévodky Albrechta, spolek ji reflektuje omezením činnosti v době státního smutku. Jistě, že takový krok byl ovlivněn povinností. O postoji spolku k vládnoucímu rodu to nic nevyovídá. Spolek se ve svých zápisech vyjadřuje proti konkrétním skutkům vlády, ale

⁵² NEKUDA Vladimír, *Veselsko: město Veselí nad Moravou*, Brno, 1999, s. 291.

⁵³ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbíрка protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1909-1913, 6. 1. 1913.

⁵⁴ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbíрка protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903–1909, 30. 9. 1908.

o samotném rodě se nevyjadřovali v zápisech nikterak hanlivě. Až s pádem monarchie, patrně také vlivem předchozí války, ve které bylo rakousko-uherské soustátí agresorem, se začíná spolek o životě v monarchii vyjadřovat jako o „jhu pod vládou Habsburků“.⁵⁵ Po vzniku Československé republiky oslavoval spolek její zakladatele a významná data samostatné československé státnosti. Nově vzniklou Československou republiku popisují samými superlativy, plni nadšení z nových poměrů. Negativa, spjatá s počátky nového státu, nezmiňují. Pro monarchisticky se nikdy ve spolkových knihách nevyjadřovali, ale zároveň se veřejně nezabývali ani podobu státu a v průběhu první světové války se ani nezaznamenávala myšlenka o tom, že by si přáli změnu státního uspořádání. Nikde dříve konkrétní přání na státní zřízení neuvádějí.

Zvláštní úctu měla obec legionářská, která byla považována rovněž za jeden z pilířů, díky kterým mohl vzniknout samostatný Československý stát. Byť ve vojenském prostředí nejde primárně o politiku, vojáci mají svou odpovědnost ke své zemi a státu a ten představuje politický režim. A právě z legionářů byla vytvářena československá armáda.

Zajímavý je vztah Besedy Svatopluk k rodu Chorinských, kteří byli v době ve Veselí nad Moravou vrchností. Chorinští byli dobrodinci spolku a dostávalo se jim postu čestných členů spolku. Po rozpadu monarchie a zániku šlechty na území Československé republiky, i tak v zápisových knihách besedníci k Chorinským vyjadřují přetrvávající úctu k jejich někdejšímu postavení. Z čestných členů se stávají členy řádnými.

Spolkové prostory byly také užívány při volbách. Někteří z členů se sami politicky angažovali, zejména v místní samosprávě. Někteří členové spolku, kteří nezřídka obstávali také funkcionářské posty, byli zastoupeni v radě města. Starostou Předměstí byl od roku 1894 do roku 1919 Martin Kozumplík (1904–1907 Karel Lerche). Ve Veselí nad Moravou byl toho času

⁵⁵Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929, 9. 3. 1919.

starostou František Rajecký. Prvním starostou po vzniku Československé republiky se ve Veselí stal Josef Heger. Roku 1923 se starostou stal Karel Rajecký. Roku 1927 byl starostou zvolen Josef Černůšek.

Besedníci reflektovali nejsilnější politické strany, které ve Veselí převládly, a sice strany socialistické, komunistickou stranu a stranu lidovou. Přestali odebírat Národní listy, které zpočátku zakupovali a byly hojně čteny, ale kvůli politickým přím se odstoupilo od jejich odebírání. Naopak odebírají Hlas jakožto jediné katolické noviny, které měli k mání.

Roku 1909 spolek organizoval protest proti stíhání Čechů v Dolním Rakousku a zapojil do něj i ostatní veselské spolky.⁵⁶ Protest byl doplněn o sbírku, která byla věnována českému školství na území Dolního Rakouska.

V lednu roku 1910 reagovali na zavření českých škol ve Vídni protestním táborem. Zmiňovali doslovně: „*Výsledkem přemítání o brutalitě a bestialitě našich odvěkých nepřátel byl protestní tábor, pořádaný na popud našeho spolku.*“⁵⁷ Událost spolkem otrásla, a proto se rozhodl pozměnit stanovy. Znamenalo to usnesení, že si více budou všimát aktuálního dění a reagovat na události veřejného života větší aktivitou a angažovaností.

Více se po roce 1910 orientovali na kontakt se Slováky a jejich problematiku, než jak tomu bylo doposud. Vnímali jejich nesnadný boj proti maďarizaci a útlaku a vyjadřovali jim podporu v různých formách. Vítili slovenské ochotníky na svém jevišti i slovenské studenty. Na Jižní Moravu, zejména po Růžomerských procesech, přijížděli slovenští politici shánět podporu u svých slovanských sousedů.

Roku 1913 vyprovodili hraběte Václava z Kounic na jeho poslední cestě k odpočinku. Václav z Kounic se ve svém politickém životě stavěl za stranu mladočeskou, bojoval za prosazení českých požadavků na říšské radě a za lepší pracovní podmínky občanů monarchie.

⁵⁶ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1909-1913, 31. 8. 1909.

⁵⁷ Tamtéž, 6. 1. 1910.

V době meziválečné se ve Veselí nad Moravou dařilo politickým stranám orientovaným na sociální témata, tedy ČSSD a KSČ a také straně lidové. Doba velké hospodářské krize se ve strádajícím Veselí projevila zejména na dělnících a vyhrocená doba vyústila roku 1932 ve stávkou, která končila zatýkáním.⁵⁸

Vztah Besedy Svatopluk k okolním spolkům

Beseda Svatopluk byla ve Veselí nejstarším spolkem. Nějaký čas neměl spolek konkurenci, dokud si němečtí měšťané nezaložili roku 1883 svůj spolek, kasino Verein.⁵⁹ Většina ostatních veselských spolků vznikala na konci osmdesátých let 19. století a na jeho přelomu. K roku 1913 bylo ve Veselí nad Moravou celkem 22 spolků.⁶⁰ Povětšinou spolu spolupracovaly, byť ne všechny se všemi. Mnozí členové Besedy Svatopluk byli rovněž součástí jiných spolků. Působili kupříkladu v řadách Sokola, Orla, Dobrovolných hasičů, Okrašlovacího spolku anebo včelařského spolku. Poslední zmiňovaný na počátku dvacátého století vydával také svůj časopis *Včela*, který Svatopluk odebíral.⁶¹ Nutno podotknout, že osoby, které byly ve výboru Svatopluka se nacházely také ve výborech i těchto uskupení. Lze si udělat

⁵⁸ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 253.

⁵⁹ Veselí historické, *Kasino Verein-Lasal-Minaj*, online: <https://www.veselihistoricke.cz/spolky>, citováno: 22. 4. 2022.

⁶⁰ Jan Langášek, *Městys Předměstí Veselí*, Předměstí Veselí, 1913, s. 47-48.

⁶¹ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903-1909, 10. 6. 1908.

představu o vytiženosti, šíři a intenzitě zájmů těchto veselských osobností. Josef Václavek, který dvacet let působil jako pokladník Besedy Svatopluk, působil ve stejné roli ve Včelařském spolku. Zde byl předsedou místopředseda Svatopluku Čeněk Baštinec.⁶² Josef Václavek byl rovněž pokladníkem sboru dobrovolných hasičů, kde ve vedení byli další členové Svatopluka, a to Jindřich Dürmayer v roli velitele a František Rajecký na postu jednatele.

S místní Tělovýchovnou jednotou Sokol, která byla v mnohém stejného zaměření jako Beseda Svatopluk, však docházelo místy k rozepřím. Většinou pramenících v neshodách v datech pořádání spolkových akcí. Pokud by oba spolky pořádali nějakou akci ve stejný den a čas, ovlivňovalo by to návštěvnost, tím také výtěžek. Sokolové byli ve Veselí nad Moravou založeni roku 1897 a spadali pod tělovýchovnou jednotu Sokol v Uherském Ostroze od roku 1899 do roku 1905.⁶³ Sokolové na jaře roku 1903 bránili svým členům, aby se účastnili divadelního představení pořádaného Besedou Svatopluk.⁶⁴ Téhož roku Sokol zakázal svým členům být členy Besedy Svatopluk.⁶⁵ Členská základna Sokolu v té době byla slabší než počet členů Svatopluku. Šlo nejspíš jednoduše o rivalitu. Na přelomu let 1905 a 1906 se řešilo rozdělení zisku z pořádaného společného plesu, kdy si Sokolové nárokovali polovinu a Besedu na to neupozornili. Beseda, jakožto starší a silnější spolek, chtěla Sokolu přisoudit jen třetinu zisku, což Sokoly urazilo. Nakonec bylo odhlasováno Sokolům dát polovinu zisku.⁶⁶ Na neshodách se však snažili zapracovat a roku 1905 si spolky vyměňují pozvánky na své aktivity a společně pořádají sbírky. Kromě místního Sokola se Beseda podílela také na akcích pořádaných Sokolem z Uherského Ostrohu a z Bzence. Kromě tohoto sblížení je nutné zmínit, že na zlepšení vtaů mělo vliv opět propojení skrze funkcionáře obou spolků. Josef Černůšek,

⁶² Veselí historické, Kdo byl kdo, in: <https://www.veselihistoricke.cz/kdo-byl-kdo>, 12. 4. 2022.

⁶³ MICHALEC Pavel, *Sokolovna Veselí nad Moravou*, in: Sokolské památky, online: <https://1url.cz/5rtEB>, citováno: 23. 4. 2022.

⁶⁴ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903-1909, 29. 4. 1903.

⁶⁵ Tamtéž, 29. 4. 1903.

⁶⁶ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903-1909, 30. 1. 1906.

který byl ve Svatopluku knihovníkem a pro Obec Sokolskou byl starostou ve válečných letech 1914-1918.⁶⁷

Sokolské tělovýchovné jednotě byla podobná organizace Orel. Byla rovněž zaměřená na pěstování sportovního ducha v mladých lidech a jejich vzdělávání a vzbuzování národního cítění. Orel byl spjat s katolictvím, čímž se od Sokolů lišil a což byl také jeden z důvodů, proč tyto spolky spolu nenašly společnou řeč. Orel ve Veselí nad Moravou vznikl z katolického spolku venkovské Omladiny v roce 1920.⁶⁸ Byly zde organizovány malé děti i dorost a vedl je v rámci Omladiny katolický farář Bohumil Navrátil. Beseda Svatopluk těmto mladým lidem zapůjčovala své prostory a jeviště pro divadelní představení. Omladina byla založena 14. února roku 1910.⁶⁹

V době, kdy spolek začíná upadat, pronajímá své prostory a jeviště spolkům jiným. Dochází postupně k tomu, že na spolkovém jevišti hrají divadla převážně právě cizí spolky a Beseda už pouze vybírá peníze za nájem pódia a prostor.

Beseda se v průběhu druhé světové války stala členem Pěveckého a hudebního spolku ve Veselí nad Moravou a tento spolek opětovně přijala za svého člena. Jednalo se o tom již roku 1941, ale z korespondence vyplývá, že se tak stalo až roku 1943.⁷⁰ Z toho lze usuzovat, že byť Rudolf Hurt považoval spolek defacto za mrtvý a ponížený na karetní klub, spolek ve skutečnosti měl snahu přežít a minimálně hudební stránku své činnosti se pokoušel udržet.

K tomuto tvrzení Rudolfa Hurta se pojí, že se spolkem byl spjatý i tarokový klub Komáři, který byl tedy patrně přímo součástí spolku a n pouze klubem se spolkem spřízněným a od roku 1907 také byl součástí spolku kuželkový výbor.

⁶⁷ Veselí historické, Kdo byl kdo, in: <https://www.veselihistoricke.cz/kdo-byl-kdo>, 12. 4. 2022.

⁶⁸ Veselí historické, Orel, online: <https://www.veselihistoricke.cz/orel>, citováno: 25. 3. 2022.

⁶⁹ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 235.

⁷⁰ Soukromý archiv MUDr J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká korespondence a dokumentů, korespondence s pěvecko-hudebním spolkem ve Veselí nad Moravou ze dnů 16. 8. 1941 a 29. 1. 1943.

Ke komunikaci s jinými spolky a osobami používali buďto korespondenci, přičemž listový papír měl nápis se jménem spolku, nebo byla daná osoba nebo představitel daného sdružení pozváni na schůzi a potřebná záležitost se probrala osobně a veřejně před členstvem, aby se mohli k věci vyjádřit a mohlo se hlasovat, jak má Beseda jako celek rozhodnout.

Ve Veselí nad Moravou působil Okrašlovací spolek, skrze členy opět propojen s Besedou Svatopluk. Ten měl především za účel fyzické zvelebování města. Tedy pečovat o přírodní stránku své obce formou údržby pořádku, zeleně, o městské parky atp. a pak také udržovat obecní památky a rovněž dbát na kulturní život města. V roce 1923 byla Beseda a ostatní veselské spolky vyzvány Okrašlovacím spolkem k finančnímu příspěvku na regulaci řeky Moravy, opravy města (včetně chodníků a kanalizace) a pro vytvoření sadů s lipami, symbolem českého národa.⁷¹

Roku 1882 ve městě vzniká Sbor dobrovolných hasičů.⁷² Tento spolek měl za úkol údržbu bezpečnosti ve městě, a kromě zásahů při různých neštěstích také dozoroval při společenských událostech, aby v případě potřeby ihned jednal a zamezil škodám v podobě požárů apod. V devatenáctém století se hasičství teprve formuje a odborná hasičská profese stojí právě na základech dobrovolníků. Kromě nepříjemných povinností hasičské sbory přispívali kulturnímu životu svými kapelami a pořádáním oblíbených hasičských plesů.

Jaroslav Hermann, besední člen zábavního výboru, založil roku 1930 vlastní Pěvecký a hudební spolek, složený jak z ženských, tak mužských hlasů. Dívčí pěvecký sbor vznikl také při dívčí škole a typické pro něj bylo vystupování v krojích s folklórními zpěvy.⁷³

Nutno zdůraznit, že samotní členové spolku dali popud ke zřízení Spolku Záložné pokladny, tedy přízeň tohoto ústavu vůči spolku je pochopitelná. Její založení je připisováno

⁷¹ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929, 22. 12. 1923.

⁷² Veselí historické, Sbor dobrovolných hasičů, online: <https://www.veselihistoricke.cz/sbor-dobrovolnych-hasicu>, citováno 25. 3. 2022.

⁷³ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 255.

iniciativě Svatopluku, a to především Františku Beranovi. Nejedná se však o výbor Svatopluku, ale o samostatné společenství. Jedná se o situaci, kdy jeden spolek dal popud k založení spolku jiného. Záložny měly charakter spořitelny. Svým klientům poskytovaly půjčky a možnost rezervy, své finance zde mohli ukládat a spořit. Udělovala rovněž dary na podporu rozvoje a na dobročinné účely.

V roce 1918 se členem spolku stává Studentské feriální sdružení,⁷⁴ které se pak stává výrazným činovníkem nejen ve prospěch Besedy, ale také kulturního veselského života. Beseda po zvážení na nabídku přistoupila, s podmínkou, že je zakázáno v rámci spolku věnovat se politickým tématům a debatám a výslovně zakazuje ve prostorách Besedy pořádat orgie.⁷⁵ Sdružení však dodrželo svůj slib a část svých výtěžků ze svých představení věnovalo Besedě Svatopluk. Šlo o studující, staré většinou kolem 18 let a v očích starších členů Besedy vzbuzovali nedůvěru, která opadla poté, co dokázali, že svůj zápal pro zvelebování kultury ve Veselí myslí vážně. Sdružení nemuselo platit členský příspěvek, bylo mu umožňováno užívat spolkové jeviště a místnosti. Oni za to dali do pořádku spolkovou knihovnu.

Roku 1920 se Beseda stala součástí Osvětové komise, která sdružovala veselské spolky, aby mohly společně jednat ve prospěch města a veřejnosti. Jejím pokladníkem byl určen Josef Jelínek, jednatel Besedy Svatopluk.

Kasino Verein

Spolek Kasino Verein vznikl na počátku osmdesátých let 19. století a byl nejstarším německým spolkem ve Veselí nad Moravou, opozičním až nepřátelským spolkem pro Besedu Svatopluk. Tento spolek byl čistě německojazyčný a zastoupení zde byli převážně německy mluvící

⁷⁴ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929, 6. 4. 198.

⁷⁵ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929, 6. 4. 1919.

úředníci, podnikatelé, a především veselští Židé. Činnost Kasina Verein byla obdobná, jako činnost Svatopluku a repertoár Kasina zahrnoval germanofonní autory. Ve svých hudebninách měli obsažené i skladby Bedřicha Smetany,⁷⁶ který byť uměl lépe německy než česky, byl především spřízněncem češství. Je otázkou, jestli Kasino odmítalo českou kulturu stejně, jako Beseda Svatopluk odmítala německou. Beseda Svatopluk dokonce vyloučila ty členy, kteří se přihlásili i do spolku Kasino Verein a pokud se někdo z nich objevil na zábavě pořádané Besedou, byl vyloučen. Členství v obou spolcích bylo přísně zakázáno. Máme doloženo, že se dlouho jednalo o přijetí Jindřicha Dürmayera do Besedy Svatopluk, právě pro jeho účast ve spolku Kasino. Jeho první žádost o přijetí byla zamítnuta,⁷⁷ podruhé, po zdlouhavé diskusi, byl přijat. Ve spolku pak sehrával úlohu režiséra divadelního výboru a funkci hospodáře, za kterého byl zvolen roku 1905.⁷⁸ Roku 1913 ze spolku dobrovolně vystoupil. Umírá roku 1923, což spolek ve své zápisové knize vzpomíná s úctou.⁷⁹

Když členové Besedy Svatopluk zapůjčili Kasinu své harmonium, vyvolalo to u ostatního členstva velikou nevoli a bylo zakázáno harmonium zapůjčovat bez svolení spolku.

Mohla by se naskytnout otázka, jestli byl spolek Beseda Svatopluk proti židovské společnosti pouze proto, že zastávala německojazyčnou menšinu, nebo jestli šlo také o antisemitismus. Antisemitismus byl ještě v první polovině 20. století poměrně rozšířen. Spolek Svatopluk zakupoval nabízené obrazy od místního akademického malíře židovského původu Ludvíka Ehrenhafta, které později ale besedníci odmítali dále zakupovat.⁸⁰ V roce 1910 se rovněž do spolku snažil přihlásit G. Beer, kterého odmítli přijmout a když besední místnost

⁷⁶ Veselí historické, *Kasino Verein-Lasal-Minjan*, online: <https://www.veselihistoricke.cz/kasino-verein-lasal-minjan>, citováno: 22. 4. 2022.

⁷⁷ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875–1895, 23. 2. 1884.

⁷⁸ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sběrka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929, 9. 5. 1905.

⁷⁹ Tamtéž, 6, 1, 1924.

⁸⁰ Roku 1925 odmítají koupit obrazu, rok dříve však od něj obraz zakupují. L. Ehrenhaft se však již roku 1910 nechal pokřtít.

i tak navštěvoval, strhla se ohledně jeho přítomnosti debata.⁸¹ Výslovně zaznamenali, že roku 1906 na koncert Zelenky a Příbyla nebudou zvat Židy. Za negativní počin Besedy Svatopluk by se dalo považovat to, že během povodně v Uherském Ostrohu Beseda přizvala k vytvoření sbírky ostatní veselské spolky, ale záměrně k tomuto úkonu nevyzvala právě Kasino Verein a židovskou obec.⁸²

Patrně se o antisemitské chování jednalo, byť citění členů nelze takto přímo určit. Bylo by nejspíš mylné tvrdit, že vystupování proti Židovské obci je pouze otázkou střetu zájmů obou uskupení a rozdílností jejich programů. Přeci jen místní Židé české snahy ve Veselí nepodporovali a za existence rakousko-uherského mocnářství se hlásili k německví. Během první světové války se ve Veselí našlo několik osob židovské národnosti, kteří se proti svým sousedům provinili, například udavačstvím. Rudolf Hurt ve své knize *Veselí nad Moravou: dějiny města* zapsal událost, která se měla odehrát při odjezdu veselských branců do války. Píše se zde: „*Mladý dr. Kohn, syn židovského obchodníka se dřevem se měl veřejně na nádraží vyjádřit, že „tu slovanskou pakáž by měli všechnu vystřílet.“ ...*“ Po čemž měl být zbit českými mladíky za přihlížení policistů.⁸³ Je patrné, že oba národy se ve Veselí netěšily vzájemné přízni.

Kromě Kasina Verein měli veselští Židé nábožensky laděný spolek Minjan.⁸⁴

⁸¹ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1909-1913, 4. 10. 1910.

⁸² Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1909–1913, 4. 10. 1910.

⁸³ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 243.

⁸⁴ Veselí historické, *Kasino Verein-Lasal-Minaj*, online: <https://www.veselihistoricke.cz/spolky>, citováno: 22. 4. 2022.

Knihovna

V prvních letech znovu obnoveného spolku se besedníci zabývali tvorbou jeho programu. Jelikož šlo o spolek čtenářsko-pěvecký, jako první vznikla čítárna a pěvecký sbor. Vlastní spolková knihovna hrála významnou roli v jeho fungování. Založena byla až roku 1881 a do té doby spolek knihy shromažďoval na vyčleněné polici, později skříni a s nárůstem knih byla zřízena spolková čítárna. První knihy spolek získával ve formě darů jednotlivých členů a koupí děl, o kterých bylo hlasováno. Zrovna tak se odhlasoval tisk, který měl být odebírán.

Klíč od knihovní místnosti pak byl odnášen do kanceláře Záložny.⁸⁵ Členové se scházeli ve spolkové místnosti za účelem zapůjčení a přečtení si novin a časopisů v průběhu týdne. V neděli byly knihovníkem zapůjčovány knihy, a to ve večerních hodinách. Z počátku bezplatně, později se zavedly poplatky rozdílné hodnoty pro členy a nečleny spolku s rovněž rozdílnými podmínkami k zapůjčení knih. Knihy spolek zapůjčoval na dva týdny a po uplynulé době byla možnost si vypůjčení prodloužit.

⁸⁵ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka, Sbíрка došlé korespondence, knihovnickova zpráva za rok 1938, nečíslováno.

Některé knihy, které spolek zakoupil, musel dát svázat. Desky dostávaly také časopisy, aby nedošlo k rychlému opotřebení. Při nákupu knih se členové dopředu smluvili na finančním obnosu, který měl být na nákup vyčleněn, a na titulech, které měly být zakoupeny.

Odebírali jak vážnou literaturu, prózu, poezii, literaturu vzdělávací knihy, noviny, časopisy a vzhledem k hudební a divadelní činnosti spolku byly zkupovány také hudebniny a divadelní hry.

Knihovník dělil obsah knihovny na knihy, zábavné, poučné, divadelní a úsek časopisů a novin. Ve zprávě pro valnou hromadu pak knihovník uvedl také plánované odběry novin a časopisů, knihy určené k vyřazení a stav knihovny, poplatky a knihy určené k opravě. Podal také zprávu o tom, kolik je v knihovně čtenářů a kolik knih bylo v daném roce zapůjčeno (například za rok 1913 bylo přečteno 1230 knih,⁸⁶ což knihovník poznamenal, že je to nižší počet než roku 1912, tedy lze usuzovat, že knihovna byla hojně navštěvována) a kolik bylo vybráno peněz. Nutno zmínit, že čtenářský spolek Beseda Svatopluk, v případě, že bylo nutné našetřit na opravu podia, omezoval právě finance knihovny. Když například bylo potřeba opravit podium v roce 1922, knihovna přestala odebírat časopis Zlatá Praha a Světozor. V knihovně bylo tou dobou dle knihovnickovy zprávy mnoho knih zastaralých a ve špatném stavu, opravy a osvěžení knihovního fondu muselo posečkat. Zastaralost knihovny se však dlouhodobě táhla a ještě roku 1938 knihovník Jindřich Tesařík, udává, že knihovna může nabídnout pouze stará díla a od nových autorů nevládní žádný výtisk.⁸⁷ V době druhé republiky a protektorátu také opadl čtenářský zájem.

Podporovali zejména české myšlenky nakloněné autory, obrozence a české velikány, slovanské autory. Byla zde snaha vlastnit známé autory i zahraniční, aby měl běžný čtenář

⁸⁶ Soukromý archiv MUDr J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká korespondence, knihovnickova zpráva za rok 1913, nečíslováno.

⁸⁷ Soukromý archiv MUDr J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká korespondence a dokumentů, Knihovnickova zpráva k valné hromadě roku 1938.

přístup k populárním knihám, klasikům a aby si mohl rozšířit obzory. Knihovna čítala vysoké procento zábavné literatury, tedy knih nevyžadujících přílišné soustředění a sloužících k uvolnění a zábavě. Dále odebírali knihy naučné a vědní. Zde však docházelo k přísnějšímu výběru. Roku 1912 diskutovali besedníci s poslancem Antonínem Smrčkem problematiku literatury nevhodné pro mládež a politik je vyzval, aby uspořádali petici proti knihám s násilným obsahem pro mladistvé (tedy i detektivní romány). Tu roku 1913 skutečně uspořádali, spolu s dalšími místními spolky.⁸⁸ Měli také knihy věnující se problematice alkoholismu a prostituce, čímž se snažili dbát na osvětu v sociálních tématech, které byly problémem moderní společnosti.

Spolek Bylo rozhodnuto, že spolek nebude odebírat tisk, který haní katolickou víru.

Kvůli neplacení poplatků, pozdnímu navrácení knih či přímo jejich ztrátě nebo poškození, byla založena černá kniha, kde knihovník zaznamenával k jednotlivým čtenářům prohřešky a požadoval sankce. Roku 1910 se usnesli, na základě žádosti, zapůjčovat bezplatně knihy ze spolkové knihovny učňům řemeslnické školy.⁸⁹

Beseda věnovala po první světové válce svou knihovnu pro založení veřejné městské knihovny a sobě ponechala pár titulů. Došlo tak ke sloučení knihoven Tělovýchovné Jednoty Sokol ve Veselí nad Moravou, knihovny Besedy Svatopluk. Samotné sloučení vzniklo na popud Feriálního sdružení studentů. Zřizovat městské knihovny nařizoval knihovní zákon z roku 1919. Ten udával, že pokud v místě již existovala nějaká veřejná čítárna, že ji buďto převezme obec anebo ji provozovatel bude vlastnit i nadále, ale musí ji zpřístupnit.⁹⁰ Byly zřizovány knihovní komise, to tedy splňují oni zástupci veselských spolků. Všechny tři spolky vyčlenily

⁸⁸ tamtéž, 11. 3. 1912.

⁸⁹ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1909-1913, 6. 1. 1910.

⁹⁰ Zákon č. 430/1919 Sb. o veřejných knihovnách obecních, § 6.

dva zástupce, kteří se měli o tuto knihovnu starat. Tímto krokem však samotná spolková knihovna utrpěla. Ponechala si některé tituly, ale opadla její návštěvnost.

Hudební činnost a hosté

Pěvecký sbor byl založen krátce po obnovení spolku, aby dostal svým stanovám a svému zaměření. Od založení sboru roku 1876 pěvecký sbor vedl učitel Pavlík. Sbor vedl také Josef Tenora v letech 1880-1884. S rokem 1887 bylo místo sbormistra obsazeno Janem Konšelem a následujícího roku jednatelem Babičkou. Roku 1903 zpěv vede A. Hubáček, poté Alois Funk a Jaroslav Herman.⁹¹ Sbory byly z počátku mužské, později smíšené a časem spolek zakupoval i zpěvy čistě pro ženské hlasy. Ke vzniku smíšeného sboru roku 1891 přispěl nedostatek mužských zpěváků.

Roku 1884 objednávají do firmy Tuček z Kutné Hory harmonium na splátky.⁹² Pro koupi si spolek půjčil finance od Záložny. V roce 1888 jej předali místní škole s tím, že

⁹¹ HLAVÁČEK Petr, *Proměny jihomoravských kantorů v 2. polovině 19. století*, in: Jižní Morava, roč. 51, sv. 54, 2015, s. 235.

⁹² Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875–1895, 29. 1. 1884.

v případě potřeby bude spolku zapůjčeno. Jiné nástroje spolek patrně nevlastnil a své nástroje si sebou nosili sami hudebníci.

Harmonium, poté, co se stalo zastaralým, vyměnili za klavír. První klavír zakoupili roku 1887 a založil je pan Janík. Na tento nástroj při zábavách hrával pan Konšel.⁹³ Roku 1908 zakupuje spolek klavír nový a jeho zhodnocení má mít na starost ředitel Brněnské varhanické školy, skladatel Leoš Janáček. Varhaník Karel Bařina, který pro spolek hrál na klavír, byl žákem tohoto národního umělce.⁹⁴ Ten byl s Veselím rovněž spjat osobně, protože jeho strýc, Jan Janáček, byl farářem ve Vnorovech.⁹⁵ Skladatel již nestihl klavír zkontrolovat, protože prodejce jej zaslal spolku dříve, než ke kontrole došlo. Klavír byl zakoupen v Brně u prodejce hudebních nástrojů Josefa Lídla,⁹⁶ který kromě prodeje rovněž měl firmu na zhotovování hudebních nástrojů.⁹⁷ Šlo o klavír značky Petrof, model X. za 800 K. Starý klavír prodali panu Horkému za 70 K.⁹⁸ Tento klavír nechává spolek pojistit, protože šlo o objekt vysoké hodnoty.

Besední sbor se účastnil veřejného života ve Veselí nad Moravou svým spolupodílením se na mších, pohřbech a městských slavnostech.

V repertoáru spolku se nacházela z hudebnin pěvecká i instrumentální díla. Pěvecká vystoupení, stejně jako ta divadelní, vyžadovala vhodné oděvy. Například při žertovné skladbě *Kočičí duet* (nesprávně připisovaná skladateli Gioacchinu Rossinimu) měly být užity salonní obleky s bílými rukavičkami, škraboškami a snad i nějak zpracované kočičí uši a ocasy, jak to stojí v předepsaném popisu kostýmů pro toto dílo. Tento vokální kus byl složen z mňoukání, prskání a zvuků které obecně napodobují kočičí projevy. Hlasy pro tento zpěv byly fistule,

⁹³ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875–1895, 1. 2. 1887.

⁹⁴ TRACHTULEC Vít, *Varhaník Karel Bařina*, Muzejní občasník Masarykova muzea v Hodoníně, Hodonín 2001, s. 40.

⁹⁵ NEKUDA Vladimír, *Veselsko: město Veselí nad Moravou*, Brno, 1999, s. 283.

⁹⁶ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903–1909, 12. 5. 1908.

⁹⁷ Internetová encyklopedie dějin Brna, Osobnosti, Josef Lídl, in: <https://1url.cz/HKjd7>, citováno [14. 10. 2021].

⁹⁸ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903–1909, 17. 8. 1908.

baryton, soprán a tenor. Skladba byla doprovázena pianem.⁹⁹ Z per českých skladatelů se v inventáři nacházela například *Prodaná nevěsta* Bedřicha Smetany (upravená pro místní poměry-zde název hostince „U Tašlů“)¹⁰⁰ nebo čtverylka pro tenor od Ferdinanda Hellera. Od Josefa Pauknera hráli skladby ze sbírky *Polských národních písní*, odebírali sborník pro ženské hlasy *Vlasta*, a sborník *České národní písně* s doprovodem piana a hráli *Silvestrovskou úvodní scénou*. Spolek kupoval tyto zpěvy přímo od autora, ten je sám vydával. Roku 1888 máme zaznamenáno, že objednané zpěvy spolku z Prahy nepřišly, přičemž Paukner spolek upomíná k zaplacení koupě.¹⁰¹

Od Josefa Václava Sládka hráli například písně *Pantáta ze mlýna*,¹⁰² *Maliny a Klekání*. Dále měli písně od Františka Trdličky, od Romana Nejedlého sborník mužských čtyřzpěvů *Vlastimil*, *Dar za lásku* Pavla Křížkovského nebo *Barcaloru* Vojtěcha Kuchyňky a *Polku* Bohumila Vendlera. Obecně se ve sbírce hudebnin tohoto spolku nacházejí převážně písně lidové, nejen ze Slovácka. Často pocházely ze sbírky Karla Jaromíra Erbena (*Měla jsem holoubka, Koulelo se, koulelo, Kudy, kudy cestička, ...*).

Příkladem hudebního vystoupení můžeme uvést program společného Jarního koncertu Besedy a klavíristy Františka Šenkýře ze dne 8. 6. 1908. Na hudebním listu byly písně Karla Bendla, skladby Franze Liszta, Bedřicha Smetany, Václava Lauba a Pavla Křížkovského.¹⁰³ Předvedly se tedy kusy vážné i folklórní.

K tancům byly hrávány polky, valčíky, čtverylky. Spolek vlastnil pro klavír složenou *Melancholickou Polku* od Kateřiny Emingerové.¹⁰⁴

⁹⁹ Muzeum Veselí nad Moravou, Sbirka muzea, HVa 142.

¹⁰⁰ Muzeum Veselí nad Moravou, Sbirka muzea, HVa 129.

¹⁰¹ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875–1895, 4. 8. 1888.

¹⁰² Muzeum Veselí nad Moravou, Sbirka muzea, HVa 135.

¹⁰³ Lidové noviny, roč. 16, č. 151, 2. 6. 1908, s. 5.

¹⁰⁴ Muzeum Veselí nad Moravou, Sbirka muzea, HVa 144.

V oblibě byly při zábavách kvartetní koncerty. Kromě vlastních koncertů, přijímala Beseda Svatopluk také hudebníky hostující. Velmi často byl zván Lev Zelenka Lerando, který byl virtuózem ve hře na harfu.¹⁰⁵ Častěji vystupoval skladatel a dirigent Národního divadla v Brně a dirigent České filharmonie Karel Moor.¹⁰⁶ Zváni byl také houslisté Emanuel Ondříček a Rudolf Václav.

Z ženských virtuózek můžeme jmenovat pianistku Rosu Deylovou.¹⁰⁷ Pro spolek vystupovala také slavná operní pěvkyně Lída Mašková. K příležitosti oslav šedesáti pětiletého trvání spolku propůjčila svůj hlas primadona národního divadla v Brně Hana Pírková.¹⁰⁸ Bohužel neúspěchem skončilo vystoupení manželského dua Winklerových.¹⁰⁹ Občas vystupovala také dcera spisovatele Františka Heritese Marie, která byla nadanou houslistkou. František Herites koncerty své dcery nabízel na své náklady a požadoval veškerý výnos z daných koncertů.¹¹⁰ Otec koncert své dcery doprovázel četbou svých črtů. Spolek získával přízeň veřejnosti pozváním profesionálních umělců se známým jménem. Dobře zvolený program znamenal větší návštěvnost a větší zisk.

Mezi hosty nebyli pouze umělci individuální. Hostovali si navzájem samotné spolky. Například u Besedy veselské vystupovala také stejnojmenná Beseda Svatopluk z Uherského Hradiště, pěvecký spolek ze Strážnice, veselský ženský sbor aj.

Zajímavé je, že sice ve Veselí probíhal zmiňovaný spor mezi lidem krojovým a městským, ale výběr písní je z velké části folklórním. Dominují zde písně nářeční, veselé,

¹⁰⁵ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903–1909, 16.3. 1904; 11. 3. 1906.

¹⁰⁶ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903–1909, 2. 11. 1908; Wikipedie otevřená encyklopedie, *Karel Moor*, online: <https://1url.cz/wrtlh>, citováno 2. 10. 2021.

¹⁰⁷ Tamtéž, 5. 6. 1909.

¹⁰⁸ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka korespondence a dokumentů, děkovný list adresovaný Haně Pírkové.

¹⁰⁹ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903–1909, 26. 11. 1907.

¹¹⁰ Tamtéž, 22. 4. 1904; 13. 3. 1905.

taneční a zvláště takové, které mohou spolu s pěvci zpívat i diváci, kterým byly dobře známé. Konání různých akcí doprovázela oblíbená hra Pějme píseň dokola, a obecně zpěv českých písní byl oblíbenou aktivitou na zábavách. Tímto výběrem se tento spor částečně stírá. Přeci jen tyto lidové písně odpovídají snahám o udržování a pozvedání české řeči (zvláště nářeční písně a díla dokazují pestrost českého jazyka) a jsou odkazem na tradice. Zpívány a hrány byly také k tradičním tancům.

Divadelní činnost

Regionální historik Vladimír Nekuda předpokládá, že prvními ochotníky byli učitelé místní školy, kteří byli zároveň členy spolku a jejich hereckou činnost připisuje snaze vydělat prostřednictvím představení peníze na založení školní knihovny a tělocvičny.¹¹¹ S divadelním výborem Čtenářsko-pěveckého spolku Beseda Svatopluk začíná v osmdesátých letech 19. století.

Co se týká rekvizit, kulis a kostýmů, nedochovaly se. Jediná zmínka o kostýmech je ta, že byly objednávány z Prahy od Frídy.¹¹² O vystoupení *Z doby kotillonův* víme, že se představení hrálo v krojích. Účty zaznamenávají nákup líčidel pro divadelní představení.

¹¹¹ NEKUDA Vladimír, *Veselsko: město Veselí nad Moravou*, Brno, 1999, s. 289.

¹¹² Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903–1909, 13. 1. 1904.

O kulisách víme, že byly malovány. Kniha zápisů ze schůzí z let 1909-1913 popisuje výmalbu kulis v motivech lesa, selské světničky a záznam ze dne 1. července 1910 uvádí, že byla zhotovena umělá skála.¹¹³

Původně podium zapůjčuje spolku Josef Václavek, a to od roku 1883. Dostali jej pak do své správy. Nové jeviště si usmysleli postavit v roce 1908, kdy na jeho stavbu vybírají finance. Často používané jeviště procházelo častými opravami, což byl také důvod, proč musel spolek odmítat nabídky na koncerty a představení od hostujících umělců. Spolkové jeviště v rozloženém stavu skladovali v hasičské zbrojnici. Finance na opravy buďto spolek vyčleňoval ze svých úspor anebo zažádal hosty, kteří si jeviště pronajali, aby věnovali výtěžek nebo jeho část ze svého vystoupení na opravy.

Spolu se zápisovými knihami v této části k rekonstrukci repertoáru divadelního výboru Besedy Svatopluk byla užita také kniha Vladimíra Nekudy *Veselsko: město Veselí nad Moravou*. Autor se v ní podrobněji zabývá divadelnictvím ve Veselí nad Moravou a ukazuje provázanost spolků a uvádí také divadelní představení, která Beseda odehrála, ale ve svých zápisech ze schůzí neuvedla názvy odehraných kusů. Často se zaměřovali svým výběrem na díla svých současníků. Oblíbené byly jednoaktové hry, veselohry, ale i delší a vážné kusy.

Poprvé před veřejností stanuli Veselští ochotníci za spolek Svatopluk roku 1884 s představením frašky *Nepравý, a přece pravý* od Františka Roberta Hocka, což se stalo často prezentovanou hrou. Roku 1887 hráli *Ženit nebo neženit*, veselohru o jednom aktu, z tvorby Rodericha Benedixe. Do konce devatenáctého století hráli spíše pomálu a hned v průběhu přelomového roku 1900 sehráli pět různých her.

Mezi divadelními kusy můžeme najít v repertoáru v divadelní hru přepracovaný cestopis norského polárníka Otty Sverdrupa, který se účastnil výpravy mapující východní část

¹¹³ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbíрка protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1909-1913, 1. 7. 1910.

Arktidy a pokusil se obeplout Grónsko. Hra byla nazvána stejně jako název této knihy *Nová země na severu*. Samotná výprava probíhala od roku 1898 až do roku 1902,¹¹⁴ spolek s tímto kusem vystupoval již roku 1903.¹¹⁵ Na našem území byla tato kniha v překladu vydána až roku 1904, ovšem nemáme dochováno, z jakých zdrojů tedy divadelníci čerpali informace pro zpracování hry. Možností je cizojazyčné vydání knihy, tisk reflektující zahraniční události nebo již rozšířené informace o Sverdrupově objevech.

V roce 1903 odehráli ochotníci historické drama Emanuela Bozděcha *Z doby kotilionů, Poupě* (Pravděpodobně inscenace Jaroslava Kvapila) a *Rozveselená rodina* Františka Xavera Svobody. Dále v tomto i předchozím roce se hráli *Maryšu* bratrů Mrštíků a *Závěť* od Françoise Villona.

Roku 1904 se hráli komedii o třech jednáních *Olymp* dramatika Františka Rutha.¹¹⁶

Roku 1905 Beseda vystupovala se hrou *Na vždy* od Luciana Rydela. Později secvičili libreto *Psohlavci*¹¹⁷. Roku 1907 hráli veselou činohru o třech jednáních *Těžké ryby*¹¹⁸ podle předlohy Michala Baluckiho, kterou do českého jazyka převedl Arnošt Schwab-Polabský. Téhož roku hráli také operetu *Lucifer* Františka Josefa Macha. V roce 1926 odehráli operetu *Píseň mládí* a svůj oblíbený kus *Nepřavý a přece pravý*. Se hráli také *Kříž u potoka* od spisovatelky Karolíny Světlé, převedený do dramatu. Obecně ale můžeme říct, že divadelním představením se věnovali nejvíce na počátku nového tisíciletí, s válkou tato činnost upadla a vraceli se k ní pomálu.

¹¹⁴ Wikipedie Otevřená encyklopedie, *Otto Sverdrup*, in: https://cs.wikipedia.org/wiki/Otto_Sverdrup, [4.10. 2021].

¹¹⁵ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírnka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903–1909, 6. 3. 1903.

¹¹⁶ Moravská orlice, 1904, roč. 12, č. 99, s. 5, 30. 4. 1904.

¹¹⁷ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírnka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903–1909, 4. 3. 1906.

¹¹⁸ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírnka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903–1909, 13. 4. 1907.

Roku 1926 zde máme zprávu o konání operety *Píseň mládí* Rudolfa Šetiny. Tuto hru měli sehrát rovněž ve Strážnici a v Kyjově.¹¹⁹

O rok později vystupují s redutou *Z pohádky do pohádky* od Oskara Nedbala, který vytvořil toto dílo jako balet. Beseda pravděpodobně vystupovala buď pouze s hudební stránkou tohoto díla, nebo balet změnila na hudební divadelní inscenaci. O baletním tanci totiž v Besedě ani jedenkrát nebylo zmínky a nepředpokládá se, že by mužské osazenstvo spolku bylo tohoto tance schopno. K této události máme dochovanou pozvánku¹²⁰ na schůzi před konáním této projekce, ve které jsou jmenováni členové zábavního výboru, ve kterých snad můžeme rozpoznat přímo herce dění (o hercích se totiž konkrétní záznamy nenacházejí). Jmenovanými byli paní Drlíková, Mašíčková, Růžičková, pan Doležil, Kozumplík, Alois Hanák, Hlaváč, Antonín Leitgeb, Drlík, Koutný, Koukal, Popelka, poštovník Novák a Ludvík Novák.

Přednášky

Velkou úlohou tohoto spolku byla osvěta a vzdělávání, a to uskutečňoval formou přednášek. Pestrost přednášených témat, přinášela posluchačům přehled nejen o aktuálních problémech a situacích. Zájem byl o témata z oblasti dějin, techniky, vědy, práva a zejména oblíbená byla vyprávění cestovatelů, kteří zprostředkovali v útulné besední místnosti své zážitky z cest svému obecenstvu. Občas také byla Beseda zvána na návštěvu přednášek a výstav do sousedních městeček a vsí, zřejmě pouze v roli diváků (je možné, že byli také zváni členové individuálně jakožto přenášející). S přednáškami vystupovali jak členové, tak hosté odborníci. Nejvíce

¹¹⁹ Soukromý archiv MUDr J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbíрка korespondence a dokumentů, Žádost ze dne 21. 4. 1926.

¹²⁰ Soukromý archiv MUDr J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbíрка korespondence a dokumentů, Pozvánka na schůzi dne 11. 2. 1927.

přednášek bylo pořádáno na témata českých dějin a o českém právu, pak také o českých autorech a národotvorbě.

Zajímavé je, že členové přednáškovou činnost spolku neodsouhlasili ihned, a dokonce byli roku 1881 proti jejich pořádání. První přednáška, kterou spolek uspořádal roku 1875, se týkala změny systému měř a vah, které byly mezinárodně zavedeny (metrický systém) již roku 1871, ale v Rakousku-Uhersku byly v platnost zavedeny roku 1876. O roku 1872 si měli občané monarchie na nový systém navyknout, naučit se jej a pořídit příslušné měřicí pomůcky. Na starost si přednes této přednášky vzal jednatel Max Decker a měla nejspíš za účel obecenstvu nový měrný systém vysvětlit, aby si na něj posluchači snáze zvykli. Tato přednáška měla pro posluchače praktické využití a patrně proto byla odsouhlasena.

Od roku 1884 začínají být přednášky četnější a žádanější, členy již schváleny. Jednalo se o přednášky politické, o národohospodářských poměrech, o občanském právu. To byla témata, která se dotýkala společnosti v jejím aktuálním dění a posluchači tak dostávali větší rozhled v tom, co se aktuálně děje a co tomu předcházelo. Přednášejícími byli z pravidla členové spolku, advokáti nebo učitelé a lidé z přednášeného oboru. Šlo především o to dát souvislosti českým posluchačům ohledně české otázky. Spojit si například informace získané z přednášky týkající se minulosti a vývoje českého samostatného státu (tohoto tématu se ujal host, advokát J. Zelenka z Brna roku 1893 v přednášce o českém státním právu ¹²¹) s aktuální dobou, aby bylo zvýrazněno, jak je důležité trvat na českých požadavcích ve společnosti a politice. Posílit toto směřování povídáním na téma českých historických událostí, které měly pro národ význam, kupříkladu na téma bitvy na Bílé Hoře, která byla považována za moment, kdy český stát padl do rukou Habsburků a byl pokořen. Je to pouze příklad toho, jak se dalo s přednáškami pracovat. Samozřejmě si mohli posluchači ve spolkové knihovně v případě

¹²¹ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903-1909, 30. 9. 1893.

zájmu doplnit informace k věcem, které je zaujaly a ke kterým měl spolek literaturu. Pro konec devatenáctého století bylo téma národa pro spolek stěžejní. O robotě a poddanství českého lidu, byla přednáška přednesená panem Vysloužilem z Uherského Hradiště v roce 1909.¹²² O vzkříšení národa českého v roce 1888 pohovořil člen besední pan Polák. Roku 1893 se v Prostějově konala národopisná výstava, po které spolek navštívil redaktor Slováckých Novin Jan Janča, aby o navštívené výstavě pohovořil.¹²³

Palčivým tématem 19. století bylo pro Čechy a české Němce řešení ustanovení úředního jazyka, kterým znamenal problém jak pro úředníky, tak pro občany s úřady jednající. Proto se ujal tohoto tématu roku 1910 ředitel českého gymnázia v Uherském Hradišti, v přednášce o tom, jak se stal český jazyk úředním.¹²⁴

Úspěšnou přednášku z témat regionální historie měl v roce 1914 ředitel Slováckého muzea v Uherském Hradišti František Kretz o revizi veselského kroje.¹²⁵ Lze to považovat za krok ustání odmítání lidové tradice mezi besedníky.

Přínosné přednášky technického a zemědělského zaměření měly divákovi předat informace, které mohl užít i při své činnosti nebo se týkaly přímo jeho prostředí. Například O zamýšlených vodních stavbách na řece Moravě, což se týkalo přímo města Veselí nad Moravou. O pěstování ječmene a hrozbě německého cla, O sdružování a družstvech, O dánských rolnících, O nemocech vepřů a jejich očkování atp. Hospodářská témata byla

¹²² Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1909-1913, 13. 9. 1903.

¹²³ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875–1895, 3. 3. 1893.; Tato výstava byla přípravou pro budoucí Národopisnou výstavu československou, která se uskutečnila v Praze roku 1895. Ta, shromažďováním poznatků z výstav pořádaných v jednotlivých krajích, měla za cíl návštěvníky seznámit s danými kraji, s lidovou kulturou a stylem života v nich. Jednalo se o jednu z nejvýznamnějších výstav své doby na našem území, spolu s dřívější výstavou Jubilejní roku 1891. Opět se nesla v národním duchu slovanství.

¹²⁴ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1909-1913, 8. 11. 1910.

¹²⁵ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929, 19. 5. 1914; Encyklopedie města Uherské Hradiště, *František Kretz*, osobnosti, online: <https://1url.cz/vrzhr>, citováno 7. 5. 2022.

vybrána zejména pro diváky z rolnické vrstvy, které měly sloužit k informování o vývoji v zemědělství či inovacích. Zejména poslední zmiňovaná přednáška o nemocech a očkování vepřů, vedená členem spolku, zvěrolékařem Sovišem, byla považována za důležitou a výbor na ni rolníky obzvláště upozorňoval.¹²⁶ Očkování se začalo rozšiřovat a zdokonalovat v 19. století. Z počátku budilo nedůvěru. Nešlo však o úplnou novinku, protože s cílenou nákazou za účelem vybudování imunity se experimentovalo celá staletí. Ovšem nejen člověka bylo nutné chránit. Jednak při kontaktu člověka s hospodářskými zvířaty docházelo snadno k nákaze chorobami mezi zvířetem a člověkem přenosnými, pak také epidemie mezi zvířaty decimovaly chov. Proto besedníci chtěli, aby se v daném tématu rolnictvo informovalo a získané informace převedlo do praxe.

Osobní zkušenost byla pro obecenstvo tím, co budilo zájem, protože nešlo o pouhé naučené poznatky, ale v takovém vyprávění byly také emoce a posluchač se lépe do takového příběhu mohl vcítit. Například v roce 1910 se konala přednáška o povodni v Uherském Hradišti i za doprovodu promítaných snímků z dané katastrofy.¹²⁷ Takové přednášky byly doplněny o sbírky, jejichž výtěžek putoval k postiženým danou událostí. Vyprávěl přímý účastník události, tedy nepředkládal jen fakta, ale i své dojmy, emoce a osobní zkušenosti.

Oblíbené byly výstupy cestovatelů. Se zlepšenými a zrychlenými způsoby dopravy bylo snazší pro běžné obyvatele navštívit již nejen vzdálené kouty vlastní země, ale také cizí státy. Ještě na počátku 19. století bylo běžné, že člověk znal jen své nejbližší okolí, tedy místo svého bydliště a okolní vsi nebo města. Zejména na vsích tím byly limitovány také příbuzenské vztahy. Cestování znamená rozšíření životních možností, co se týká práce, obchodu nebo právě společenských vztahů. Navštívit cizí země si nemohl dovolit každý, proto přednáška měla

¹²⁶ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903-1909, 24. 4. 1908.

¹²⁷ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk, 6. 12. 1910.

funkci seznámení posluchače s prostředím a kulturou pro něj neznámým. Z cestovatelských přednášek jmenujme například několikrát opakovanou přednášku učitelů z Hodonína Kolíska a Nepustila o jejich cestách Palestinou, Sýrií a Egyptem. U některých přednášek není jisté, jestli byly rázu cestopisného z vlastní zkušenost nebo rázu poučného, na základě sběru informací z jiných zdrojů. Například člen Besedy Tluchoř přednášel o Bosně a Hercegovině a je otázkou, jestli je navštívil, nebo přednášel převzaté informace. Bratři Kreigrovi vyprávěli o Austrálii a jsou zde opět obě možnosti toho, na čem byla přednáška postavena.

K tématu cestování lze připojit vyprávění legionářů, protože se jejich výstupy se netýkaly pouze válečných a zajateckých zkušeností, ale také jejich cest světem domů na jižní Moravu. Místní legionář Blažek vyprávěl o svém ruském zajetí a cestě domů,¹²⁸ Řezáč o své cestě ze Sibíře a o cestě po Japonsku.

K výročí slavných národních osobností se konaly přednášky o jejich životě a díle a v případě autorů také přednesy z jejich děl či přehrání jejich hudebních kusů. K výročí úmrtí Karla Havlíčka Borovského konali přednášku na jeho počest, stejně tak v případě spisovatelky Boženy Němcové nebo Jaroslava Vrchlického, Svatopluka Čecha apod.

V rámci upevňování vztahů se Slováky se konaly přednášky o poměrech a situaci na Slovensku, o kultuře a náboženství na Slovensku.

K příležitosti výročí samotného spolku byla přednáška o dějinách a divadle spolku Beseda Svatopluk.

¹²⁸ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929, 14. 1. 1920.

Ostatní aktivity spolku Beseda Svatopluk

Kromě hudby, divadelních představení a přednášek spolek obohacoval veselskou společnost o mnoho dalších kulturních prožitků. Pořádal oblíbené večírky, buďto formou uzavřených spolkových zábav nebo večírků a koncertů pořádaných pro veřejnost. V období plesů byly vyhledávány taneční hodiny, které měly tanečníky připravit na sezónu. Po dlouhý čas vyučoval tance pokladník Josef Václavek. Zachoval se taneční pořádek z roku 1927, ze dne 12. února, ve kterém je seřazení devatenácti tanců, které hudebně doprovázel kapelník Krupička.¹²⁹ Roli kapelníka zastával také Josef Sobek, který byl jedním z původních členů

¹²⁹ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírnka korespondence a dokumentů, Taneční pořádek 12. 2. 1927.

prvního vzniklého spolku Svatopluk ve Veselí nad Moravou až do své smrti roku 1915. Roku 1938 měl post kapelníka zastávat pan Všekula.

Taneční pořádek z roku 1927:

Pochod

vstup masek-pochod

prodaná-rej!

Polka

Valčík

Shimmy

Mazurka

Valčík

Moderní

Čtverylka

Andulička

Valčík

kvapík

Půlnoc

Valčík

Florida

Beseda

Polka

Valčík

Mazurka

Uvedený seznam pouze potvrzuje, že nejoblíbenějším druhem tance byl valčík. Tato zábava se konala v období masopustu, jak lze poznat jak z data konání, tak ze vstupu s maskami. Objevuje se zde moderní tanec shimmy, který si ve dvacátých letech získal popularitu pro svou veselost, uvolněnost a svižnost. Uváděné tance Andulička, Půlnoc a Florida jsou tance na písni *Andulička*, *Šel jsem ondy s půlnoci* a *Jak se tančí Florida* od českého písničkáře Karla Hašlera.

Besedou je myšlen tanec *Český salónní tanec Beseda*, u jehož zrodu stál básník Jan Neruda a taneční mistr Karel Link¹³⁰. Tanec *Prodaná* vychází z tance obsaženém v opěře *Prodaná nevěsta* Bedřicha Smetany. Taneční pořádky byly tedy sestavovány tak, aby obsahovaly jak klasické tance, tak takové, které uvolní a povzbudí k veselí. Beseda musela ale při konání svých kulturních akcí, zejména tanečních zábav, písemně přislíbit okresnímu úřadu, že konaná akce nebude pro okolí rušivá a bude provozována tak, aby nepřekročila žádný ze zákonů a nařízení. V době, kdy byly tance zakázány, se nesměly konat ani taneční hodiny. Silvestrovská zábava roku 1913 se neobešla bez komplikací. Došlo k situaci, kdy spolek neohlásil plánovanou Silvestrovskou zábavu příslušnému úřadu, a když se dostavil komisař, aby situaci prošetřil a zakázal tanec, jeden z účastníků zábavy se jej snažil vyhnat. Skončilo to pokutou danému činovníku a spolek musel projednat s právníkem, jestli může pořádat zábavy, pokud slíbí, že budou bez tanců a jestli policejní komisař jednal oprávněně.¹³¹ Byli vyrozuměni, že zákaz se týká rovněž tanečních hodin. Tento zákaz přečkal i konec první světové války.

Mimo to bylo nutné ohlídat, aby nedošlo k narušení autorských práv, pokud chtěl spolek užít pro svou činnost nějakého díla, tedy převážně hudebního. V roce 1928 byl spolek upomínán advokátem JUDr. Janem Löwenbachem, který zastupoval Ochranné sdružení autorské československých skladatelů, spisovatelů a hudebních nakladatelů, aby zaplatil 40 korun za nepovolené odehrání tímto sdružením chráněné skladby roku 1926. Spolek odpověděl, že v daném roce se žádná veřejná zábava nekonala.

Jan Löwenbach byl zajímavou osobností, známou rovněž v zahraničí. Kromě své advokátské praxe se sám věnoval hudbě, psal jako publicista do hudebních periodik, překládal do češtiny cizojazyčná hudební díla a česká díla do německého jazyka a přispíval k rozvoji

¹³⁰ HAVELKOVÁ Hana, *Historie, teorie a metodika nácviku salonního tance Česká beseda*, Brno 2016, (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

¹³¹ Tamtéž, 3. 1. 1913.

české hudební kultury.¹³² Zastupoval zmiňované Ochranné sdružení autorské, založené roku 1919. U zrodu tohoto sdružení stál rovněž Karel Hašler. Je možné, že Beseda se provinila právě hraním Hašlerových písní na svých tanečních zábavách.

Objevuje se nový druh zábavy a tím je Královské koulení, tedy hraní kuželek o ceny. Jaký další program byl k tomuto typu zábavy zvolen se nezmiňují, ale předpokládá se, že každou aktivitu spolku provázela hudba.

Dále jsou zavedeny čajové večírky, jak vyplývá z názvu, šlo o setkání spojená s podáváním čaje a takové posezení patrně doprovázela opět hudba, možná také četba, zde však jde o dohad. Se svými dlouholetými členy, kteří spolek opustili, se loučili prostřednictvím večírků, patrně tedy šlo o uzavřenou společnost.

Beseda měla ve zvyku pořádat zábavy s bohatým programem. Kromě pozvánek adresovaných konkrétním osobám, bylo pozvání na danou aktivitu uveřejněno v tisku. Nejčastěji nacházíme upoutávky v Moravské orlici, Lidových novinách, Brněnských novinách, v listu Našinec aj. Většinou spojili více aktivit do jednoho večírku, například divadelní představení s recitací, hraním her, přednáškou apod. Oblíbené bylo společné zpívání českých písní. Zajímavostí je, že při hře „pějme píseň dokola“, kdo nezaspíval píseň, dal krejcar na některý z účelů, na které spolek přispíval.¹³³ Tím byl zajištěna pestrá zábava pro diváky a tím pádem také byla větší účast a výtěžek. To však nebylo pravidlem, záleželo na tom, jestli byl zvolený program dostatečně atraktivní, jestli se nepřekrýval s akcí pořádanou jiným spolkem nebo s nějakou veřejnou událostí. Spolek zajišťoval pro veřejnost Mikulášskou zábavu, Silvestrovské oslavy, masopustní zábavu a tradiční Kateřinskou „zástěrkovou“ zábavu. Samozřejmostí jsou i soukromé večírky v rámci Besedních členů.

¹³²POLÁČEK Radek, *Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním*, Český hudební slovník osob a institucí, Centrum hudební lexikografie, Ústav hudební vědy filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, <https://1url.cz/UKCCe>. Citováno dne 15. 11. 2021.

¹³³ NEKUDA Vladimír, *Veselsko: město Veselí nad Moravou*, Brno, 1999, s. 290.

Průběh takové konané akce může nastínit příklad oslavy na počest Františka Palackého. K oslavě Františka Palackého bylo v plánu dne 6. listopadu 1898 za spoluúčinkování s ženským hudebním odborem Matice Hodonské, uspořádat večírek. Konaly se dvě přednášky. Jedna byla o Františku Palackém, otci národa a říšský poslanec dr. Stojan promluvil na téma slovanství „Svůj k svému“. Večer byl doplněn o tombolu, koncert a poté následovala volná zábava. Pozvání na tuto oslavu uveřejnili v Moravské orlici. Začátek byl stanoven na čtvrtou hodinu odpolední a poslední bod programu byl stanoven ve večerních hodinách. Není zde uvedeno vstupné, tudíž bylo patrně dobrovolné.¹³⁴ K tomuto večeru se v Moravské Orlici objevuje hodnocení. Večírek se vydařil, byť byl zrušen ve Veselí a odehrál se v Hodoníně. Nejmenovaný muž sbíral podpisy o neúčasti a přesvědčoval hosty, aby oslavu nenavštívili, a tak muselo dojít přeorganizování. Večer se ale i přes to vydařil a měl kladný ohlas obecnostva. Mimo jiné je zde poděkování dámám, které pomáhaly u tomboly (pro představu jakou roli zde mohly na akcích ženy zastávat).¹³⁵ Výši vstupného stanovili povětšinou okolo 50-70 korun rakouských, v době republiky do 10 korun.

Roku 1913 se nesl v duchu plánování oslavy padesáti let existence spolku (počítali od původního spolku z roku 1863). Bohužel byla posunuta z důvodu, že se nedařilo sehnat účinkující pro jejich slavnostní akademii a ve chvíli, kdy se schylovalo k dokončení příprav, vypukla první světová válka, která oslavu znemožnila.

Rok 1923 je pro spolek jubilejním, neboť slaví 60 let svého trvání. Slavnost se toho roku chystala a uspořádala se 24. října 1924. Vystoupila na ní pěvkyně Marie Pohlová, místní Živnostenský spolek se svým pěveckým sborem a pěvec Ing. Pásek. Na programu bylo kromě koncertu také divadelní představení. Sezvány byly místní i přespolní spolky a dochovala se korespondence s některými pozvanými hosty.

¹³⁴ Moravská orlice, *Z Veselí nad Moravou*, 1898, roč. 36, č. 251, 4. 11. 1989, s. 2.

¹³⁵ Moravská orlice, *Z Veselí nad Moravou*, 1898, roč. 36, č. 265, 20. 11. 1989, s. 4.

Roku 1928 sestavili program na oslavu svého 65letého trvání, který známe podrobněji díky dochované korespondenci. K této události byla přizvána primadona Národního divadla v Brně, operní pěvkyně Hana Pírková. Program uvádí *Slavnostní předehra* Bedřicha Smetany (od téhož dále *Večerní písně, Zpěv Blaženky*), následují díla Arnošta Prausta (*Chorál Čechů*), Antonína Dvořáka (*Biblické písně, Nepovím, Měsíčku na nebi hlubokém* v provedení primadony Pírkové, *Slovanský tanec*), Eduarda Griega (*Norský tanec*), Petra Čajkovského (*O, zapěj mi matko!* V provedení primadony Pírkové), Jindřicha Jindřicha (*To věděl bych rád*). Tato díla byla prováděna orchestrálně nebo sborově. Sólovou skladbu K. Bendla *Cigánské melodie č. 1, 7, 9* předvedl František Kozumplík.¹³⁶

Uvádí se zde několik výletů po blízkém okolí. Ty nejsou více specifikovány, většinou pouze uvedli cílové místo, ale neuvádí se trasa ani případný doplňující program. Takovým výletem byla kupříkladu pouhá procházka místním parkem nebo návštěva sousední vsi. Ví se, že spolek při svých výletech vynášel onen dnes pohřešovaný spolkový prapor. Roku 1909 Okrašlovací spolek vybízí Besedu k výrobě „náradí na výlety“.¹³⁷ Není zde specifikováno, co je tím zamýšleno. Vyplývá z toho však to, že mohlo jít o setkávání i s jinými spolky a výlety mohli podnikat společně.

¹³⁶ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká korespondence a dokumentů, návrh programu 65.výročí spolku.

¹³⁷ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1909-1913, 5. 2. 1909.

Finance spolku a jeho hospodaření

Finanční stránka spolku byla zkoumána na základě zpráv o výdajích a příjmech, které se průběžně objevovaly v zápisových knihách. Zejména zprávy pokladniční na valných hromadách. Dochovalo se několik takových výčtů příjmů a výdajů. Mimo to se dochovalo několik výdajů jednatele, které byly pokladníkem proplaceny.

Spolkové finance tvořily ze základu členské příspěvky, které se platily pravidelně měsíčně. Obnovený spolek v roce 1875 určil jako měsíční částku 25 haléřů. V osmdesátých letech 10 až 15 krejcarů. Roku 1903 byl poplatek na rok určen na 10 korun, roku 1919 na 50 haléřů měsíčně. Někteří členové však poplatek neplatili včas anebo opakovaně, a proto bylo přikročeno k varování a posléze k vyloučení těchto členů. Občas se stávalo, že takto vyloučení členové se po nějakém čase navrátili a již své povinnosti vůči spolku plnili.

Spolek vybíral poplatek za půjčování knih a novin. Peníze za půjčování však případly převážně na knihovní účely (oprava, svazování a nákup knih a časopisů, údržba knihovny atp.). Noviny se vždy na konci roku dražily mezi členy, a tím se opět finance za noviny spolku navracely, případně byly věnovány na podporované dobročinné podniky.

Spolek svou činností získával finance na vstupném a z příspěvků dobrodinců, kteří spolek podporovali. Dobrodinci spolku byl jednak veselský hraběcí rod, dále pak bohatí živnostníci, obchodníci apod. Rovněž se za ně dají považovat účinkující umělci nebo jiné spolky, které odehrály své vystoupení pouze za cenu dopravy nebo také stravy a ubytování, ale jinak výtěžek z pořádané akce věnovali Besedě Svatopluk. Velkou část příjmů spolek opět vydal, ať už za vyplácení vystupujících, pronájem místností, za údržbu spolkové místnosti a inventáře či za pomůcky k vystoupení, stejně tak za zhotovení vstupenek a plakátů, uveřejnění upoutávek do novin aj. Platili také za vytápění, vystrojení či úklid sálu.

K zábavám se pojí fakt, že pokud byl výtěžek malý a nebylo z něj možné pokrýt náklady, musely být dopláceny ze spolkové kasy.

Spolek vydával své finance rovněž na splácení dluhů. Místní Záložně splácela Beseda Svatopluk kupříkladu půjčku na pronájem místnosti, za koupi některých kusů vybavení spolkových místností nebo za hudební nástroje, především piano, na které Záložna spolku půjčila hotovost. Běžnými výdaji bylo vyplácení listonoše, nakupování spotřebního zboží a kancelářských potřeb a drobností.

Beseda zakupovala umělecká díla, jako byly například busty Karla Havlíčka Borovského a Jana Husa a obrazy. Dávali rámovat pořízené obrazy a fotografie.

Spolek zakoupil harmonium a celkem dva klavíry. Platil rovněž za jejich ladění a údržbu. Občas tyto nástroje byly propůjčeny a za to vybral poplatek. Stejně tak pronajímal své podium i besední prostory, čímž opět vydělal.

Funkce hospodáře nebyla obsazována vždy a byla i delší období, kdy byla tato pozice celkově vypuštěna, neboť nebyla zrovna potřebná.

Na konci roku pokladník tedy předkládal pokladniční zprávu, kde shrnul finance spolku, jeho příjmy, výdaje a celkový zůstatek za celý rok. Uvedl případné dluhy, které spolek zrovna splácel a jakou částku měl v budoucnu ještě doplácet a případný podíl v občanské Záložně. Hospodář předkládal správu obsahující informace o spolkovém inventáři a jeho stávající hodnotě. Pokladníkovu vedení účtů kontrolovali dva revizoři a pokud shledali účty v pořádku, udělili pokladníkovi absolutorium.

U inventáře lze vidět jeho proměnlivost podle toho, jak se spolku dařilo na základě jeho aktivit a v ohledu na celospolečenské dění. Spatřuje se zde nárůst i klesání hodnot jednotlivých kusů.

Zde je přiložena tabulka soupisu příjmů a výdajů za každý rok, který se podařilo dohledat.

K rekonstrukci sloužily zápisy z valných hromad a spolkový archiv.

rok	příjmy	výdaje	dluh
1875	48 zl 75 kr	34 zl 10 kr	-
1876-1880	-	-	-
1881	11 zl 90 kr	-	-
1882	112 zl 79 kr	82 zl 60 kr	15 zl 20 kr
1883	140 zl 18 kr	100 zl 5 kr	-
1884	140 zl 18 kr	100 zl 5 kr	-
1885	95 zl 33 kr	89 zl 30 kr	17 zl 25 kr
1886	84 zl 31 kr	69 zl 41 kr	-
1887	-	-	-
1888	218 zl 66 kr	128 zl 97 kr	-
1889	-	-	-
1890	183 zl 87 kr	175 zl 89 kr	120 zl
1891	186 zl 13 kr	133 zl 41 kr	100 zl

1892	207 zl 64 kr	185 zl 4 kr	131 zl 30 kr
1893-1901	-	-	-
1902	622 K 41 hl	502 K 21 hl	50 K
1903	625 K 35 hl	521 K 57 hl	150 K
1904	700 K 19 hl	578 K 72 hl	100 K
1905	649 K 69 hl	610 K 96 hl	-
1906	749 K 66 hl	648 K 62 hl	-
1907	968 K 94 hl	632 K 74 hl	-
1908	1 653 K 1 hl	1426 K 86 hl	-
1909	1 042 K 11 hl	1 036 K 7 hl	400 K
1910	822 K 96 hl	891 K 77 hl	300 K
1911	622 K 45 hl	632 K 28 hl	100 K
1912	600 K 90 hl	672 K 35 hl	100 K
1913	798 K 5 hl	714 K 99 hl	759 K 76 hl
1914	611 K 56 hl	496 K 53 hl	-
1915	256 K 32 hl	279 K 23 kr	-
1916	332 K 23 hl	319 K 42 hl	-
1917	133 K 80 hl	120 K	-
1918	430 K 20 hl	274 K 30 hl	-
1919	1 371 Kč 32 hl	609 K 79 hl	-
1920	2 860 Kč 32 hl	1 460 Kč 13 hl	-
1921	6 394 Kč 10 hl	5 943 Kč 12 hl	600 Kč
1922	-	-	-
1923	1 136 Kč	1 113 Kč 85 hl	-
1924	1 810 Kč 10 hl	-	-
1925-1926	-	-	-
1927	4 050 Kč 62 hl	4 046 Kč 6 hl	-
1928	3 910 Kč 6 hl	-	-
1929	-	-	-

1938	1 792 K 71 hl	1 718 K 55 hl	-
1940	1 500 K dar od města	111 K 60 hl (výdaje jednatele)	-

Z tabulky lze vysledovat, jak se měnila finanční situace nejen spolku, ale celkové společnosti. Nutno upozornit, že vyšší hodnoty příjmů neznamenají nutně větší aktivitu nebo úspěch. Rakousko-Uherská monarchie v roce 1892 změnila měnu ze stříbrných rakousko-uherských zlatek na rakousko-uherské koruny a během první československé republiky roku 1919 byla zavedena československá koruna a během okupace koruna protektorátní.

Po roce 1887 si lze všimnout vyšších hodnot, bylo to však dáno tím, že v roce 1887 došlo k devalvaci rakousko-uherského zlatníku vlivem válek a tím, že se razilo a tisklo více peněz, ovšem nedostatečně krytých zlatem¹³⁸. Během první světové války se ukazuje očekávaný pokles příjmů i výdajů, protože spolková aktivita byla omezena na pouhá přátelská setkávání a hlavní roli zastávala knihovna. Ceny celkově rostly vlivem špatného zásobování. Až roku 1919 došlo k okolkování rakousko-uherských peněz a byly postupně až do roku 1920 vyměňovány za novou měnu, československou korunu. Alois Rašín, ministr financí, zahájil v roce 1919 deflační politiku a československá koruna získala poměrně stabilitu. Nedochovaly se záznamy k době velké hospodářské krize v roce 1929, postihující třicátá léta silnou inflací a nezaměstnaností, a dále chybí záznamy k období druhé Československé republiky a Protektorátu Čechy a Morava a obnovené republice. Roku 1879 došlo ke krachu na Vídeňské burze, pro toto období se záznamy dochovaly, avšak Beseda nikterak v záznamech krizi nereflektovala a příjmy byly nízké očekávané.

Pro lepší pochopení je zde několik vzorových roků a z nich nastínění dění ve spolku a veřejnosti v průběhu daného roku. Záměrně zde nejsou uvedeny prvotní roky obnoveného

¹³⁸ HÁNA Jiří, *Období Rakousko Uherské koruny*, citováno (17. 3. 2021) <https://1url.cz/8KxKA>; Kroměřížské noviny, 22.3. 1887, roč. 4, č. 23, s. 1-2.

spolku, protože tyto finanční údaje odpovídají tomu, že byl spolek v začátcích, program se utvářel a spolek se teprve ukotvoval a získával na popularitě.

Jako první byl vybrán rok 1882. Pokladniční zpráva za tento rok čítala 112 zl 79 kr na příjmech, 82 zl 60 kr na výdajích a 15 zl 20 kr na dluhu. Dle zprávy z valné hromady spolek nebyl roku 1882 příliš navštěvován, knihy, noviny a časopisy nebyly příliš zapůjčovány a členské příspěvky členové neplatili spolehlivě. Členů v tom roce bylo celkem 44 a kromě nich samotných Besedu dary podporovala místní Záložna a Moravsko-slezská beseda v Praze. Konalo se sedm zábav a 19 pěveckých vystoupení (také se započítává přítomnost sboru na pohřbech, slavnostech a mších)¹³⁹. Nelze tedy říct, že by šlo o chudý rok, ba naopak, spolek byl velmi čilý.

Rok 1884 měl příjmy 140 zl 18 kr, výdaje 100 zl 5 kr a celkem 69 členů na konci roku. V tomto roce zakoupil spolek harmonium a kulečník, což byly nejvýraznější platby v ročních financích. Kulečník vyšel na 60 zl. Pořádalo se hned několik zábav, besedníci spoluúčinkovali na zábavě Červeného kříže a odehráli dvě divadelní hry. Byl uspořádán výlet v blízkém okolí a jedna přednáška. Populární Silvestrovská zábava tento rok byla velice slabá, divadelní představení nedoprovázela volná taneční zábava a tím se zdá být program ochuzen. Spolek se rovněž potýkal s nutností přestěhovat se od Janíkem pronajímaných prostorů do nové místnosti nabídnuté panem Prachařem¹⁴⁰. Lze vidět, že spolek získal více financí než v předchozích příkladech, ale co se týká programu, ten se zdá být finančně slabší, zábavy nebyly moc výnosné. Vzhledem k vyššímu počtu členů, dalo by se očekávat, že příjem ovlivnil především podíl členských příspěvků, avšak platí zmiňované opakované neplacení poplatků některými členy.

¹³⁹ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875-1895, 8.1. 1882-14. 1. 1883.

¹⁴⁰ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875-1895, 22. 1. 1884-11. 1. 1885.

Za rok 1885 měl spolek celkem 52 členů. Tento rok se nesl v duchu jednání o tom, jestli má spolek zůstat v pronajaté místnosti a za jaké nájemné? Nekonala se žádná akce pro veřejnost, vyjma jednoho výletu po blízkých sadech. Příjmy byly velice nízké, oproti předchozímu roku. Hned na začátku roku se pořádala domácí zábava s hudbou, tancem a komickými výstupy, přesto vynesla pouhé 4 zl a 46 kr. Na počátku dalšího roku před valnou hromadou se pak konala ještě jedna domácí zábava. Nevedly se žádné jiné kulturní aktivity. Během roku zakupovali drobnosti do vybavení spolkové místnosti a také knihy. Vrátili se z Prachařovy místnosti zpět k Janíkovi. Příjmy byly 95 zl 33 kr, výdaje 89 zl 30 kr a neplatící členové dlužili celkem 17 zl 25 kr, tedy značnou částku.¹⁴¹ Následující rok byl ještě slabší. Opět se nekonalo více zábav než dvě a spolek kromě běžných výdajů dal ještě opravovat řadu knih, nakupoval opět drobnosti a také se zdá, že ani nijak nenacvičoval pěvecký sbor nové kusy.¹⁴²

Po roce 1887, kdy došlo ke zmiňovanému snížení hodnoty rakousko-uherského zlatníku, lze vidět rok 1888, který měl příjmy 218 zl 66 kr a výdaje 128 zl 97 kr. Uvádí, že spolek má mnoho dluhů, z toho důvodu pořádá více zábav. Výdaje ovšem jsou v přijatelné výši a spolku na konci roku zůstává poměrně vysoká hotovost oproti předchozím příkladovým rokům.

Rok 1902 byl vybrán pro přechod ze zlatníkové soustavy na systém koruny. Na zábavách a divadlech vybral spolek 146 K 54 hl, 95 K 89 hl za půjčování knih ze spolkové knihovny a na příspěvcích 295 K. Výdaje byly největší za nákup novin a nájemné za místnost, obojí po 141 K. Spolek splácel dluh 200 K za jeviště.¹⁴³

¹⁴¹ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875-1895, 3. 1. 1885-17. 1. 1886.

¹⁴² Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875-1895, 7. 1. 1886-6. 2. 1887.

¹⁴³ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903-1909, 6. 1. 1903.

Období první světové války 1914-1918 ukazuje očekávané snížení příjmů i výdajů. Spolek byl v útlumu, byly přerušeny přípravy na oslavu výročí spolku, pro kterou měl být uchystán bohatý program a aktivita byla omezena na setkávání. Pouze knihovna zapůjčovala knihy, o které byl vyšší zájem. Rok 1917 spolek začal s deficitem, ale podařilo se mu během roku ušetřit a rok 1918 začal přebytkem 18 K 80 hl. S útlumem aktivity se ztenčily spolkové finance a hodnota inventáře. Členům spolku vykonávajícím vojenskou službu byly odpuštěny členské poplatky, a tak spolek doufal, že oslava konce války a návratu vojáků přinese zpět aktivitu a finance.

Rok 1919 se nesl v duchu svobody, oslav vzniku Československé republiky a oslavování slovanství. Aktivita spolku se zvedala velice pomalu. Nikdy již nebyla tak vysoká jako v době před první světovou válkou. V roce 1919 nicméně došlo k měnové reformě, a tak hodnota koruny před tímto rokem a tohoto roku se výrazně lišily. Příjem spolku za rok 1919 byl 1 371 K 32 hl a výdaje 609 K 79 hl. Oproti tomu rok 1918 měl příjmy 430 K 20 hl a výdaje 274 K 30 hl.¹⁴⁴

Za rok 1927 přijali 4 050 K 62 hl a vydali 4 046 K 6 hl. Zaznamenali narůstající zájem o spolek a jeho oživení. Spolek často pronajímal své jeviště zájemcům a z toho se stal po první světové válce nezanedbatelný zdroj příjmů.¹⁴⁵

Za rok 1938, předvečer druhé světové války, je doložen pouze pokladničním výpisem. Příjmy byly ve výši 1 792 K 71 hl a výdaje 1 718 K 55 hl.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sběrka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929, 9. 3. 1919-6. 1. 1920.

¹⁴⁵ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sběrka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929, 4. 1. 1927-6. 1. 1928.

¹⁴⁶ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sběrka korespondence a dokumentů, zpráva o počtu členů pro Okresní úřad v Uherském Hradišti, Zpráva pokladniční za rok 1938.

Dobročinnost, sbírky, příspěvky

Spolek vynakládal své výdaje z velké části na dobročinné účely. Jako první takový počín bylo roku 1875 diskutováno o příspěvku na uprchlíky z Hercegoviny,¹⁴⁷ ale besedníci prozatím tuto sbírku neuspořádali s tím, že počkají až budou mít lepší podmínky. Spolek se musel více rozvinout ve svých aktivitách a získat více financí, také na své zajištění a vybavení, aby mohl udělovat příspěvky. První podporou, kterou spolek udělil, byl výtěžek ze zábavy, kterou uspořádali ve prospěch stavby „Zlaté kapličky nad Vltavou“ jak se přezdívalo Národnímu divadlu v Praze.¹⁴⁸ Roku 1881 byl spolek požádán, aby ve prospěch Národního divadla uspořádal zábavu¹⁴⁹ a tím začíná přispívání spolku na tuto instituci. Prozatím ještě přispívají nepravidelně. Národní divadlo bylo otevřeno právě onoho roku, krátce po otevření vyhořelo a po opravách bylo uvedeno do provozu opět roku 1883. Další podniky prozatím nepodporují. Až roku 1883 výtěžek z pěvecko-deklamační zábavy darovali na Ústřední Matici Školskou¹⁵⁰. Od téhož roku podporují místní českou školu. Z tohoto nárustu příspěvků, které spolek uděloval, lze vidět, že už byly příjmy spolku dostatečné, aby byli schopni se zavázat k pravidelnému přispívání.

V roce 1888 podpořili finančně české Gymnázium v Uherském Hradišti, stavbu školy v Crhově a nakoupili losy Brněnského národního divadla. Toho roku měl mít spolek vysoké dluh, ale k udělení těchto darů se měla Beseda dříve zavázat. Od roku 1890 byli členem Vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci. Roku 1891 začala Beseda přispívat na Matici moravskou. Z toho můžeme vidět, že spolek přispíval buď na podniky celonárodního charakteru anebo ty, které sídlily na Moravě a blízkém okolí. Příspěvky na tyto účely

¹⁴⁷ Zde se jednalo o uprchlíky před válkou vyvolanou povstáním proti Osmanským Turkům, kteří zemi Bosny a Hercegoviny ovládali.

¹⁴⁸ Jan Langášek, *Městys Předměstí Veselí*, Předměstí Veselí, 1913, s. 48.

¹⁴⁹ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875-1895, 19. 8. 1881.

¹⁵⁰ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875-1895, 10. 2. 1883.

nepocházely pouze z kulturních aktivit, ale také z dražeb novin, časopisů a předmětů či sbírek vybíraných na schůzích i na zábavách.¹⁵¹ V Záložně strádali peníze, které pak darovali, aby byly odesílány větší obnosy naráz. Od Matic pak za pravidelné příspěvky obdrželi diplomy a výhody, třeba ve formě vstupenek, slev, uměleckých předmětů, knih apod. Diplom Ústřední matice školské získávali za 50 zl. Podporovali také Matici opavskou a od roku 1903 na Matici Hodonskou.

Účastní se také sbírky pro raněné v balkánské válce, kterou organizoval místní Sokol.¹⁵²

Roku 1903 přispěli na vybudování pomníku hudebnímu skladateli Karlu Bendlovi. Ten byl zhotoven až v letech 1915-1916 a nachází se v pražské čtvrti Bubeneč.¹⁵³ Z místních podniků si podporu spolku získala veselská mateřská škola a polévkový ústav.¹⁵⁴ Polévkovým ústavem se rozumí předchůdce školních jídelen. Polévkové ústavy byly zřizovány pro žáky pocházející z chudých poměrů, kde během školní docházky dostávaly polévku.

Ve Vídni zřízená česká škola se stala další institucí, které spolek zasílal finance. Po roce 1900 si o příspěvky zažádalo velké množství škol a spolků a Beseda Svatopluk si musela více vybírat, komu svůj příspěvek udělí. Byly to často nově vzniklé projekty. Postupně si již spolek na příspěvky vytvořil plánovaný rozpočet na rok. Roku 1909 například na tyto účely vyčlenil 600 K.¹⁵⁵ Stálými příjemci příspěvků zůstávalo Národní divadlo v Brně, Hodonská matice, česká škola Komenský ve Vídni, Ústřední matice školská, místní školka a později také

¹⁵¹ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875-1895, 24. 1. 1891.

¹⁵² Válka probíhající v letech 1912-1913, kdy Osmanská říše usiluje o rozšíření svého území o oblast Balkánu (Bulharsko, Černá Hora, Srbsko, Řecko).

¹⁵³ Národní památkový ústav v Praze, *Pomník K. Bendla*, památkový katalog, online: <https://1url.cz/8KmqZ>, citováno 30. 3. 2022.

¹⁵⁴ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903-1909, 6.1. 1904.

¹⁵⁵ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1909-1913, 17. 2. 1909.

Moravská matice a Národní dům v Olomouci. Ve třicátých letech přispívali také na Sdružení výtvarných umělců moravských.¹⁵⁶

To byly příspěvky na podporu rozvoje českých institucí. Na ty největší instituce, tedy na Matici, národní divadla a na Komenského ve Vídni postupem času přispívali ustáleně po 50 K, případně více. Dalšími počiny byly sbírky a příspěvky na oběti aktuálních nepříznivých událostí.

Roku 1907 tak zaslali veselští besedníci 20 K obětem Růžomerského procesu. Šlo o událost, kdy ve Slovenském Růžomberku, v části Černová (odtud rovněž používaný název černovská tragédie) si místní obyvatelé postavili katolický kostel a požadovali, aby byl vysvěcen slovenským knězem Andrejem Hlinkou. Ten byl zbaven úřadu a do nově vystavěného kostelu byl vyslán maďarský kněz. Vůči tomuto maďarskému útlaku se zvedla vlna protestujících a během povstání četníci stříleli do davu.¹⁵⁷ Samozřejmě, že událost Besedu znepokojila, protože tak, jako bylo potlačováno české právo na seburčení Rakouskem, stejně tak bylo potlačováno právo na seburčení Slováků Uherskem. Obětem procesu Veselané zasílali finance ještě v roce 1910.

Roku 1910 obce Uherský Ostroh a Kunovice postihla ničivá povodeň, která se stala tématem daného roku. Beseda Svatopluk učinila dobročinnou sbírku, přizvala k účasti na ní také další veselské spolky, bez účasti Kasina a Židovské obce.¹⁵⁸ Je zjevné, že tak učinili kvůli nevráživosti, která mezi Kasinem a Svatoplukem a Židovskou obcí panovala. Na Mikulášské zábavě pak byla uspořádána přednáška o této tragédii spolu s promítáním fotografií.

Po konci první světové války bylo také mezi Veselany mnoho těch, kterých se válka dotkla. Spolek pomáhal rodinám legionářů, z nichž někteří byli sami členové Svatopluka. Pro

¹⁵⁶ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká korespondence a dokumentů, legitimace SVUM I. 11. 1936.

¹⁵⁷ Wikipedie, svobodná encyklopedie, *Černovská tragédia*, online: <https://1url.cz/IKmBM>, citováno 30.3. 2022.

¹⁵⁸ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1909-1913, 4. 10. 1910.

legionáře organizovali sbírky, které probíhaly během přednášek legionářů, kteří byli pozváni, aby seznámili posluchače se svou válečnou zkušeností. Československá obec legionářská ve Veselí nad Moravou byla založena roku 1921 a tehdy přijala na sebe starat se o potřeby svých členů.

Dochoval se nedatovaný dopis z Klárova ústavu slepců, děkující za příspěvek a žádající o další finanční podporu. Předsednictvo ústavu se odkazuje na vysoký počet klientů a vysokou nezaměstnanost.¹⁵⁹ Klárův slepecký ústav se zaměřoval na pomoc slepcům sehnat zaměstnání a postarat se o jejich potřeby. Ústav vedl mládež k hudbě a měl také funkci školy, která mladé slepé chystala pro budoucí pracovní život. Dozvídáme se, že tento ústav spolek kontaktoval již roku 1921.¹⁶⁰

Stávalo se, že od potřebných přicházely žádosti, aby v jejich prospěch spolek uspořádal sbírku nebo kulturní aktivitu v jejich prospěch. Mohlo tedy jít i o dobrovolnou dobročinnost a občas také o takovouto vyžádanou akci.

¹⁵⁹ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sběrka korespondence a dokumentů, Děkovný dopis Klárova ústavu, množený tisk, nedatováno.

¹⁶⁰ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sběrka korespondence a dokumentů, Žádost Klárova ústavu, 10. 12. 1921.

Členství a členové Besedy Svatopluk

Funkcionáři spolku

Funkcionáři spolku jsou zde vypsáni počínaje rokem jejich zvolení a doba jejich funkce je ukončena rokem nástupu na post další osoby.

Předseda: (1863) František Beran 1875 Jan Hegr, 1875 František Beran, 1879 Karel Kaštyl, 1882 Martin Múčka, 1888 Julius Christin, 1892 Josef Václavek, 1893 Jan Jančík (chybí 1893-1903), 1901 Hugo Dlabal, Bohumil Neuman (?)-1903, 1903 Alois Funk, 1907 Jan Langášek, 1911 Jan Jančík, (?) 1939 František Hostýnek, 1943 Alois Hanák

Místopředseda: (chybí 1863-1866) 1875 Jan Ptáček, 1875 Alois Ulmann, 1879 Kozumplík, 1881 Martin Miška, 1882 Anton Gellner, 1883 A. Janík (+ novinářem), 1884 Josef Tenora, 1885 Ignác Kurečka, 1887 Julius Christin, 1888 Josef Doležal, 1890 František Rajecký, 1891 Jan Jančík, 1893 František Rajecký, (chybí 1893-1903), (?) 1903 Hugo Dlabal, 1904 Josef

Václavek, 1905 H. Wosibauer, 1908 Čeněk Baštinec, 1909 František Hostýnek, 1921 Em. Kozáček, 1923 František Hostýnek, 1939 Josef Jelínek

Jednatel: (chybí 1863-1866) 1875- Jan Žabský, 1875- Maxmilián Decker, 1879 Jan Lukšík, 1881 Jan Strnad, 1881 Kaštyl, 1882 Josef Tenora, 1884 Václav Hládek, 1885 František Rajecký, 1887 Jan Konšel, 1888 Cyril Babička, 1891 Alois Funk, Jindřich Roubecký, 1893 (?) Raubüchl (chybí 1893-1903), 1903 Jan Langášek, 1907 Jaroslav Herman, 1911 Josef Jelínek, 1912 Jaroslav Herman (1916 během války jej zastupuje předseda Jan Jančík a Jindřich Tesařík), 1919 Alois Pektor, 1920 Josef Jelínek, (?), 1939 Alois Hanák

Pokladník: (chybí 1863-1866) 1875- Jan Kratochvíla, 1879 Jakubíček, 1881 Josef Václavek (1885 zastupuje Jan Prachař), (chybí 1893-1903), (?) 1903 Josef Václavek, 1923 Kozumplík, (?), 1939 Karel Poula

Hospodář: (chybí 1863-1866) 1875 František Šimšík, 1879 Bartošek, 1882 -, 1884 Antonín Janík (chybí 1893-1903), 1903 J. Hanák, 1904 J. Hanák a Ig. Hostýnek, 1905 J. Hanák, 1907 Ignác Němeček, 1908 Hostýnek a Bůřil, 1910 J. Veverka, 1916 Richard Janík, 1919 Metoděj Popelka, (?) 1939 Jan Kolařík

Knihovník: (chybí 1863-1866) 1875 Jan Žabský, 1882 Jan Žabský, 1882 Ed. Stojan, 1887 František Rajecký, 1889 Karel Nárožník, 1890 Leontin Zámečník, 1894 Karel Nárožník, 1894 Hugo Dlbál, 1895 Vaněček, Tesařík, 1893 Alois Funk, (chybí 1893-1903) 1903 Jaroslav Herman, 1903 J. Krejčí, 1907 Ignác Hanák, 1908 Soviš, 1908 Jaroslav Stiksa, 1909 František Hostýnek, 1910 Josef Jelínek, 1911 Jindřich Tesařík, 1919 Josef Jelínek, 1920 Josef Černůšek, 1928 Dilík, 1928 Jindřich Tesařík, (?) 1939 Jan Karlík

Kvůli necelistvým pramenům nelze tento seznam označit za úplný. Některé členy bylo možné doplnit, mimo zápisové knihy, z dalších dílčích dokumentů, které se dochovaly, jako je

korespondence, žádosti adresované úřadům apod. Rok 1893 se povedlo doplnit díky dochované zprávě o výsledku valné hromady v časopise Dalibor.¹⁶¹

Na počátku spolku převládalo členstvo střední třídy. Rolníci a dělníci se do spolku dostali zřídka. Nejvíce se v roli funkcionářů objevovali duchovní (František Beran, Jindřich Tesařík, Jan Jančík, Karel Kaštyl) a učitelé (Karel Bařina, Čeněk Baštinec, Josef Černůšek, Alois Funk, Jaroslav Herman, Julius Jeroným Christin, Josef Homola). Ve spolku pak působily osoby nejčastěji povolání živnostenského, řemeslnického, podnikatelského, úředníci, obchodníci a lékaři. Postupně, s uvolňováním společnosti, pronikaly i do spolku Beseda Svatopluk všechny vrstvy, od radních po rolníky. Působili zde lidé pracující na dráze místní úzkokolejky, založené Viktorem Pavlem Chorinským (*1838 † 1901) roku 1879. Zrovna zaměstnanci železnice zde byli skupinou, která dělila Veselí na dva tábory. Pracovali zde jak česky hovořící, tak ti, kteří zastávali ve Veselí německy mluvící menšinu. Roku 1909 bylo vyjádřeno přání, aby spolek byl přístupný pro všechny společenské vrstvy. Dosud byla Beseda poměrně kastovní, co se společenského postavení týká.

Chorinští z Ledské byli ve veselí nad Moravou dobrodinci vícero spolků a nemalý zájem měli především o sportovní spolky. Besedu Svatopluk v době, kdy ještě měli aktivní šlechtický titul podporovali a po zrušení šlechtických výsad a přeměně ze šlechticů na občany se stávali řádnými členy tohoto spolku. Mezi nimi jmenujme například Mikuláše Chorinského, Ferdinanda Chorinského, Kateřinu Chorinskou (choť Bedřicha Chorinského) kteří jsou uváděni po vzniku Československé republiky již jako soukromníci nebo velkostatkáři. Vzhledem k účtě, kterou k tomuto rodu Veselští chovali, se v zápisech uchovalo občas označení „bývalý hrabě Chorinský“. Další zajímavou a významnou osobností v členských řadách tohoto spolku ze sféry politiky byl Josef Pavlica, poslanec zemského sněmu.¹⁶²

¹⁶¹ Dalibor: časopis pro všechny obory umění hudebního, roč. 15, č. 11, 4. 2. 1893, s. 84.

¹⁶² Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875–1895, 9. 6. 1893.

Z počátku za členy nebyly přijímány ženy, což se postupně měnilo a ženy se stávaly rovněž platnými členkami. Oficiálně bylo usneseno ženy do spolku přijímat 11. listopadu 1889.¹⁶³ Působily ve smíšeném pěveckém sboru a podílely se na pořádání zábav formou výpomocí s přípravami i chodu programu. Byly přijímány především učitelky a pak také manželky stávajících členů. Tato změna spočívala v celospolečenských proměnách, kde se pohled na ženy, jejich postavení a práva uvolňoval. Zejména vzdělaných žen si velice cenili.

Byť v nejstarším veselském spolku panovala povětšinou příjemná, přátelská atmosféra, neobešel se bez konfliktů. Z protokolu ze dne 2. září roku 1881 se dozvídáme, že pokladník Josef Václavek obvinil jednatele Karla Kaštyla ze snahy spolek zničit. Obvinil jej z překroucení tvrzení zápisového protokolu ze dne 19. srpna téhož roku, který se týkal zábavy, se kterou jednatel nesouhlasil a měl i jiné členy nabádat, aby se jí neúčastnili a nepovoleně do místnosti pana Janíka měly být přeneseny věci z besední místnosti. Spor se poněkud výrazně vyostřil. Na stranu jednatelovu se staví předseda.¹⁶⁴ Spor byl uklidněn a oba funkcionáři ve svých pozicích setrvávají.

Spor spolek vedl roku 1882 také s hostinským Žákem, který spolku odmítl pronajmout sál na zábavu a členy urážel, ale ještě téhož roku, po urovnání rozepře, se stává sám členem.

Roku 1939 se měl odehrát konflikt, jehož vyústěním bylo vyloučení lékárníka od Bílého Anděla Jaroslava Kytlici ze spolku.¹⁶⁵ Podle korespondence mělo dojít k rozmišce, která se nějakým způsobem týkala spolkového majetku. Lékárník se bránil vyloučení tím, že byl napaden a že spolkové jmění hájil, a tedy rozchází se pouze s jednou osobou. Nicméně ze spolku byl vyloučen po hlasování sešlých členů. Ve spolku se sice místy vedly rozmišky a pře, ale z nám známých let nedošlo k žádnému většímu konfliktu.

¹⁶³ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875-1895, 11.11. 1889.

¹⁶⁴ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875-1895, 2. 9. 1881.

¹⁶⁵ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbirka korespondence a dokumentů, korespondence s lékárníkem Kytlicou 24. 8.-25. 8. 1939.

Z rolnického prostředí pocházelo velmi málo členů a ostatní členové k tomu měli své výhrady. Probíhal jakýsi spor mezi venkovským (zejména krojovým) a městským lidem. Obecně by se dalo říct, že šlo o povýšenost měšťanů nad rolníky. Objevují se v zápisových knihách zmínky o návštěvách rolníků spolkových událostí s přípisem, že vyvolali nepříjemné reakce nebo naopak, že byť byli krojového lidu, nepobuřovali a nenarušovali běh pořádané akce. Při příležitosti přednášky zvěrolékaře Soviše o chorobách dobytka a jeho očkování byli vyzváni rolníci, aby se dostavili včas a nenarušovali přednášku.¹⁶⁶ Je znát, že mentalita měšťanů a rolníků se stále velmi lišila i po přelomu století. Dokonce docházelo k vyloučení návštěvníků z plesu, protože neměli plesový úbor.¹⁶⁷ Beseda si potrpěla na určitou váženost a důstojenství a jakékoliv narušení hodnotila záporně. Tento spor podle historika Rudolfa Hurta trval již od 18. století. Co se týká příslušníků nižších tříd, byly z počátku odmítání z obavy, že by mohli snižovat úroveň spolku. S proměnami společnosti a jejího uspořádání přichází také do Besedy Svatopluk uvolnění a spolek přijímá členy z nižších vrstev. Dá se tak sledovat proměna mentality společnosti. Když byla v Rakouské monarchii zavedena ústava a s ní volební systém, občané byly děleni do volebních kurií podle výše majetku, podle daňového cenzu. Dalšími voliči byli virilisté, tedy lidé, kterým jejich volební právo zajišťoval jejich úřad nebo funkce, které byly pro společnost celkově přínosné. Byli to například učitelé a duchovní. Dělením na volební kurie se nadále udržovalo ve společnosti dělení lidí do skupin, jak jej známe již od středověku, avšak s obměnami, podle výše majetku, ale s možností pohybovat s ve společenských rovinách. Roli zde hrál i nacionalismus, kdy obyvatelé začínají inklinovat ke vznikajícím národnostem.

¹⁶⁶ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903–1909, 24. 4. 1908.

¹⁶⁷ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903–1909, 5. 2. 1907.

S rokem 1907 bylo zavedeno všeobecné rovné volební právo, dochází ke změnám a voliči již nebyli děleni podle majetku, ale jejich volební právo záviselo na věku voliče a jeho státním občanství. Beseda Svatopluk se tedy nemusela obávat toho, že by osoby z nižších tříd snižovaly její úroveň. Naopak by mohla být viněna z kastování, které již bylo nežádoucí.

V letech 1914-1918 do války odešlo několik členů Svatopluku a ti z funkcionářů, kteří narukovali, v průběhu války byli opětovně voleni a byli po její čas zastupováni náhradníky. První valná hromada z válečné doby, ze dne 24. 1. 1915, udává deset členů spolku odvedených na vojnu.¹⁶⁸ Mezi nimi byl také knihovník spolku Josef Jelínek a místo něj je do této funkce zvolen Jindřich Tesařík. V lednu roku 1916 máme zaznamenáno, že ve válce v tu dobu bylo již 17 členů. Funkcionáři, kteří do války vstoupili v roce 1915 byli jednatel Jaroslav Herman, Arnold Růžička a Josef Veverka a revizor spolkových účtů Matěj Búřil.¹⁶⁹ Když byl některý z vojáků propuštěn na chvíli domů, rád Besedu navštívil. Jeden takový dojemný případ máme v osobě jednatele Jaroslava Hermana, který vlastní rukou do protokolu schůze zapisuje ve třetí osobě přání, které předseda adresoval přímo jemu, aby se z války vrátil brzy a zdrav. V průběhu války dostáváme o tomto muži zprávy a víme, že se roku 1917 během dovolené, kterou ve vojně dostal, účastnil besední schůze a roku 1919 upadl do zajetí (účastnil se pokračujících bojů). Víme, že se ze zajetí navrátil, protože později se v zápisech znovu objevuje. Již se však nenavrátil do výboru spolku. Další ze členů, kteří ve válce zůstali, Ing. Janoušek během bojů přišel o ruku a byl později zastřelen ve vlaku poté, co válka skončila a on se navracel domů.¹⁷⁰

Na konec jsou zde vybrány některé osoby působící ve spolku, kterým zde budou věnovány jejich medailonky. Není věnován prostor všem zajímavým osobnostem, protože spolek ve svých řadách měl množství osob, které byly něčím významné a působivé, ať už šlo

¹⁶⁸ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sběrka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929

¹⁶⁹ Tamtéž, 18. 1. 1916.

¹⁷⁰ Tamtéž, 6. 1. 1920.

o samotný hraběcí rod, politiky, duchovní, továrníky a živnostníky nebo umělce. Vybráni byly spíše funkcionáři a osoby, se kterými jsme se již po čas práce setkali.

Medailony osobností spolku Svatopluk

František Beran

Prvním předsedou obnoveného Čtenářsko-pěveckého spolku Svatopluk ve Veselí nad Moravou byl děkan František Beran. Jako farář veselského kostela Andělů strážných působil v letech 1851-1878.¹⁷¹ Na jeho popud byla spolkem zřízena veselská Záložná pokladna. Ve funkci předsedy Čtenářsko-pěveckého spolku Beseda Svatopluk byl již při vzniku spolku roku 1863 a nově obnovený spolek jej znovu přizval k tomuto postu formou delegace. Těšil se váženosti a spolek vedl až do své smrti, která přichází záhy, teprve tři roky po obnovení spolku.¹⁷²

Josef Václavek

Josef Václavek byl jedním z nejdéle působících členů a od roku 1881 do roku 1923 byl pokladníkem Besedy Svatopluk. Jako výtečný tanečník byl vyhledávaným učitelem tance v tanečních hodinách pořádaných spolkem v plesové sezóně. Narodil se roku 1853 do rodiny komorníka velkostatku Chorinských ve Veselí nad Moravou. Jeho otcem byl hraběcí komorník Jakub Václavek.¹⁷³ Sám Josef Václavek vykonával na velkostatku Chorinských úřednickou činnost a působil na místní dráze. Do pozice pokladníka Svatopluka byl zvolen pokaždé, byť měl snahu se této funkce vzdát. Šlo již o váženou a důvěryhodnou osobu. Byl činným také ve

¹⁷¹ Jan Langášek, *Městys Předměstí Veselí*, Předměstí Veselí, 1913, s. 23.

¹⁷² Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875–1895, 9. 7. 1878.

¹⁷³ Moravský Zemský Archiv v Brně, AM Veselí nad Moravou, č. k. 5942, sv. II. s. 670.

spolku Dobrovolných hasičů jako pokladník a předseda a v Okrašlovacím spolku.¹⁷⁴ Byl rovněž významným veselským včelařem.

Josef Homola

V tomto případě jde o velice zajímavou a výraznou osobnost města Veselí nad Moravou. Josef Homola byl učitelem, ve Veselí nad Moravou působící od roku 1891. Od roku 1895 vyučoval učně na opakovací škole ve Veselí zřízené k vyučování budoucích živnostníků a obchodníků.¹⁷⁵ K Čtenářsko-pěveckému spolku Svatopluk se přidal roku 1892.¹⁷⁶ Byl nadšeným amatérským historikem a průkopníkem archeologie v tomto městě. Roku 1906 se podílel na založení muzejní společnosti ve Veselí nad Moravou.¹⁷⁷ Jeho vlivem vznikla první muzejní sbírka ve městě a tím počínají dějiny veselského muzea. Mimo to, tato sbírka obsahovala i vlastní Homolovy archeologické nálezy. S tím souvisí rovněž jeho publikační činnost. Ta byla velmi ovlivněna jeho amatérským, romantickým a vlasteneckým cítěním, ale i přesto jeho výzkumy měly své plody zásadního významu. Co se týče právě onoho vlastenectví, netýkalo se to pouze zveličování významu a rozsahu Velkomoravské říše (do Veselí nad Moravou zasazoval velkomoravský Velehrad), ale zajímavostí je rovněž Homolova současnost. Během první světové války vystupoval proti monarchii a jejímu počínání na Balkáně. Když byli vlakem přepravováni přes Veselí ruští zajatci, vyjadřoval jim podporu a dával jim pohlednice, vlastní tvorby, které nesly nápis „*Neopouštěj, bratře, Moravany dobré.*“¹⁷⁸ Rozmlouval jim boj se Slovany. Za tyto projevy odporu k monarchii a vystupování ve prospěch slovanství si vysloužil

¹⁷⁴ Pamětní kniha Veselí nad Moravou 1931–1955. s. 32. online: <https://1url.cz/rKT4h>. citováno dne 8. 10. 2021.

¹⁷⁵ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 233.

¹⁷⁶ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875-1895, 1. 1. 1892.

¹⁷⁷ MAREŠOVÁ Simona, *Josef Homola a jeho odkaz ve sbírkách Městského muzea Veselí nad Moravou*, Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav archeologie a muzeologie, s. 2, online: <https://1url.cz/Orrt9>, citováno: 14. 3. 2022.

¹⁷⁸ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 245.

trest vězení.¹⁷⁹ Takovéto podobné odbojné kroky byly prováděny také v jiných částech Slovácka, například v Kyjově se podobného rozmlouvání války vojákům dopouštěl poručík Jan Langášek, Ing. Josef Mikeš a jejich skupina.¹⁸⁰

Do Veselí se Josef Homola přestěhoval z Holic u Olomouce, ale město si ihned zamiloval. Užíval pro něj název Staré Ves-selo.¹⁸¹ V námi sledovaném spolku se nikdy nestal funkcionářem, byť by mohl, vzhledem k širokému záběru svých zájmů a zápalu pro kulturu a vzdělanost, být vhodným motivátorem pro rozšíření aktivit spolku a navýšení jeho činnosti. Věnoval se rovněž vynalézání létajících strojů, dětských počítadel (Za vynález dětského počítadla byl oceněn stříbrnou medailí na národopisné výstavě česko-slovanské a ve Lvově na zemské výstavě medailí zlatou)¹⁸², konzervačních nádob na potraviny a strojů využívajících pohonu vody a větru.¹⁸³

Kromě Svatopluku byl členem také Sokolské jednoty, kde zastával funkci pokladníka spolku.¹⁸⁴ Od roku 1923 byl kronikářem města Veselí nad Moravou a této funkce se vzdal roku 1930.¹⁸⁵

Jaroslav Herman

Jaroslav Herman byl rodák z Otrokovic, narozený 29. března roku 1880, který ve Veselí nad Moravou působil od roku 1901.¹⁸⁶ Byl učitelem veselské obecné školy. V Besedě Svatopluk zastával funkci knihovníka, jednatele, sborníka a divadelního režiséra. Během první světové

¹⁷⁹ MAREŠOVÁ Simona, *Josef Homola a jeho odkaz ve sbírkách Městského muzea Veselí nad Moravou*, Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav archeologie a muzeologie, s. 5.

¹⁸⁰ ZEMEK Metoděj, HYNEK Miloš, *Kapitoly z dějin Slovácka*, Brno, 1978, s. 224.

¹⁸¹ Veselí nad Moravou, Historie města Veselí nad Moravou, *Zapomenuté příběhy malovaného kraje: Josef Homola*, online: <https://1url.cz/BKm8X>, citováno 3. 4. 2022.

¹⁸² Moravská orlice, 1895, roč. 33, č. 244, 23. 10. 1895, s. 2.

¹⁸³ MAREŠOVÁ Simona, *Josef Homola a jeho odkaz ve sbírkách Městského muzea Veselí nad Moravou*, Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav archeologie a muzeologie, s. 6.

¹⁸⁴ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 234.

¹⁸⁵ Státní okresní archiv Hodonín, *Pamětní kniha města Veselí nad Moravou 1931-1955*, Archiv města Veselí nad Moravou, inv. Č. 19, s. 5, online: <https://1url.cz/7Kyjg>, citováno 3. 4. 2022.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 5.

války, roku 1915, narukoval a bojoval na italské frontě a v Rusku. Upadl do zajetí, ze kterého se vrátil až roku 1919.¹⁸⁷ Od roku 1930 převzal funkci městského kronikáře po Josefu Homolovi.¹⁸⁸ Roku 1934 se po něm psaní kroniky ujímá Jan Langášek. Téhož roku byl založen Pěvecký a hudební spolek, který Jaroslav Herman vedl.¹⁸⁹ Co se týká hudby, byl významnou osobností města a jako hudebník se věnoval veden nejen pěveckých sborů, ale pěstoval také hudbu orchestrální.¹⁹⁰ Vystupoval se svým sborem nezávisle na spolku.

František Rajecký

František Rajecký pocházel z kožešnické rodiny ve Veselí nad Moravou. Věnoval se, stejně jako jeho předci, tomuto řemeslu. Do spolku vstoupil roku 1883.¹⁹¹ Roku 1885 byl zvolen za knihovníka, roku 1887 za jednatele a roku 1890 se stal místopředsedou spolku Svatopluk. Ve Veselí rovněž působil v Tělovýchovné jednotě Sokol a jako jednatel působil ve sboru dobrovolných hasičů. Roku 1901 se stal Veselským starostou a úřad zastával devatenáct let.¹⁹² Jeho bratr Karel Rajecký, rovněž člen Svatopluku, byl také starostou města Veselí, v letech 1923-1927.

Karel Bařina

¹⁸⁷ Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sbírká protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929, 9. 3. 1919.

¹⁸⁸ Státní okresní archiv Hodonín, *Pamětní kniha města Veselí nad Moravou 1931-1955*, Archiv města Veselí nad Moravou, inv. Č. 19, s. 5, online: <https://1url.cz/7Kyjg>, citováno 3. 4. 2022.

¹⁸⁹ BŘEZOVSKÁ Anna, Veselí nad Moravou, *Spolkový život ve Veselí v letech 1918-1938*, 7. 2. 2018, online: <https://1url.cz/WKyfW>, citováno 3. 4. 2022.

¹⁹⁰ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 258.

¹⁹¹ Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875–1895, 10. 2. 1883.

¹⁹² KLENNEROVÁ. Viktorie, *Samospráva města Veselí nad Moravou 1918-1938*, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, bakalářská práce, 2021 s.21.

Varhaník a učitel hudby Karel Bařina se stal členem Svatopluka roku 1907. Bylo již zmíněno, že se učil u hudebního skladatele Leoše Janáčka na varhanické škole v Brně. Než však do jeho učení nastoupil, byl rovněž žákem dalšího ze členů Svatopluka, a to Aloise Funka.¹⁹³ Ve městě Veselí založil hudební školu, kterou vedl až do doby, než odešel do penze.¹⁹⁴ Kromě Svatopluku byl aktivní rovněž v Tělovýchovné jednotě Orel, kde měl na starost sbor a mimo to vedl také sbor chrámový.¹⁹⁵ K duchovní hudbě měl blízko. Skládal hudbu ke mším, pohřbům a pohřební hudbou si rovněž přivydělával. Během první světové války působil ve vojenských kapelách v Horních Rakousích a v Bosně ve městě Doboj.¹⁹⁶

Alois Funk

Alois Funk od roku 1903 do roku 1906 zastával post předsedy Svatopluku. Byl varhaníkem a učitelem. Do Veselí přichází roku 1888 z Lipové u Slavičina. Ve spolku řídil hudbu a režíroval divadelní představení. Roku 1891 byl zvolen do funkce jednatele. Od roku 1901 nebo 1902 působil na učňovské opakovací škole, kde působil také Josef Homola.¹⁹⁷ Byl rovněž jednatelem Okrašlovacího spolku a Sirotčího spolku.¹⁹⁸

Bohumil Neumann

Tento muž byl obvodním a vrchním železničním lékařem. Působil v Okrašlovacím spolku a v Tělovýchovné jednotě Sokol. Pro spolek Svatopluk byl předsedou, ale předsednictví se dobrovolně vzdal roku 1903, kvůli poměrům mimo spolek. Byl také místopředsedou školní rady a zasedal v městské radě. Když byl veden proces s Josefem Homolou ohledně, byl

¹⁹³ NEKUDA Vladimír, *Veselsko: město Veselí nad Moravou*, Brno 1999, s. 239.

¹⁹⁵ TRACHTULEC Vít, *Varhaník Karel Bařina*, in: Muzejní občasník Masarykova muzea v Hodoníně, Hodonín 2001, s. 40.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 233.

¹⁹⁸ Jan Langášek, *Městys Předměstí Veselí*, Předměstí Veselí, 1913, s. 54.

vyšetřován rovněž Dr. Neumann. V knize *Městys Předměstí Veselí* přispěl svými vzpomínkami na své začátky ve Veselí a na to, jak se s pro něj cizím krajem sžíval. Do Veselí přišel z Olešnice.¹⁹⁹

Jan Jančík

Jan Jančík byl jednou z nečinnějších osob ve Veselí nad Moravou. Byl katolickým duchovním, který zastával post veselského faráře a děkana. Na veselskou farnost si jej vyžádal sám hrabě Viktor Chorinský.²⁰⁰ Ve Veselí na farnost nastoupil roku 1901. Jako kanovník kolegiální kapituly v Kroměříži při kostele svatého Mořice nesl později titul monsignore.²⁰¹ Roku 1890 se stal členem Besedy Svatopluk. Ve funkci jejího předsedy fungoval v letech 1893 a od roku 1911, přičemž není jasné, kvůli chybějícím zápisům, po jakých dobách byl ve funkcích vystřídán. Od roku 1891 do roku 1893 byl ve funkci místopředsedy a poté byl zvolen za předsedu. Zastával tuto funkci po celých třicet let a poté zůstal čestným předsedou. Korespondenčně byl se spolkem v kontaktu také poté, co přesídlil do Kroměříže, kvůli své činnosti kanovníka. Jak bylo dříve zmíněno, sestavil roku 1893 nové stanovy spolku. Do spolkové knihovny věnoval velké množství svých knih a také nástěnnou mapu. Kromě Svatopluku působil rovněž jako předseda Sirotčího spolku a byl předsedou a pokladníkem školní rady. Rovněž byl aktivní ve Vzdělávacím spolku „Svornost“ ve Veselí nad Moravou, jehož byl protektorem.

Lze vidět, že během svého života byl velmi aktivní, velmi mu záleželo na vzdělávání a zároveň na pěstování křesťanské víry. Dle dříve zmiňovaného incidentu s ukrýváním bust českých velikánů Jana Husa a Jana Žižky z Trocnova můžeme vidět, že byt' byl Jan Jančík podporovatelem českého národa a jeho emancipace, byl především katolickým knězem a tyto

¹⁹⁹ Veselí historické, Beseda Svatopluk, online: <https://1url.cz/vrKpg>, citováno: 17. 4. 2022.

²⁰⁰ ČERNÁ Petra, *Postavení kněze Augustina Fraňka ve stařečské farnosti v první polovině 20. století*, Masarykova univerzita, filozofická fakulta, bakalářská práce, Brno 2018, s. 11.

²⁰¹ Tamtéž.

historické postavy patrně z tohoto důvodu neuznával. Mimo to působil ve vedení města a v Záložné pokladně působil jako její ředitel.²⁰²

Julius Jeroným Christin

Roku 1883 se k Čtenářsko-pěveckému spolku Svatopluk přidává nadučitel původem ze Zlína Julius Jeroným Christin. Stává se roku 1887 místopředsedou a o rok později předsedou spolku a v jeho vedení je až do roku 1892, přičemž byl zvolen opětovně, ale předsednictví se vzdal. Vystupuje ze spolku roku 1908.

Roku 1902 se stal ředitelem místní mateřské školy a roku 1906 řídícím učitelem místní měšťanky.²⁰³ Předtím byl ředitelem dívčí obecné školy. Je mu připisováno prvního užití názvu Veselí nad Moravou.²⁰⁴ Spolu s kolegou Josefem Homolou se věnoval archeologii a teorii o Velehradě umístěném v okolí Starého Města, kde oba působili jako učitelé.²⁰⁵ Oba muži se snažili najít jakýkoliv důkaz, který by jejich teorii podpořil a stejně jako Homola, také Christin publikoval na toto téma několik článků. Christin založil rovněž Jubilejní fond na podporu veselských škol.²⁰⁶ Za jeho úsilí byla vystavěna nová škola, vybudovaná z bývalého kláštera servitů.

²⁰² ZAPLETAL Jan, *Lokální elity a politicko-ekonomické poměry ve slováckých městech na přelomu 19. a 20. století*, Masarykova univerzita, filozofická fakulta, Historický ústav, disertační práce, Brno 2011, s. 122.

²⁰³ BAŘINKA Miloš a spol., *Hodonínsko, Kyjovsko, Strážnice, Veselí nad Moravou, Velká nad Veličkou, Zlín* 1993, s. 36.

²⁰⁴ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 227.

²⁰⁵ BATŮŠEK Stanislav, *Před zahájením školního roku na staré škole*, Malovaný kraj: národopisný a vlastivědný časopis Slovácka, 1986, roč. 22, č. 4, s. 5.

²⁰⁶ Jan Langášek, *Městys Předměstí Veselí*, Předměstí Veselí, 1913, s. 26.

Jan Langášek

Jan Langášek byl dalším z učitelů v řadách Svatopluku. V období let 1903 až 1907 působil jakožto jednatel a poté, od roku 1907 do roku 1911 zastával post předsedy. K příležitosti povýšení Předměstí na městys Předměstí Veselí roku 1913 uspořádal publikaci *Městys Předměstí Veselí, jeho minulost a přítomnost*. Do této knihy přispívaly svými články Veselští měšťané a snažili se do ní shrnout všechna témata, která se Předměstí týkala. Během první světové války musel Jan Langášek narukovat na frontu.²⁰⁷ Později byl ředitelem místní obecné školy. Roku 1919, když byl ve Veselí utvořen Osvětový sbor, složený ze všech místních spolků, za účelem vzdělávat, stal se Jan Langášek jeho předsedou.²⁰⁸ Měl rovněž blízko k hudbě a své žáky učil hře na housle. Mimo to se dětem věnoval i mimo školní půdu a vedl skauty ve vodním oddílu.²⁰⁹ Od roku 1934 byl městským kronikářem.

²⁰⁷ HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno, 1973, s. 245.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 250.

²⁰⁹ NEKUDA Vladimír, *Veselsko: město Veselí nad Moravou*, Brno, 1999, s. 353.

Závěr

V diplomové práci byl na základě dostupných pramenů popsán život nejstaršího veselského spolku Svatopluk ze sfér činností, kterým se věnoval a okolnostem, které na něj měly vliv, určovaly jeho vývoj a směřování a také jeho úpadek a rozpuštění. Bylo zde popsáno, jak spolek zasahoval do dění a agitace v národnostních zájmech ve Veselí nad Moravou. Skrze komunikaci a interakci mezi Besedou Svatopluk a okolními spolky a činnost samotné Besedy Svatopluk bylo možné nahlédnout obecněji do spolkového života na jižní Moravě v oblasti Slovácka.

Spolek plnil svůj cíl, a i když se nacházel pod nadvládou diktátorských režimů, můžeme s jistotou tvrdit, že dostal toho, čeho si ve svých stanovách předsevzal. I v těch nejméně příznivých dobách se snažil vytrvat a až rozhodnutí zvenčí jeho činnost ukončilo.

Na práci se dá demonstrovat, jakým způsobem žili ve svém volném čase lidé na území Moravy v menších městech obecně. Jen na této práci zaměřené na jedno město a jeden spolek lze vidět, že spousta jeho členů byla aktivních ve vícero spolcích a svůj volný čas lidé trávili společensky.

Dalším faktorem je vývoj moderního myšlení a stylu života na Jižní Moravě, tím, jak se měšťané oddělovali od rurální kultury a více se snažili sžít s moderními trendy. Zájem o vzdělávání sebe a svého okolí, zájem o kulturu ve střední vrstvě obyvatelstva v 19. století ukazuje na vývoj společnosti. Již se nejednalo o něco, co bylo vyhrazeno pro vyšší elity a pro majetné. Umění a vzdělávání bylo dostupné najednou všem a bylo také v režii těchto spolků anebo také jedinců. Rovněž role umělce se proměnila. Herec a hudebník už nebyl osobou z okraje společnosti, bez stálého domovního práva a pochybné pověsti. V práci bylo ukázáno to, co platilo ve spolcích obecně, že se jejich členové stávali umělci sami a přispívali tak svému okolí, formou kulturního a zájmového obohacení anebo formou donací také přispěním na dobré účely. Práce rovněž poukazovala místy na proměny společnosti a jejího smýšlení a vztahy

z pohledu spolku, jeho vnitřku i vnějšího okolí. Na sice apolitickém spolku bylo možné určit alespoň některé jeho priority a tím byly liberalizace a národ, ke kterým vedli i své obecnstvo a směle lze tvrdit, že důležitým faktorem byla také křesťanská víra, která sice v rámci spolku byla nejednotná co se konfese týká, přesto však ctěná a skrze činnost podporována.

Úskalím práce byla malá základna pramenů, které ještě nejsou uceleny v jeden archivní fond a je možné, že se v budoucnu ještě nové prameny objeví a tím se snad nabídne i rozšíření zpracování tohoto tématu.

Použité prameny a literatura

Prameny

Státní okresní archiv Hodonín, fond Čtenářský spolek Svatopluk Veselí nad Moravou, balík 12. 615, Zápisy ze schůzí 1875–1895

Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sběrka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1903-1909

Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sběrka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1909-1913

Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sběrka protokolů ze schůzí a valných hromad spolku Beseda Svatopluk 1913-1929

Soukromý archiv MUDr. J. Minaříka ve Veselí nad Moravou, Sběrka korespondence a dokumentů

Veselí nad Moravou, *Pamětní kniha Veselí nad Moravou 1931–1955*, online: <https://1url.cz/rKT4h> (elektronická kopie originálu uloženého v Státním okresním archivu v Hodoníně)

Moravský Zemský Archiv v Brně, AM Veselí nad Moravou, č. k. 5942, sv. II. s. 670.

Muzeum Veselí nad Moravou, Sběrka muzea, HVa 142

Muzeum Veselí nad Moravou, Sběrka muzea, HVa 129

Muzeum Veselí nad Moravou, Sběrka muzea, HVa 135

Muzeum Veselí nad Moravou, Sběrka muzea, HVa 144

Dobový tisk

Dalibor: časopis pro všechny obory umění hudebního, roč. 15, č. 11, 4. 2. 1893

Lidové noviny, 1893-1911

Moravská orlice, Brno, 1863-1930.

Literatura

BAŘINKA Miloš a spol., *Hodonínsko, Kyjovsko, Strážnice, Veselí nad Moravou, Velká nad Veličkou*, Zlín 1993

BATŮŠEK Stanislav, *Před zahájením školního roku na staré škole*, *Malovaný kraj: národopisný a vlastivědný časopis Slovácka*, 1986, roč. 22, č. 4

BŘEZOVSKÁ Anna, *Veselí nad Moravou, Spolkový život ve Veselí v letech 1918-1938*, 7. 2. 2018, online: <https://1url.cz/WKyfW>

ČERNÁ Petra, *Postavení kněze Augustina Fraňka ve stařečské farnosti v první polovině 20. století*, Masarykova univerzita, filozofická fakulta, bakalářská práce, Brno 2018

FASORA Lukáš, HANUŠ Jiří, MALÍŘ Jiří, *Člověk na Moravě 19. století*, Brno 2004

HÁNA Jiří, *Období Rakousko Uherské koruny*, <https://1url.cz/8KxKA>; *Kroměřížské noviny*, 1887, roč. 4, č. 23

HAVELKOVÁ Hana, *Historie, teorie a metodika nácviku salonního tance Česká beseda*, Brno 2016, (nepublikovaná magisterská diplomová práce)

HLAVÁČEK Petr, *Proměny jihomoravských kantorů v 2. polovině 19. století*, in: *Jižní Morava*, roč. 51, sv. 54, Praha 2015

HURT Rudolf, NĚMEČEK Bohumil, *Veselí nad Moravou: Dějiny města*, Brno 1973

HYNEK Miloš, *Hodonínsko a Břeclavsko v tzv. druhé republice*, in: *Malovaný kraj: národopisný a vlastivědný časopis Slovácka*, roč. 45, č. 3, Břeclav 2009, s. 8.

JANÁK Jan a kol., *Morava v národním a politickém ruchu 19. století*, Brno 2007.

KLENNEROVÁ Viktorie, *Samospráva města Veselí nad Moravou 1918-1938*, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, bakalářská práce, Brno 2021

KRETZ František, *Z národopisné tvorby*, Břeclav 1928

LANGÁŠEK Jan, *Městys Předměstí Veselí*, Předměstí Veselí, 1913

LAŠŤOVKA Marek, *Pražské spolky, soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*, Praha, 1998

MALÍŘ Jiří, *Od spolků k moderním politickým stranám*, Brno 1996.

MAREŠOVÁ Simona, *Josef Homola a jeho odkaz ve sbírkách Městského muzea Veselí nad Moravou*, Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav archeologie a muzeologie

NEDBAL Lubor, *Politické strany ve Veselí nad Moravou v letech 1918-938*, in: Veselí nad Moravou, online: <https://1url.cz/QrKr4>

NEKUDA Vladimír, *Veselsko: město Veselí nad Moravou*, Brno 1999

PEKAŘ Josef, *Dějiny československé*, Praha 1991

TRACHTULEC Vít, *Varhaník Karel Bařina*, in: Muzejní občasník Masarykova muzea v Hodoníně, Hodonín 2001

TRAPL Miloš a kol., *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, sv.8. Okresy: Uherské Hradiště, Uherský Brod, Hodonín, Kyjov, Ostrava* 1982

ZAPLETAL Jan, *Lokální elity a politicko-ekonomické poměry ve slováckých městech na přelomu 19. a 20. století*, Masarykova univerzita, filozofická fakulta, Historický ústav, disertační práce, Brno 2011

ZEMEK Metoděj, HYNEK Miloš a kol., *Kapitoly z dějin Slovácka*, Brno, 1978

Zákon č. 430/1919 Sb. o veřejných knihovnách obecních

Internetové zdroje

Encyklopedie města Uherské Hradiště, *František Kretz, osobnosti*, online: <https://1url.cz/vrzhr>

MICHALEC Pavel, *Sokolovna Veselí nad Moravou*, in: Sokolské památky, online: <https://1url.cz/5rtEB>

Národní památkový ústav v Praze, *Pomník K. Bendla*, památkový katalog, online: <https://1url.cz/8KmqZ>

POLÁČEK Radek, *Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním*, Český hudební slovník osob a institucí, Centrum hudební lexikografie, Ústav hudební vědy filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, <https://1url.cz/UKCCe>

Veselí historické, *Beseda Svatopluk*, in: <https://www.veselihistoricke.cz/beseda-svatopluk-1632298963>.

Veselí historické, *Josef Homola*, in: <https://www.veselihistoricke.cz/josef-homola>

Veselí historické, *Kasino Verein – Lasal - Minjan*, online: <https://www.veselihistoricke.cz/kasino-verein-lasal-minjan>

Veselí historické, *Kdo byl kdo*, in: <https://www.veselihistoricke.cz/kdo-byl-kdo>

Veselí historické, *Orel*, online: <https://www.veselihistoricke.cz/orel>

Veselí historické, *Sbor dobrovolných hasičů*, online: <https://www.veselihistoricke.cz/sbor-dobrovolnych-hasicu>

Veselí nad Moravou, Historie města Veselí nad Moravou, *Zapomenuté příběhy malovaného kraje: Josef Homola*, online: <https://1url.cz/BKm8X>

Wikipedie otevřená encyklopedie, *Karel Moor*, online: <https://1url.cz/wrtlh>

Wikipedie Otevřená encyklopedie, *Otto Sverdrup*, in: https://cs.wikipedia.org/wiki/Otto_Sverdrup

Wikipedie, svobodná encyklopedie, *Černovská tragédia*, online: <https://1url.cz/IKmBM>